Başlangıçta Kadın Vardı

LUCE IRIGARAY

Çeviren: İlknur Özallı, Melike Odabaş

pinhan

LUCE IRIGARAY: 1932 Belçika, Blaton doğumlu feminist psikanalist ve kültür kuramcısıdır. Felsefe, psikanaliz ve dilbilim alanlarında yaptığı karşılaştırmalı araştırmalarıyla tanınan düşünür, Leuven Katolik Üniversitesi'nde okuduktan sonra, Brüksel'de bir lisede öğretmen olarak çalışmaya başladı.1960'ların başında Fransa'ya yerleşti. Aynı yıllarda Jacques Lacan'ın psikoanalitik seminerlerine katıldı. Lacan tarafından kurulan EFP'ye (École freudienne de Paris - Paris Freud Okulu) üye olan Irigaray, 1968 yılında dilbilim alanında doktora yaptı. 1974 yılında ünlü doktora çalışması *Speculum. De l'autre femme*'i (Speculum. Diğer Kadından) tamamladı. Yapıtları dünyanın her yerinde pek çok biliminsanı ve femnisti etkiledi. $E=mc^2$ denkleminin cinsel bir denklem olduğu şeklindeki fikirleriyle zaman zaman eleştirileri üstüne çekti.

Lacan'ın psikoanalitik teorileri ve Jacques Derrida'nın yapısal analizlerinden belirgin izler taşıyan çalışmalarından bazıları: *Amante marine de Friedrich Nietzsche* (Friedrich Nietzsche'nin Deniz Aşığı; 1980); *Le Corps-à-corps avec la mère* (Anneyle Sıcak Çatışma; 1981); *L'Oubli de l'air-chez Martin Heisegger* (Martin Heidegger'de Unutulan Hava; 1983); *Je, tu, nous. Pour une culture de la différence* (Ben, Sen, Biz. Farklılık Kültürü;1992); *Ente Orient et Occident* (Doğu ve Batı Arasında; 1999). Yazarın daha önce yayınevimizden çıkmış olan *Yeni Enerji Kültürü* ve *Meryem'in Esrarı* isimli eserleri bulunmaktadır.

İLKNUR ÖZALLI: 1985'te Rize'de doğdu. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde aldığı ekonomi eğitiminin ardından, Galatasaray Üniversitesi'nde felsefe bölümünde yüksek lisansa başladı. Şu an hâlâ aynı üniversitede "Aristoteles'te Bilkuvve ve Bilfiil Varolanlar Arasındakinin Benzerlik ve Karşıtlık Bakımından İlişki Kategorisine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı tezini yazmaktadır.

MELİKE ODABAŞ: 1988'de doğdu. Lise öğrenimini Cağaloğlu Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra Galatasaray ve Lyon III Jean Moulin Üniversitelerinde felsefe eğitimi gördü. Halen Galatasaray Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine devam ediyor, ilgi alanları arasında etik, antikçağ ve siyaset felsefeleri bulunuyor. *Hobbes Üzerine* (2012) ismiyle yayımlanan bir adet çevirisi bulunuyor.

PiNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 20913

Luce Irigaray
Au Commencement, Elle Etatit

© Luce Irigaray
© Pinhan Yayıncılık, Ocak, 2014
Türkçe çeviri © İlknur Özallı, Melike Odabaş, 2013

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Birinci Basım: Ocak, 2014
Editör: Aslı Göymen
Son Okuma: Merve Karadaş
Kapak Düzeni: Umut Özçelik
Dizgi: Meltem Çağlayan

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Kataloglama Bilgisi:
1. Feminizm 2. Antikçağ Yunan Felsefesi 3. Psikanaliz

Pinhan Yayıncılık: 58 Felsefe Dizisi: 15

ISBN: 978-605-5302-41-2

BAŞLANGIÇTA KADIN VARDI

Luce Irigaray

Çevirenler: İlknur Özallı, Melike Odabaş

PİNHAN

İÇİNDEKİLER

Çevirmenlerin Önsözü 7
Teşekkür 11

I. Giriş Bölümü: Aramızdakinin Ekstazı 13
Kadının Unutuluşu 13
Ötede Tutulan Aramızdaki 16
Aynının Kapanışı 19
Açılma'dan Nasıl Kaçılır? 22
Hem Açık Hem Kapalı Dünya 26
İlişkideki Bir Varlık Olarak İnsani Özne 29

II. O Zaman Hâlâ Yaşam Vardı 33
Doğal Gelişimi Kontrol Etmenin İmkansızlığı 33
Kendi Dili Tarafından Kuşatılmış 39
Kadınların, Gizemin, Hayretin Çekildiği Bir Dünya 45
Mantıksal İkilik Doğal İkiliğin Yerini Alır 49

III. Meydana Gelişini Önemsemeyen, Yaratılmış Bir Varlık 57
Farklı İki [Şeyden] Meydana Gelmiş, Zıtlara Meydan Okuyor 57
Sınır ve Sınırlanmamış Arasındaki Nöbetleşme 63
[Dişi] Çoğulluk, O da Bir'dir 69
Ne Hayvan Ne Tanrı, Henüz Erkek de Değil 75

IV. Erkeğin Başıboşluğu 83
Tensel Kaynağından Koparılmış Bir Oluş 83
Paramparça Olmuş Erkek Kendini Öbür Dünyada Düşünür 89

Usta-Öğrenci İlişkisinin Kutsanmış Niteliği 95
Anlaşılamayan Bir Kökenin Unutuluşu 100

V. Mit ve Tarih Arasında: Antigone'nin Trajedisi 107
Antigone'nin Trajik Kaderini Paylaşmak 108
Hayat ve Kozmik Düzen İçin Saygı 112
Kuşak Düzeni İçin Saygı 118
Cinsel Oluş Farkı İçin Saygı 121
Aşılamayan Bir Trajedi 125

VI. Dönüş 129
Batılı Erkek Ne İçin Geçmişe Özlem Duyar? 131
Erilde Öz-duygulanım 136
Dişide Öz-duygulanım 141
Öz-duygulanım İki Olmayı Gerektirir 144

Çevirmenlerin Önsözü

Bu kitabı çevirmek üzere elimize aldığımızda yazarın diğer kitaplarından böylesine farklı bir üslupla karşılaşmak doğrusu başlangıçta bizi şaşırttı ve bir hayli zorladı. Bazı teknik sorunlarla karşı karşıya kaldık. Ham metnin neredeyse yarısı Fransızca, diğer yarısı da İngilizceydi. Bunun yanı sıra farklı olan tek şey dil değildi; metinde kullanılan retorik de tam manasıyla bir bölümden diğerine farklılık gösteriyordu. Yine de kitapta öne sürülen savın, İngilizce ve Fransızca bölümlerde bütünüyle tutarlılığını koruduğunu da eklememiz gerekir.

Hint-Avrupa dil ailesine mensup olan Fransızca ve İngilizce gibi, felsefi terminolojide baskın olan Latince ve Yunanca dillerinde de eril ve dişi olmak üzere iki hatta bazen nötrü (cinssiz) de kapsamak suretiyle üç tür isim grubu vardır. Bu bakımdan İngilizce ve Fransızca, metinde özellikle vurgulanan dişilik savını somutlaştırmayı mümkün kılan bir yapı arz eder. Fransızcada hem ismin aldığı artikel (örnek) hem de zamirlerin yardımıyla eril ve dişi ayrımını açıkça görebiliyoruz. İngilizcede ise Fransızcadaki gibi artikeller ve zamirler olmasa da, "o" zamirinin dişi mi, eril mi yoksa nötr mü olduğunu belirtmek için *he/she/it* ve "onun" derken hangi cinsi işaret ettiğimizi göstermek için *his/her/its* ayrımları vardır. Biz metni Türkçeleştirirken bu problemi, özgün metinde kullanılan zamirin hangi cins olduğuna bağlı olarak gereken yerlerde o zamiri (dişi) *o* /(eril) *o* / (nötr) *o* şeklinde belirtmeyi uygun gördük. Ayrıca bazı yerlerde dipnotlarla bu noktaya dikkat çektik.

Her iki dilde mevcut olan dilbilgisi unsuru yazarın metinde vurguladığı gibi Batı Felsefesi geleneğinin oluşumunda da belirleyici bir düzeydedir. Öyle ki yazara göre eril bir

söylemle ilerleyen Batı Felsefesi tarihi, felsefi dil ve terminolojide ve böylece felsefe tarihinde kadını görünmez kılmış, hatta dışlamıştır. Türkçenin dilbilgisi yapısı, kelimeler arasında böylesi bir cins ayrımı gözetmediği için dişil/eril/nötr kelimeler arasında bir fark ortaya koymak mümkün değil. Dolayısıyla Türkçeye baktığımızda pek de haddimiz olmayarak bu metinde tartışılan, Batı Felsefesi geleneğinde belirleyici olan eril söyleme yöneltilen eleştirinin dilimizde somutlaştırılmasının zor, hatta imkansız olduğu kanısına varıyoruz. Örneğin metinde sıkça geçen *doğa, Tanrıça, esin perisi* üçlemesinden, doğanın dişil olduğunu ancak tabiat ana hikayelerinden, perinin dişil olduğunu da eski Türk şiirindeki (erkek) şairin hayal ettiği peri figüründen anımsayabiliriz. Ne var ki bu kelimelerin dişil olması Yunanca, Latince ve ondan türeyen dillerde artikellerle sabittir, dolayısıyla da zihinlerde yerleşik bir olgudur. Bunun yanında *tanrıça* ismi aldığı yapım ekiyle, dilimizde tartışmayı yorumlayabileceğimiz tek kelime olarak ortaya çıkar. Fakat *tanrıça* zorunlu biçimde dişil olsa da *tanrı* Türkçede zorunlu bir erillik çağrıştırmaz. "Eski Yunan Tanrıları" derken de eril/dişil ayrımı ilk planda aklımıza çakmaz; zira tanrılar zaten tanrıçayı (yahut tanrıçaları) içeriyordur. Bir başka deyişle dişil burada görmezden gelinmiştir ve biz sadece bu noktada Irigaray'ın iddiasına tutunabiliriz.

Yine de metinde konu edilen kuramsal tartışmanın hem Türkçe felsefe hem de Türkiye'deki feminizm için yeni tartışma ufukları açacağını umut ediyor keyifli okumalar diliyoruz.

Kitabın adı üzerine not: *Başlangıçta Kadın Vardı*, Yuhanna İncilinin 1. bölümünün ilk cümlesindeki "Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος" yani "Başlangıçta Söz vardı" ifadesine bir göndermedir. İfadenin Eski Yunanca halinde kullanılan *arkhe* kelimesi hem Eski Yunanın ilk filozoflarının hem de yazarın bu kitapta sorunsallaştırdığı köken ya da ilke meselesiyle ilgilidir. Yuhanna İncilindeki bu ifade bize her şeyin köke-

ninde ''Söz'ün" olduğundan bahseder. Söz her şeyin varoluş nedenidir. Bu ifadedeki "Söz"ün her şeyin meydana geldiği ve yaratıldığı zamanın öncesinde de varolan olarak bulunduğu ve sadece başlangıç zamanında varlıkta bulunan değil, başlangıcı olmadan devamlı olarak varolan olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Melike Odabaş/İlknur Özallı
Ortaköy/2013

Teşekkür

Bu kitaba çok uzun zaman önce, 20. yüzyılın bitiminden önce başladım. Çeşitli nedenlerle, diğer kitapları bundan önce bitirdim. Yine de bazı bölümler daha önceki versiyonunda, konferanstaki bir konuşma ve konferans raporlarının yayımlanışı olarak ortaya çıktı: 2002 yılında Rotterdam'da bulunan Erasmus Üniversitesi'ndeki *Intermedialities* [Arabuluculuklar] Konferanslarında "Aramızdakinin Ekstazı" başlığıyla (2011'de Rowman & Littlefield tarafından, Henk Oosterling ve Ewa Plonowska Ziarek editörlüğünde *Textures* dizisinde yayımlandı); "Dönüş", New York'ta bulunan Columbia Üniversitesi'nin 2004 tarihli *Luce Irigaray and "the Greeks": Genealogies of Re-reading* [Luce Irigaray ve "Yunanlar": Yeniden Okumanın Soykütüğü] Konferansında (*Luce Irigaray: Teching*, Continuum 2008, ve Farklılığı Yeniden Yazmak, Luce Irigaray ve "Yunanlar" başlığıyla yayımlanan konferans tutanakları içinde Elena Tzelepis ve Athena Athanasiou editörlüğünde, *Gender Theory* [Cinsiyet Teorisi] dizisinden 2010'da yayımlandı); Dublin'de bulunan Trinity College'da 2006 yılında düzenlenen *Interrogating Antigone* [Antigone'yi Sorgulamak] adlı konferansta "Mit ve Tarih Arasında: Antigone'nin Trajedisi" başlığıyla (2010'da S. E. Wilmer ve Audroné Žukauskaité editörlüğünde, *Classical Presences* dizisinde Oxford University Press tarafından yayımlandı). Diğer üç bölüm ilk kez yayımlanıyor.

Bu kitabın ortaya çıkmasına, metnin oluşturulmasına ve işime gösterdikleri güvenle, yaptığım konuşmaları yayımlayarak ve tekrar bu kitabın içine koymama izin vererek katkıda bulunan herkese derin teşekkürlerimi sunuyorum.

I. Giriş Bölümü: Aramızdakinin Ekstazı[1]

Bugün aramızdakiyle [*the between-us*] ilgili bir şeyi anlamak için muhtemelen, Sokrates-öncesi filozofların dünyasına dönmemiz gerekiyor.

Böylesi bir dünyaya giriş, çırağını tıpkı bir oğul gibi hakikate, Batı mantığının hakikatine yönlendiren bir usta, bir yol gösterici aracılığıyla gerçekleşir. Öğretisine genellikle "Derim ki" sözcüğüyle başlayan bu usta, demek ki, hakikati kendi konuşmasıyla garanti altına aldığını ve çırağın "der ki" ya da "dedi ki" şeklinde tartışarak, aynı söylemi tekrarlaması gerektiğini düşünür. Böylece hakikat, kalıtımsal ve hiyerarşik yolla, tıpkı bir babadan oğula geçtiği gibi, erkekler arasında ustadan çırağa geçer.

Kadının Unutuluşu

Bildiğimiz gibi, örnek olarak Clémence Remnoux'nun Sokrates-öncesi filozoflar[2] üzerine yaptığı çalışmada bize hatırlattığı üzere, başlangıçta bilge kişiye hakikatle ilham ve-

1 Ç.n.: Veya *ekstatis* (Eski Yunanca: ἔκστασις). Mevcut halden (*statis*) çıkma (*ek*) kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan, Eski Yunan Felsefesinin, Hıristiyanlığın ve Varoluşçu Felsefenin favori kavramı. Vecd, yoğun keyif ve rahatlama durumu, rasyonel düşüncenin ve zihinsel kontrolün sürdürülebildiği yoğun duygu hali gibi anlamlara karşılık geliyor. Biz, metnin bütünlüğü ve anlaşılırlığı açısından, sözcüğü bu şekliyle kullanmanın daha uygun olduğunu düşündük.

2 (Clémence Remnoux'nun çalışmaları arasında çoğunlukla referansta bulunduklarım; *Héraclite* (Les Belles Lettres, Paris,1968) ve *Parménide* (Èditions du Rocher, Paris, 1979) metinleridir. Clémence Remnoux'nun Parmenides çevirisinde yaptığı gibi ben de, Tanrıça sözcüğü için büyük harf kullanıyorum. Büyük harfle yazılan Tanrıça ve Tanrı sözcükleri üstüne yorum yapmaksa başka bir çalışmayı gerektirir.

ren, bir dişidir -doğa, kadın, Tanrıça. Fakat usta, üzerinde çalıştığı söylemde dişiden aldığı şeyin kim ve ne sayesinde oluşturulduğunu genellikle gizli tutar. Kelimeler eksik kaldığı ya da bu kaynağı kendisine saklamayı tercih ettiği için ondan pek söz etmez; çünkü kadınla olan ilişkisi hakkında konuşmak istemez ya da bunu yapamaz. Dolayısıyla Sokrates-öncesi ustanın öğretisinde bu ilişki mahrem tutulur veya ortadan kaldırılır.

Yine de Empedokles ve Parmenides gibi bazı ustalar her biri farklı tarzda da olsa kadına atıfta bulunurlar. Hatta Platon bile en azından aşk, iki kişi arasındaki ilişki söz konusu olduğunda kadına göndermede bulunur. Fakat her durumda, kendi söylemlerinden başka bir şeyi, kelimelerinin yetmediği ve hepsinden önemlisi mantığın olmadığı bir öteyi belirten, bir mevcut-olmayışı ya da mevut-olmayanı, eksikliği ya da fazlalığı akla getiren erkeklerdir. Bu öte, öyle ya da böyle logostan[3] ayrı tutulacak, kadının yokluğunda bazen ima ettikleri, ama aslında sakladıkları bir şeydir.

O zaman, kelimelere, cümlelere, dünyaya dayatılan mantıksal bağa direnen, içinde mucize, büyü, ekstaz, gelişme ve şiirin birbirine karıştığı bir ötenin, dile dökülmemiş olanın hafızası hâlâ mevcuttur. En azından bazı ustaların söyleminde öteye dair kimi işaretler varlığını sürdürür.

Konuştukları her yerde, kamusal alanlar olsun diğer zümrelerde olsun, sadece kendi içlerinde konuşan erkekler arasındaki söylemde ve değiş-tokuşta bir tür ekstaz hâlâ mevcuttur. Dile getirmek, aktarmak, üretmek için jestler ya da kelimelerin eksik kaldığı, ifade edemedikleri gibi yeniden

3 Ç.n.: Logos(Eski Yunanca:Λόγος), dil, söz, düşünmek, akıl, tanım, oran anlamlarına gelir. İlk olarak Herakleitos'un öğretisinde yaygın kullanımlarının dışında kullanılır. Kelimenin daha teknik bir anlamla merkezde tutulduğu bu öğretide λογος, oran sözcüğüyle ilişkili olarak evrenin düzenleyici ilkesi, değişimin kuralı olarak ele alınır. Aynı zamanda Platon tarafından çeşitli anlamlarda kullanılan sözcük, öncelikle doğru düşünce, analitik düşünce anlamlarına gelir. Aristoteles ise, λογος kelimesini çoğunlukla sınır ve tanım anlamlarına gelen *horos, horismos* (Eski Yunanca: Χωρισμός) sözcükleriyle eş anlamlı olarak ve etik bağlamda akıl, akılsallık olarak kullanır.

de deneyimleyemedikleri bir şey varlığını sürdürür; geriye sadece yavaş yavaş silinecek olan olağanüstü, ulaşılmaz, dile getirilemez bir öte deneyiminin anısı kalır. Bu, dişiyle –doğa, kadın, Tanrıça– karşılaşmadan doğan bir ötedir; ustaların büyük kısmı bu karşılaşma hakkında neredeyse hiçbir şey söyleyemez ve çırağı bu karşılaşmaya geri gönderemez. Çünkü öğretilerinin kaynak bakımından kadınla ilişkisiz ve kendine yeterli olması gerekir.

Şüphesiz ki bütün ustalar böyle olduğunu düşünmez, kimisi öğretilerinin kökeninde dişinin olmadığını iddia eder ve böylece öğretileri yavaş yavaş, yaşayan, doğal dünyaya paralel kapalı bir evrenin içine yerleşir. Buna rağmen, Empedokles veya Parmenides gibi bazı ustalar için bütün söylem, hâlâ esrarengiz bir şekilde, kelimelerin kendisinden türediği ve hitap ettiği, erişilmez olanı devam ettiren dişiye –doğa, kadın, Tanrıça– dayanır. Ancak, diğerleri için –örneğin Herakleitos– söylem, çatışan karşıtlıkların stratejileri üzerinden kendi içine kapanır. Bundan böyle, aynı olan(lar) arasındaki veya içerisindeki, kendisiyle kendisi arasında gerçekleşen sohbet ve diyalog mümkün hale gelir ve hakikat ile dil, başlangıcında dişinin –doğa, kadın, Tanrıça– bulunduğu, bir başkasında olan veya başkasına geri dönen bir kaynak olmadan, kendi üzerinden, kendinden konuşmaya başlar. Erkek, gerçekle ve gerçek olan başkasıyla bağı koparılmış halde kendini dil evine yerleştirir. Kelimelerin ve hakikatin totolojisinin konuşan özneleri –usta ve çırağı– doğumlarına, gelişimlerine, doğal gerçekliklerine ait olanı ikileyen bir sığınağa, evrene, logosa kapattığı bu jest, Prometheus'unkinden daha gizli, daha üstü kapalı bir tavırda gerçekleşir ve nihayetinde dişinin –doğa, kadın ya da Tanrıça– bunalımı, yorgunluğu, soyutlanmışlığı, çatışmaları ve yıkımı üzerinden ölümünü hazırlar. Kadın, uzandığı ve bazı ustaların hâlâ tanıklık ettiği bir ötenin nostaljisinin dışında, aynılığa dayanan bir kültür içinde yok olur. Parmenides gibi, kadına hâlâ inananlarsa, bu yokoluş için, söylemlerinin

ötesinde bir "boşluğu", "çukuru", en azından bir "Varlığı" ima ederler.

Aslında kadın iki defa yok olur. Logosun kendi üzerine tamamen kapanması, kendisiyle konuşması için, kadınla ilişkinin izleri nötr olarak ifade edilir. Örneğin, ὄν (*on*) tekil olarak, varolanların bütünlüğünü adlandırmak için kullanılır – ὄν vardır– ve varolanlar ὄντα (*onta*)[4] olarak adlandırılır– ὄντα vardır. Batılı filozoflar dünyanın [dişi] "*o*"ndan ve [dişi] "*o*"nunla ilişkisinden doğduğunu söylemek yerine, hiç kimse tarafından verilmeden verili olan Varlık veya varlıklar vardır, derler. Bir şekilde doğmuş olmadan, herhangi bir kökeni olmaksızın vardır, vardırlar. Esrarengiz bir şekilde oradadır, oradadırlar. Sokrates-öncesi filozof, kendi varlığını ve evrenin bütünlüğünü yansızlaştırarak bir şekilde geleneğimizi nihilizm için hazırlar.

Daha da önemlisi, nötr olanla bir şey oluşturmak da kolay bir iş değildir. Kadının ve kadınla ilişkinin yok edilmesi ve silinmesinin etkileri devam ederken, yansızlığı sürdürmek hâlâ mümkündür, fakat başlangıcın unutulmasıyla yansızlık, dünyanın bütünlüğünü ve her türlü öznelliği yok eden bir şeye dönüşür. Doğrusu, tarafsız bir bakış açısıyla, gerçek bir varoluş bakımından yansızlığın yüksek değerine olan nefretimiz ve inancımız dışında hiçbir şey bir araya gelemez. En azından, daima tekil bir hayatta iş başında olan ve yaşamı sürdüren nefes alışın gelişimini dikkate almayan Batı geleneği için bu böyledir.

Ötede Tutulan Aramızdaki

Doğa ya da Tanrıçanın nötr olanın içinde ortadan kayboluşunun ardından, onların yerini tutacak, mutlak varlığını nötr olanın akışkanlığına ve kelimelerin, şeylerin, tanrıların artışına karşı kuran bir Tanrıya, eril bir Tanrıya yer açılır. Bu

4 Ç.n.: Yunancada isimlerin dişi, eril ve nötr olmak üzere üç cinsi vardır. ὄν kelimesi ancak eril ve nötr halde kullanılır. ὄντα ise varolanlar hangi cins olursa olsun sadece nötr haldedir.

nedenle, biricik ve eril olan bu Tanrının, aslen kadın tarafından açılmış ve korunmuş olan ekstazik alanın yerini doldurmasıyla dünya kendi üzerine kapanır ve bugün iş başında olan cehennem yolu hazırlanır.

Dilin evi, hayatın bir benzerini geri iade etmesi gereken bir tür mezara dönüşür. Logosun, dünyanın kapanışı zıtlıkların, karşıtlıkların, çatışmaların habercisi olur. Başlangıçta, erkekler arasındaki değiş-tokuşun -bazen çok da uygun olmayan diyalog sözcüğüyle adlandırılır, fakat bu sözcük aslında pedagojik stratejileri, mahkemelerdeki belagat savaşlarını, ordulardaki münakaşaları belirtir- zamanla hakikate doğru gitmesi gerekir. Bu gerçekçi veya pedagojik bir hile sayesinde keşfedilecek olan bir hakikattir. Yine de Tanrı hakikatin ekstazik yerini aldığında, şüphesiz tartışmalar olabilir, fakat bu, mutlakla ilgili değil, sadece ona yaklaşım ve kavrayış yolumuzla ilgili olabilir. Bütün temsillerin anahtarı olan, gizliliğini sürdüren böylesi bir Tanrı, herhangi gerçekçi bir temsilinden veya sunumundan uzak kalarak, sonsuza dek algımızdan uzaklaşır. Teolojik münakaşalarımız Tanrıyı bizim için iyi kötü algılanabilir kılmayacağından, biz ancak onun aşkınlık statüsünü değerlendirebiliriz. Tanrı, bizim münakaşalarımızdan sonsuza dek uzak kalacak bir yerdedir. Korumakla yükümlü olduğu hakikatin, bizim yapacağımız herhangi muhtemel bir değerlendirmesi olmaksızın, bağımsız ve biricik olduğuna inanılır. Mutlaktır. Anlaşmazlıklarımızın ve tartışmalarımızın ötesindedir.

Yazık ki sözü geçen bu biricik Tanrının takipçilerinin bir başka tanrıya karşı savaştığı ölümüne mücadelede durum böyle değildir. Bütün bunlardan dolayı, bu Tanrının yaşamla olan ilişkisinin yanı sıra, statüsü meselesi de sorgulanmayı gerektirir. Tanrıyı kendi mevcut varoluşlarından başka bir yere yerleştirenler için ölüm ne önem ifade eder? Acaba ölüm Tanrıya kavuşmanın en kesin yolu olmayabilir mi? Böyle bir Tanrının, logosa istinaden, dişi –doğa, kadın, Tanrıça– tarafından boş bırakılmış esrarengiz ekstazın yerini alması, bir

çeşit yaşamı aşma problemi değil midir? Aksi halde böylesi bir Tanrı ne zaman bütün dünyaların, varoluşların, yaşantıların kaynağına ve bitimine yerleştirilmiştir? Dolayısıyla erkek, usta ve ona esin kaynağı olan dişi –doğa, kadın, Tanrıça– arasındaki ilişkide bulunan dile dökülemez deneyimin açılışına yakınlaşır. Aktarım ve ifade yollarının eksik kaldığı kadınla karşılaşmadan doğan nefesin, jestin, duygunun ya da anlamın, muhtemel bir kendine dönüş veya ötekiyle muhtemel bir paylaşımı olmadan, şüphesini duyar. Bu şüphe, biz, kadın ve erkek arasındakinden doğmasından ötürü, onlar arasında muhafaza edildiğinin farkına varmadan ve her an, bizim tarafımızdan temin ve muhafaza edildiğini bilmeden, bir Tanrı aracılığıyla saklanacak, bir öte aracılığıyla korunacak ekstaz ile sonuçlanır. Kadın ve erkek arasındaki bu şey, eğer Bir olana, Biricik olana -hakikat ya da Tanrı- uygunsa yok edilir veya ne biri ne de öteki olarak ve hem biri hem öteki olmayarak nötr olanın içerisine yerleştirilir.

Tanrının ve nötr olanın olumlu ve yaratıcı anlamı, bizim bugün keşfettiğimiz, her ikisinin de ötekiyle ilişkilerini sürdürdükleri bir yer olabilir. Şüphesiz bu ilişkiyi birbirlerinin yerini işgal ederek veya büyük harf veya yansızlıkla anılan bir varlık sayesinde bu yeri tekelleştirerek sürdürmezler. Bunun yerine onu, -kendimden, dünyadan, bütünden- bildiğim her şeyin tamamlayıcısı olan, her mantıktan ve her söylemden ayrı tutulan bir rezerv gibi, bir güvenceymiş gibi ele alarak buradaki mevcut ötekine ulaşmayı tercih eder. Bu nedenle Tanrı, her mevcut, her kusurlu kendime benzeyişimin dışında kaldığı için, sadece mutlak anlamda kendimle aynı olmama izin veren bir Büyük Öteki –büyük harfle– değildir. Büyük Öteki, böylesi bir durumda, herhangi bir yaşamın ötesinde, ancak ölümümden sonra bilebileceğim mutlak bir aynıya, aynılığın kendisine denktir. O halde, aramızdaki bir paylaşımın biricik muhtemel alanı olarak, ötekilere yüklemek ve ötekilerle paylaşmak zorunda olduğum, sadece görünüşteki bir öteki olmayı sürdürür. Bütün temsillerin anahtarı olan böylesi bir

Tanrı, aynı zamanda grupların, halkların, devletlerin de lideri olan Tanrıdır ve bu Tanrı, aynılığın ve başkalığın ötesindeki, yani özellikle iki farklı öteki olarak aramızdaki ilişkinin ete kemiğe bürünüşü, farkındalığın askıya alınışı, aradaki ilişkinin bir rezervi olan Tanrı değildir.

Sokrates-öncesi usta tarafından boş bırakılan ekstazın yerini alan Tanrı, kadınla-ya da Kadınla- olan ilişkinin askıya alınması için uygun bütün sıfatlara sahiptir. En temelde, olumsuz bir tarzda olmamak kaydıyla sıfatlara direnir. Herhangi bir özelliği, türü veya cinsi olmadan kalır. Saf cevher ya da öz -kendi içinde bazı yönlerden ikisini birbirine karıştırır. Tanrının hatası, sadece kendi başına olmayı istemesi ve de eril olarak adlandırılmasıdır. Tanrı, demek ki, aramızdaki, mutlak ve kendim arasındaki, öteki ve kendim arasındaki ilişkinin [eril] *o* / [nötr] *o*, sadece [eril] *o*dur/[nötr] *o*dur şeklinde olduğunu öne sürerek ekstazik cevheri ya da özü için olumsuzluğa başvurmaz.

Bir ilişki her kim tarafından uyarlanırsa uyarlansın, asla sadece birinin kendine ait değildir. İlişki bir ve öteki arasında gerçekleşir, iki aracılığıyla üretilir ve sürdürülür. Bu iki arasındaki, bir ve öteki arasındaki farklılığın açılımında yer alır ancak, ikiden doğduğu için ne birine ne de ötekine özgü değildir. Belki de bu ilişki, herhangi muhtemel bir uygunluğun dışında, onu yok etmeden uygunlaştırmanın mümkün olmadığı, varoluşun başka bir tarzda cevhere dönüştüğü biricik yerdir.

Aynının Kapanışı

Kesin bir Tanrı, demek ki, kendisine kıyasla ötekiyle ilişkinin ekstazına karşılık gelen aynılığın içine kapanır. Kendi sonsuz öz yeterliliğinin değişmezliğiyle aramızdaki ilişkinin zayıf, geçici, süreksiz varoluşunu sürdürür. Bu, her zaman açık, her zaman oluş içindeki, asla birine ya da ötekine uymayan devamlı bir yaratım ve üretim içindeki şimdinin meyvesi olan bir ilişkidir.

Ayrıca bu ilişki, görülmez, duyulmaz, tanımlanmaz bir ilişki olarak hissedilir algılarımızdan bir bakıma uzaklaştırılmıştır. Ama yine de vardır, belli belirsiz, herhangi bir temsilden daha çok mevcuttur. Ve erkek, bu ilişkinin tarafsız olduğu iddia edilen aynılığına teslim olarak, ona ait bir şeyi devam ettirmeye ve onu ele geçirmeye çalışmıştır. Öyleyse ilişkimiz, aramızdaki bir paylaşımın keşfinde değil, en iyi ihtimalle, bize dayatılan aynı dil, aynı kültür, aynı Tanrıyla aynının içindeki bir paylaşımda gerçekleşir. Aramızda ortak olduğu varsayılan bir şeyin paylaşımı, henüz bizim, aramızdakinin paylaşımıyla aynı değildir.

Nihayetinde aynıya dönüşenler arasındakiyle, aynılık içindeki aynının bir paylaşımı bazı zamanlarda ihtiyaçlar düzeyinde kabul edilebilir olsa da, çoktan ölü olmadıkça veya şeylerin bir paylaşımına indirgenmedikçe arzu düzeyinde geçerli değildir. Bu henüz aramızdaki bir paylaşım meselesi değil, aramızdaki karşılıklı çekim ve arzunun, bir bakıma kendimizin paylaşımıdır. Şimdi, Tarihin başka bir aşamasına ulaşabilmemiz için yapmamız gereken hareket, benzerlik içindeki her türlü nesne ve şeyin- maddi veya manevi- paylaşımından, aramızdaki farklılığa duyduğumuz saygının yardımıyla kendi kendimizin paylaşımına geçmektir.

Kültürümüz, aynıya dönüşenler arasındaki aynının paylaşımına dayanır. Aynılık maddi ihtiyaçların olduğu kadar her düzeyde ruhani veya kültürel ihtiyaçların da şeklini alabilir. Böyle bir kültürde, bizden beklenen cennette ve yeryüzünde hepimizin aynı olmasıdır. Burada bundan böyle efendi veya köle, zengin veya fakir, siyah veya beyaz ve nihayet artık kadın veya erkek olmamalıdır. Farklılıkların bu indirgenişi, bilhassa dişiyi- doğa, kadın, Tanrıça- ya da dişiyle ilişkiyi yerinden eden ekstazın nötre yerleştirilmesiyle Batı kültürü tarafından planlanmıştır. Farklılıkların bu indirgenişi, özellikle düşüncenin kendisinin özüne ulaştıklarını ve evrensel olduğunu iddia ettikleri için, zaten bilinen otoriterlik veya totaliterlikten daha kötüsüne, muhtemel herhangi bir çözümü

olmayan kültürel bir felakete, nihilizme doğru ilerler. Aynı olanlar arasındaki bir çatışmayı önlemek için, onları bir araya getirecek ve yönetecek dikey bir otorite zorunludur. Bir usta, lider, başkan, Baba-Tanrı tarafından uygulanan ve aktarılan bir hakikat veya güç, aynı olan fakat gerçekte onları bağlayan hiçbir şeyi olmayan tüm bu insanları yukarıdan aşağıya doğru düzenlemeli, yönetmelidir.

Kurallar insanların paylaştığı, onları bir araya getiren, ayrıştıran, aralarındaki bağları ören -maddi veya manevi- mal ve mülkün idare edilmesi için gereklidir. Mal ve mülk onların aynı hissetmelerini sağlar, ama aynı zamanda alçak veya yüksek de; dolayısıyla ötekine gıpta eder ve bir başkasına uyar, mübadele eder, öder, satarlar. Manzaranın bu kısımlarında Sokrates-öncesi ustalar, aynı veya zıt, çok veya az, yakın veya uzaktan itibaren oluşturdukları, görünüşte kendine yeten bir dünyadaymış gibi hareket ederler. Bu dünyanın insanlığın maddi veya manevi ihtiyaçlarını karşılayabileceğine inanılmıştır.

Böyle bir dünya içerisinde, şeyler ve insanlar arasındaki mesafe çoktan planlanmış ve hesap konusu edilmiştir. Öznelerin kapalı bir bütünün satranç tahtasına taşındıkları bu dünyada, bundan böyle aramızda özgür, elverişli, hâlâ sakin, hâlâ canlı herhangi bir şey söz konusu değildir. İnsanların logosun parçalarının bütünlüğü örneğinde oluğu gibi bir yapboz oluşturmasının ardından, ilişkilerinde ne yatay ne de dikey olarak gerçek bir yaratı için olanak kalmaz. İnsanlar arasındaki alanlar çoktan belirlenmiştir ve bu alanların her biri, bir kelime başka bir anlam kazandıkça ve görünüşte kelimelerin bütün birleşimini dönüştürdükçe yer değiştirmeye inanır. Gerçekte, bütün aynı kalır. Bu aynı, sistemde bir düzensizlik, öfke, muhtemel bir evrimi canlandıracak çatışmalar ve en son bütünü yok etme ihtiyacını üretir.

Bireyin ve dünyanın kendi üzerlerine kapanışı, engeller olmadan, sınırsızca devam eden ve boşluğu veya kaosu andıran bir açılma korkusundan kaynaklanır. Bu bir bakıma

Yunan filozofların ἄπειρον[5] (*apeiron*) olarak adlandırdıkları ve kendi dünyalarından dışlamaya çabaladıkları şeye karşılık gelir. Dünya, demek ki tıpkı logos ve konuşan özne gibi, kontrol etme arzusu ve açılma korkusundan ötürü kapalı hale gelir ve canlı oluşla bağlarını koparır. Kontrol etme ihtiyacı açılma korkusunun bir sonucu olmasın?

Doğrusu, erkek, kendi oluş sürecinde bir engelle karşılaşır: Açık bir ufkun bütünlüğünde yaşamaya muktedir değildir. Erkeğin kesin bir mantığa itaat eden logos ve dil aracılığıyla, üzerinde çalıştığı kültür, kendi kontrolünde, kapalı bir dünya kurmayı amaçlar: Kendisini koruyabilsin, kendiyle aynı olanlarla iletişim kurabilsin, bir temel veya araç gibi davranabilsin diye, varoluş öncesinden veya canlı varlıktan/varlıklardan itibaren kendi başlangıcına ait bir dünya inşa etmeyi sürdürebilmelidir.

Açılma'dan Nasıl Kaçılır ?

Demek ki erkek açılmayı kontrol etmek için, bilhassa kadın ve erkek arasındaki ilişkinin yerini kısmen dolduracak olan olumsuzu, karşıtları eşleştirmek aracılığıyla kontrol etmeye çalışarak, ἄπειρον'u kendi mantık düzeninin içine alır. Bu eşleştirmelerden bazıları özellikle çok önemlidir, mesela varolan ile varolmayan ikilisi, oluşun, önceden belirlenmiş sınırları olmadan içinde bulunulan mevcut açılmada kontrol altında tutulmasını sağlar. Erkek olarak erkek, zamanla oluşun ve gelişmenin karşısında, mevcut anda varolana ve varolmayana karşı çıkacak, açık bir ufukta huzuru bulamayacak ya da yaşayamayacaktır. Oluşa ilişkin ἄπειρον, böylece mantıksal bir düzenin içinde tutulmuş olacak, kendisinin ya da dünyanın parçalarına yaklaşmasına veya uzaklaşmasına, kontrol altındaki bir bütünün parçalarının hareketli hale gelmesine

5 Ç.n.: Sınırsız, belirsiz anlamlarına gelen ἄπειρον, Anaksimandros'a göre her şeyin ilk nedenidir. Eski Yunancada ἄπειρον, hem nicelik bakımından sınırsız olan, hem de nitelik bakımından belirsiz olan anlamına gelen kelimedir. Sınır (peras, Eski Yunanca: περας) sözcüğünün nasıl anlaşıldığına bağlı olarak sözcüğün çeşitli kuruluşları olabilir.

izin vererek karşıtlar arasındaki ikilik sürdürülecektir. Ancak varolan ve varolmayan arasındaki karşıtlıkta var olmanın kendine özgü karakteri ve yaşayanla ve bu şekilde dönüşenle ilişkisi kaybolur.

Erkek, varlığını hiçbir zaman bütünüyle kontrol altına alamayacağı bir oluşa açmak yerine, kendi varlığını logosun düzenine tabi kılar: Varolan ve düşünce- aynıdır, Parmenides'e atfedilen ünlü eşitliği anımsatmak için[6]. Bu yüzden, düşünmeyen hiç kimse var olamaz. Böyle bir canlı varlık var olmayı başaramaz. Dahası, böyle bir mantığa göre düşünmeyen hiç kimse var olmayı başaramaz. Artık canlı dünyadan koparılan mantığın ta kendisindeki ilişki dışında, canlı varlıklar arasındaki bir ilişki mevcut değildir.

Varolan ile Varolmayan arasındaki karşıtlık, varolan ile oluş arasındaki, bugün var olmak ile yarın farklı bir şekilde var olmak arasındaki ayrımda, fakat aynı zamanda benim kim olduğumla ötekinin kim olduğu arasındaki ayrım için de ikame edilir. Yine de oluşu taklit etmek [*simulate*] zorunludur, aksi takdirde ölüm fazlasıyla açık hale gelir. Benzer şekilde farklılığı/farklılıkları da taklit etmek gerekir.

Oluş, parçaların sayısıyla olduğu gibi mantıksal bir yapının içerisindeki hareketliliği aracılığıyla da taklit edilir. Bütün, tamamlanmış ve kapalı kalır ama parçaların bir ya da başka bir şekilde bir araya toplanmasına bağlı olarak, içerisindeki veya parçalar arasındaki boş alanlar değişmiştir. Yine de bütünün kapanışıyla önceden belirlenmişlerdir.

Logos, canlı dünyanın bir tür benzeri gibi çoklu ve oluş içerisinde görünür. Buna rağmen eğer parçalar sayısız ve parçalanabilir haldeyse, böylesi bir evrende gelişme belirgindir.

---

6 Ç.n.: Parmenides'in altıncı fragmanına atıf vardır: Onun için "varlık" kavramı, dış dünyada, birtakım özellikleriyle varolan somut bir şeyi anlatır. Varlığın var olmadığını söyleyen bir düşünme sisteminin yanlış olduğuna vurgu yapan Parmenides, varlığın var olmadığını söylemenin mümkün olamayacağını, çünkü var olmayanın düşünülemeyeceğini, bilinemeyeceğini ve dile getirilemeyeceğini belirtir. Ona göre, düşünülmesi mümkün olan, var olması mümkün olanla aynı şeydir.

Parçaların üretkenliği, parçalar arasındaki organizasyonun sağladığı üretkenlik, sabit ve statik bir yapıda meydana gelir. Bu kapalı evrende, varlıkla ilişkiler garip bir şekilde fetüsle plasenta arasındaki ilişkiyi anımsatır. İnsanoğlu, en azından eril varlık, kısmen kendisinin ürettiği ve ayrılamayacağı bir dünyaya batırılmıştır. Bu yüzden kendini izole edilmiş, plasentasının dışındaki her türlü ilişkiden koparılmış bulur.

Karşıtlar arasındaki eşleşmelerden bir diğeri olan, insanlar arasındaki ilişkiler için hayati önem taşıyan aşk ve uyumsuzluk çifti için kullanılan kelime genellikle "anlaşmazlık" olarak tercüme edilir. Ama "anlaşmazlık" sözcüğünün, Clemence Ramnoux'nun "neikos" sözcüğünü tercüme etmek için kullandığı, daha çok uyumsuzluk ya da nefretin bir sonucunu ifade eden bir kelime olduğunu anımsıyoruz. Karşıtlar arasındaki bu çiftlik, hepsinden önce Empedokles'in çalışmasında, kapalı bir dünya içindeki biraradalığın kontrol ihtiyacının tanıklığına da dayandırılır. Dahası, bu çalışmada, aşk ve nefretin, insanlar arasındaki ilişkilerden ziyade, dünyanın yapısıyla bağlantı içinde olduğu öngörülmüştür. Aşk ve nefret ikiliği zorunludur. Aşk, genişleme ve karışma hareketini ve nefret, bütünün artışını ve azalışını üretir. Aşk ve nefret birlikteliği bazen bütün ve parça ya da tamlık ve parçalılık birlikteliğiyle karıştırılır ya da bu birlikteliğe benzetilir. Aslında aşk ve nefret birlikteliği, evrenin elementleri arasındaki ilişkiyi belirtmesinden ötürü sözü geçen ikiliklerden çok daha karmaşık bir meseleyi; su, toprak, hava, ateş ve her elementin bir diğerinin içine geçişini ima eder.

Kendisine hâlâ inandığımız, bizim için hâlâ bir birliği şekillendirme ya da parçalarına ayırma hareketine karşılık gelen böylesi bir birlikteliğin sorgulanması gereklidir. Sevmek ve sevmemek arasındaki, sevgi ve sevgisizlik arasındaki fark insanlar arasındaki ilişkilere daha uygun görünüyor. Sevgi, bir dünya kurmamızı ve başkasına yaklaşmamızı sağlar. Sevmek, bir bütün oluşturabilecek, dünyanın ahengini ve öznelliği koruyabilecek bir enerji doğurur. Sevginin yokluğunda, öz-

nelliğin ve dünyanın yıkımı, kaos vardır. Ancak aramızdaki ilişkilerin gelişimi nefretle hiç alakası olmayan bir kendimize dönüşü gerektirir. Başkasına yönelme ve kendimize dönme, başkasına açılma ve kendi içimize kapanma arasındaki dönüştürücü hareket, iki öznenin muhafaza edilmesi açısından zorunludur. Gerçekte aşk ve nefretin dönüştürücülüğü sadece tek bir öznede ve onun kendi dünyasında gerçekleşir. Yine de bu dönüştürücü hareket, iki özneyi ve ikisi arasında var edilmesi, sürdürülmesi ve büyütülmesi gerekeni tam anlamıyla temsil eden bir hareket değildir. Sokrates-öncesi aşk ve nefret birlikteliğindeki aşk, hâlâ benim bir parça sevgisizlik, sevgi yokluğu olarak ele aldığım şeydir.

Aramızdaki gelişmeyi engelleyen başka bir karşıtlık birlikteliği de, uzak ve yakın çiftidir. Batı kültürünün mantığı, algının bir temsilinin ikamesiyle, logosun canlı dünyanın bir çeşit benzerini yaratmaya niyetlenmesiyle sonlanır. Bunun başarılabilmesi için, yakınlık ve uzaklığın, aralıksız karşılaştırmalı bir değerlendirilmesi ve ayrıca karşılaşılan her şeyin adlandırılmasıyla tek bir algıda ya da temsilde birleştirilmesi gerekir. Böyle bir adlandırma, erkeğin kontrol altına aldığı bir dünyanın bütünü içerisinde yapılandırılmış olan gerçekle hissedilir bir karşılaşmanın yerini alacaktır. Bu adlandırma, Parmenides ve hatta Heidegger'in çalışmasındaki Varlık gibi, onu canlı bir varlık statüsünden uzaklaştırırken, gerçek kılmak için verilen adlardır. Bu şekilde, evrene ve kendimize ait şeyler, temsilleri ve hatta algımızı yöneten adlandırma sistemi sayesinde benzer bir dünyanın içine girer.

Şeylerle ve hatta ötekilerle ilişkilerin böylesi bir düzenlenişi, varlıkla olası bir karşılaşma olmadan ya da bir tartışmaya giremeden bizi ondan uzaklaştırır. Bir şeyle ilgili olarak, belli bir tarzda uygun tutuma sahip olabiliriz ama onunla bir ilişki içine giremeyebiliriz. Freud'un küçük Ernst'in annesinin bir bobine benzetilmesinin öncesindeki durumda olduğu gibi, şeyler bundan böyle bizden uzakta ya da bize yakın değildir. Aynı sözcükle, bir ağacı tomurcuktan, çiçekten, yapraktan,

meyveden veya bahardaki bir ağacı, yazdaki, sonbahardaki ya da kıştakinden farklı şekilde nasıl ifade edebiliriz? Gördüğümüz şeye gözlerimizi kapatmadıkça, artık koku almadıkça, dokunmadıkça, tatmadıkça bunu nasıl yapabiliriz? Bu hayal ettiğimiz veya temsil ettiğimiz bir ağaçtan, anlık algılarımızdan aynı adla vazgeçmemizin bedelidir.

Ötekiyle karşılaşma konusunda da aynı şeyi söylemek mümkün olabilirdi. Buradaki mesele, ötekiyle karşılaşmayı kendimizle karşılaşmaya indirgemeyi tercih etmemizden çok daha karmaşıktır, bu karşılaşma dünyamızı, şeylerimizi, dilimizi ve kültürümüzü bizimle paylaştığını varsaydığımız biriyle karşılaşmaktır. Dolayısıyla ötekiyle öteki olarak karşılaşma sorununa hâlâ yaklaşamadık demektir.

Hem Açık Hem Kapalı Dünya

Şimdi bir yandan sınırlarını tedarik ederken diğer yandan dünyanın kapanışını açık tutabilecek tek kişi ötekidir: buradaki öteki bana çok yakın ama benden farklıdır. Eğer beni aşan, bana indirgenemez ötekine saygı duyarsam, kadın ya da erkek arasındaki ilişkiler, dünyayı, her birinin dünyasını açık ve örgütlenmiş kılar. Bu ötekinin, mutlak ve ideal olarak dikey anlamda benden daha yukarıda olduğu anlamına değil, ötekiler arasında, ötekiler gibi kusurlu tek sembolün ben olabileceğim anlamına gelir. Buradaki aşkınlık ise, kendime: Ben'e, bana, bana ait olana indirgenemez olanı ifade eder.

Doğrusu şu ki, benim asla tam olarak ötekine uygun olamayacak oluşum ve ötekinin de asla tam olarak bana uygun olamayacak oluşu, öznenin ve onun kendi dünyasının hem açık hem de kapalı olmasını sağlar. Açıktır, çünkü öteki kendi farklılığında bana erişilmez kalır, çünkü kadın ya da erkek, kendi benimle, Ben'le, bana ait olanla ilişki içindeki, hemen yanı başımda veya önümde mevcut olan bir öteyi temsil eder. Kapalıdır, çünkü erişilmez kalması için, ötekinin aşkınlığına saygı için, varlığın içindeki iki özneyi ve iki dünyayı muhafaza etmek için kendimi ve dünyamı olumsuz

tarafta konumlandırırım. Bu şekilde ben ve dünyam, sınırlarla temin edilmiş olur. Hegel'in çalışmasındaki amaca karşıt olarak, olumsuzluk biri, Bir'i siler ve ikiyi yeniler. Aynı zamanda olumsuzluk, bir ve öteki arasındaki ekstazik aralığın yerini tutar, oysaki bu yer, ne bire ne başkasına aittir, ötekindeki birde, bir ve ötekinde mevcut olan ilişkiden doğar. Böylesi bir ekstaz kısmen -ama sadece kısmen- Sokrates-öncesi usta tarafından askıya alınan ekstaza da karşılık gelir. Bu ekstaz, sadece dile getirilmemiş ve tamamlanmamış halde bırakılan dişiyle -doğa, kadın, Tanrıça- ilişkiye karşılık gelmez, aynı zamanda erkekten kadına doğru bir müdahaleyi ve ikisi arasındaki diyalog ve değiş-tokuşun varlığını da içerir.

O halde ekstaz, her kadın ve her erkek arasındaki farklılık, aşkınlık ve indirgenemezlik sayesinde, kendi oluşlarına karşılık gelen potansiyellerle beraber, her ikisinin de olduğu kişiyi muhafaza ettikleri bir sürece dönüşür. Ekstaz, kendisi, öteki ve ikisi arasındaki daima tamamlanmayı amaçlayan ihtiyaçlar için değil, arzu için ve arzuya ait bir yer olur. Arzu muhafaza edilir çünkü ikiden başka hiçbir şey ötekine uygun değildir. Arzu, bilinçsiz bir yakınlaşmadan kaynaklanan iç içe geçişi, ana dilini ya da manzaranın bir paylaşımını veya aile eviyle komşu çevreye ilişkin bir aşinalık durumuna karşılık gelmez. Bundan ziyade arzu, benden farklı olan ötekiyle aramdaki cezbedici bir ilişki sayesinde canlı tutulan bir çekim anlamına gelir; demek ki, kendimle herhangi bir uygunluğun ötesinde kalarak, ikiye saygı duymakla kendime yakınlaşmama izin verir. Bu, aynı zamanda iki arasındakini muhafaza eder.

Böyle bir arzu, ötekiyle ilişki içine girmeyi istemektir. Asla ötekini gerçek veya hayali olarak bana ya da kendime indirgemeye karşılık gelen bir sahiplenme veya ona uygun olmayı isteme sorunu değildir. Bunun yerine, aramızdaki bir belirlenim, kavrama ve gelişme sorunudur. Her ikisi için de fazlalık ve öte, içgüdüden kültüre, hissedilir bir yakınlıktan rasyonel bir tutuma, insan doğasından tanrısal doğaya birey-

sel bir geçişle sonlanmamalıdır. Bunların her biri, en azından aramızdakinin ekstazına uyum sağlayan veya bunu yok eden bir ekstaz olmadan, yavaş yavaş gerçekleşmelidir. Bu alan ne Bir'e ne de ötekine aittir; öteki tarafından, her birindeki aşkınlığa duyulan saygıyla ikisi arasındaki karşılıklı çekimle oluşturulmuş, sürdürülmüş ve geliştirilmiştir.

İki arasındakinin var olmayı sürdürülebilmesi için, fazlasıyla hiyerarşik ve doğal olan, dahası aynılaşmayı ima eden, sadece oğul bakımından babanın aşkınlığını değil, ikisi arasındaki aşkınlığın da korunması gerekmektedir. Bu daha çok, aralarında herhangi bir kan bağı olmayan -kız ve erkek kardeş arasındaki cinsel olma aşkınlığına bir parça benzerdir- hem doğal olarak farklı hem de kültürel olarak farklılıkları onaylanmış kadın ve erkeğin arasındaki en evrensel paradigmada yatan, ikisi arasındaki indirgenemez farklılığın aşkınlığı sorunudur. İkisi arasındaki böylesi bir bağlantı, böylesi bir alan kadın ve erkek arasındaki içgüdüden doğan ve insanlığa ve tanrısallığa dönüşen çekim sayesinde hâlâ yaratılmaya ve kurulmaya devam eder.

Her an, iki tarafından dokunan bir üçüncü olarak aramızdakinin var edilebilmesi ve sürdürülebilmesi, ihtiyaçlarımızın paylaşımından arzularımızın paylaşımına geçişle mümkündür. Böylece çekim enerjisi, sahip olabileceğimiz basit bir hükmetmeye karşılık gelmeyen bir etkiyle psişik düzenin içine girer. Bu enerjiyi yönetemeyiz fakat onu ve kendimizi dönüştürebiliriz. Bu artık dışımızdaki bir maddesellikten başlayan bir nesneyi oluşturmak değil, fakat kendi kendimizi inşa etmek meselesidir- yalnızca daha önce belirlenmiş örüntülere göre daha kusursuz olmakla değil, ancak ötekiyle ilişkinin üretkenliğiyle daha mükemmel bir şekilde kendimiz olarak. Bu, iki özne arasındaki bu türden davranışların bölünmesini değil, var olma ve var ola gelişin her birinin dönüşümünü gerektirir.

İlişkideki Bir Varlık Olarak İnsani Özne

Filozof, bundan böyle özneye, ilişkideki bir varlık olarak özen göstermelidir. Felsefe, ilişkisel kimliğimizin gelişimini insan oluşumuzun belirleyici bir aşaması olarak ele almak zorundadır. Bu, insanlığın özellikle cinsel aidiyetleri bakımından, diğer alemlere kıyasla başka türden ilişkili varlıklardan oluştuğunu bilmemiz gerektiğini işaret eder. İnsanlık; hayvan, bitki veya mineral gibi diğer alemlere karşı kendi farklılığını nöronların sayısına dayanan nicel bir ayrım aracılığıyla ortaya koyan bir grup birey olarak tanımlanamaz. Daha doğrusu insanlık; yemek, barınak, cinsellik, üreme, liderlik veya hizmet ve her türlü zihinsel iştah gibi zorunlulukları ya da ihtiyaçlarıyla birbirinden farklılaştırılamayan insanların statülerinin nasıl aşılacağıyla yüzleşmelidir. İnsanlığımıza ulaşmanın yolu mukayeseli bir yol değildir. Dahası, diğer türler üzerindeki üstünlüğümüz, kendi başıboşluğumuz üzerinde çok fazla durmamıza yol açıyor da olabilir. Belki insanlığı diğer alemlerden kısmen ayıran yanılabilmesi veya hiçbir yere gitmeyen bir yol tutturabilmesi, hatta kendi ölümüne önayak olabilmesi kabiliyetidir. Bu insanoğlunun basitçe zorunluluklara itaat etmeyip, özgürlük payının keyfini çıkarmasından kaynaklanır. Bu payı, insanlar ve maddi-manevi üretimlerinin büyümesi için bir kapasite olarak kullanmak, bu tarzda bir insanlığa erişmek için yeterli değildir. Bu durumda, sadece başıboş, tehlikeli, çılgın canlı varlıklara dönüşme veya kendi icatlarımıza, özellikle teknik olanlarına, tâbi olma riskini alırız.

Dolayısıyla kültürümüzün insanlığın hizmetinde mi kalacağıyla ya da bunun yerine bizi gittikçe küçülen, daha ufak, daha ölü parçalara ayırarak, insanlığın yok edilmesine mi katkı sağlayacağıyla ilgilenmeliyiz. Böyle bir kültür, demek ki, bazen gözlerimizi etkiler bazen kulaklarımızı, bazen kelimeler ve bazen de imajlar üzerinden konuşur ama asla bizi bütün algılarımızla bir araya getirmez ve asla bir başkasına veya kendi bütünlüğümüze gerçekten yaklaşmamıza izin vermez. Bu

süreç etkileyici bir formla, tezahürle ya da söylemle sonuçlansa bile, bir tür yansızlıkla, nihilizmle son bulur.

Teknolojilerin insan yeteneklerinin tanıklığına olduğu kadar, insanlığın yanılabilme kabiliyetine de dayanıyor olmasından ötürü, tekniğin– ki logos kendisinin ilk dışavurumlarındadır- insanlığımızı kendi sonuna veya yıkımına doğru götürüp götürmeyeceği konusunda bilhassa endişelenmeliyiz. En azından yeteneklerimizi ve üretimlerimizi sorgulayabilecek bir kapasiteyi korumalı, canlı varlıklar olarak sahip olduğumuz mutlak özgürlük payımızın oluşumuza katkı sağlayıp sağlamadığını kendimize sormak için, yeteneğimizin ve üretimimizin ardındaki nedenlere geri dönebilme imkânını sürdürmeliyiz.

İnsanlar olarak özgürlüğümüzü nasıl koruyabilir ve geliştirebiliriz? Bu basitçe sırf aynı insanlığa ait olan bireyler olarak değil, tamamen aramızdakini geliştirerek olur. Aynı insanlığa ait olduğumuz durumda, aramızdaki, zaten insanlar tarafından belirlenmiştir ve hâlâ bizim tarafımızdan geliştirilebilecek şekilde özgür kalamaz. Aksine, aramızdakini, her an, karşılaştığımız kişiyle ilişki içinde, bu karşılamadan doğan enerjiyle geliştirmeliyizdir. Şüphesiz böylesi bir jestle başarılması gereken kritik mesele, kadın ve erkek arasındaki çekimi arzuya dönüştürmektir. Arzudan yola çıkarak çok fazla şey yapabiliriz ve hepsinden önce, iki farklı varlık arasındaki ilişkiyi daima koruyarak, yalnız ve birlikte insanlara dönüşebiliriz.

İki olduğumuz için ve iki olmayı sürdürelim diye, iki arasındaki, bir topluluk içerisinde kaynaşmasın diye, olumsuzluk için zorunlu saygı hususu üzerinde durmak zorundayım. Ayrıca şunu da vurgulamak isterim ki yalnızca sanatın genel bir uygulaması aramızdakini sürdürebilir ve geliştirebilir. İhtiyaçlarımızın arzuya dönüştürülmesi, jestlerimizle, kelimelerimizle, kendimizle, ötekiyle/ötekilerle, dünyayla her türlü ilişki kurma biçimimizde sanatın aracılık etmesini gerektirir. Artık mesele sanatı felsefeye boyun eğdirmek ya da eğdirmemek meselesi değildir. Fakat felsefeyi, felsefenin başka bir aşama-

sına ulaştırmak, insanlığı kendine daha uygun, ilişki içindeki varlıklar tarafından şekillenen bir felsefeye teşvik etmek adına enerjimizi devamlı bir sanatsal süreç üzerinden dönüştürmeye başlamalıyız. Sanat sadece bazı sanatçılara uygun, lüzumsuz bir iş değildir. Sanat doğadan kültüre, içgüdülerin tatmininden arzunun paylaşımına geçiş için, aramızdakinin geliştirilmesi ve korunması için, herkes tarafından kabul edilen temel günlük bir anlaşma olmalıdır. Sanat, güya diğer alemlerden daha yüce olan varlıklar tarafından değil, ilişkideki varlıklar tarafından şekillendirildiği haliyle, insanlık kültürüne girmek için ahlaktan daha kritiktir.

Aramızdakinin, insanlığın çekirdeğine ait olan bir veçhesi olarak ele alındığının farkına varacak olursak, felsefe ve inancın da aslında ayrılamaz olduklarını keşfedeceğiz. O halde bizden istenen, insan gelişiminin yeni bir aşamasına, sanatın, felsefenin ve dinin, Batılılar olarak bildiğimizden farklı, başka bir anlamla donatıldığı ve farklı bir şekilde uygulandığı yeni bir çağa adım atmamızdır.

II. O Zaman Hâlâ Yaşam Vardı

Doğal Gelişimi Kontrol Etmenin İmkansızlığı

Dişil tanrısallıklar söyleme fark ettirmeden hükmettiğinde oluş varlığını hâlâ sürdürür. Aynı Empedokles'te gelişme ve çürümenin, hızlılık ve yavaşlığın gerçeğe, yaşama bağlı hareketin niteliğini belirlemesi gibi. Orada, çürümenin olduğu gibi gelişmenin de hâlâ yeri vardır. Bunlardan ilki, çokludan [başlayıp] bire giden bir oluşa, sonrakiyse birden [başlayıp] çoklu olana giden bir oluşa benzetilir. O zaman sessizlik hâlâ söz statüsündedir, oluşa eşlik eder. Dünya henüz insanın karar verdiği lehe ya da aleyhe göre örgütlenmemiştir. Zamansallık tamamlanmaya ya da yok olmaya doğru ilerleyen bir hareketmişçesine oraya çağrılmıştır ve donmuş kutuplar olarak sabitlenmemiştir. Yaşam gelişendir; karşıtı ölüm olan, başarıya ulaşmış bir bütünlük olarak düşünülmez.

Sonrasında yaşam bir kenara itilir, ölüm onun yerini alır. Zıtlar sistemi ölümle mümkün hale gelir. Yaşamın çoğulluğunu dile getiren şiirsel dil yiter. Böylesi bir dilde anlam çoklu olmaya devam edecektir, ama basit, bilgece ve gizlice mütedeyyin olan bir zeminde demirlemiş olarak. Yukarıdan, yerinden edilmiş olan bu dil, bundan böyle karşıtlık tabloları tarafından yerleştirilir. O ya da bu şey, şu ya da bu kelime iyi ya da kötü, hatta olsa olsa muğlak olacaktır. Bu mantık, hiçbir şeyin kesin olarak engelleyemeyeceği, yaşamın durmak bilmeyen gelişiminin yerine geçer. Göz ona bakmayı keser, kulaksa ona dikkat kesilmeyi. Dil oyunları insanda yapay olarak inşa edilmiş bir ikilik yaratarak açık bir algının, temaşanın yerini alır.

Bu yaratıma ilk işlevinden, gerçeği söylemekten uzaklaşmış bir söylem denk gelir. Her şeyi biliyormuş gibi yapar, çünkü artık yaşama, yaşamın gizli gelişimine, yaşamın kökenlerinin hakikatine ait değildir. Her şeyi söyleyebilir, icat edebilir ve dolayısıyla yanıltabilir. Usta, öğrenciyi kelimeleri birbirine bağlamak ve manipüle etmek konusundaki ustalığının sonsuz labirentinde eğitir. Bizzat kendisinin girdiği gecede, varoluşunun örtüsünü kaldıran güneşi hor gören usta, öğrencisini baştan çıkarır. Erkeği –kendisini?– korkutan bir tersine dönmeyle, yani her şeyi bilme arzusunun amaca dönüşmesiyle karanlık, açık hale gelir.

Eğer anlam erkeğin kontrolünde olsaydı o zaman her şey, her an tersine dönebilirdi: Bunun için yapması gereken tek şey öyle olmasına karar vermek ve böylece öğrencisini de öyle olacağına inandırmaktır. Güvenilecek gözler ya da kulaklar olmadan eğitimin yolu, onu nasıl yöneteceğini bilenin kullanımındaki logosa giriş için usta tarafından belirlenir.

Öyle herhangi birinin ifade edebileceği değil, ancak bir şairin açığa çıkartabileceği yaşamın gizeminden vazgeçmek, mantıkçıya güç verir. Ama yaşam ve ölüm aynı şeydir, yaşamak ölmektir, ölüm yaşamın diğer yüzüdür gibi kelime oyunlarının karşılığında yaşamın gizeminden vazgeçmenin bedeli ölümdür. Bu mantık düzeninin dışında yaşayan kimse cahil demektir. Bu yargı, hilenin kökenini ve yerini sorgulamadan, sistemlerine dahil olmayı reddedeni lanetlemenin bir yoludur ve kendi yolunu aramak yerine ona ortak yolu benimsetmeye çalışmaktır.

Ortak bir anlam ağırlığını koymaya başlar. Bunu algılamayan kişi, uykuda ve meczup varsayılacaksa da bu, o kişinin yaşamla ilişki içinde kalmasını dışlamayacak. Bu ilişkiyi erkek topluluğunu oluşturan şifreli sözleri dinlemeye ve konuşmaya muktedir olanların, logosa vakıf olanların çemberine girmeden sürdürür. Bu da kadınları her şeyin tamamen ifşa edilmemesini gerektiren bir namus adına muğlak işaretlerle iletişim kurmak durumunda bırakır. Hem zaten dili pek de kolay yorumlanamayan tanrılar da kendilerini böyle ifade ederler.

Nefret aşka, Afrodit'in *Neikos*'una[1] karşı duracak. Empedokles de misal, bu ikisinin arasında neler geçtiğini açıklamakta pek başarılı değildir. Peki bu, yapının hatalı olmasından kaynaklanmaz mı? Aşk belki de o enerjinin olmadığı ya da kendisindeki gibi örgütlenmediği aşk-olmayana karşı duracaktır. Bu durumda kaos, bütünü bozan düzensiz dürtüler hüküm sürer.

Tüm bunlara karşın o kadar da nefret yoktur. O zaman, zıt kutupları gerektiren bir retorik adına değilse nefret neden aşkla beraber olur? Felsefenin canlıyı aşmak için ihtiyaç duyduğu simetri adına mı? Ki o simetri kendini hiçbir zaman tamamen simetrik göstermez. Şurası kesin ki sevgi ve nefret için hiçbir zaman bir anlamda simetrik denilemez, fakat ikisini de aksi yönde [*antagonist*] kabul edip aynı seviyede tutmak da fazladır. Aslında bu, doğal bir gelişme hareketinin yerini bir *polemos*la[2], yani yapay olarak üretilmiş varlıklar [*entities*] arasındaki bir uyuşmazlıkla doldurma ihtiyacı için gereklidir. Böylece dünya hareketsiz olmaz, yaşamı taklit eder. Ama bu benzerlik onu hayattan yavaş yavaş uzaklaştırır ve logosun onu dile getirmesine, ona eşlik etmesine, onu desteklemesine artık izin vermez.

Akla gelen kimi hareketler yaşama yakın durur. Orada hâlâ başlardayızdır... Ötekine gitmek için kendinden çıkmak ve kendi kabuğuna çekilmek hâlâ mevcuttur.

Kaynaşma, hatta birleşme sevgiyi ve kendine dönüşü çağırır çağırmaz nefret ve logos canlının kendisinden ayrılmış olacaktır. Ötekine doğru gitmek, onu ahenkle kucaklamak için kendi içine kapanma gereklidir. Bu bir nefret değil de, kaynaşmayı, karışıklığı ve ayrılmanın gerçekleşmesi için gerekli olan patlamayı engellemek adına kendiyle ve ötekiyle olan ilişkisi üzerine çalışması anlamına gelir. Yalnızca ötekine doğru

1 Ç.n.: Neikos: İlkçağ Yunan felsefesinde, özellikle de Empedokles'te, *philia*'nın sevgi ve iyilik yayan etkisiyle sürekli bir savaşım içinde olan "kin" ya da "nefret".

2 Ç.n.: Polemos: Eski Yunanca savaş anlamına gelen bu kelime, aynı zamanda günümüzdeki polemik kelimesinin de etimolojik kökenini teşkil eder.

gitmek, onda kendini unutarak ona karışmak sevmek değil, birle ötekinin ayrıştığı karşı konulmaz harekete itaat etmektir.

Bu ayrışma mutlu ya da mutsuz olabilir: bir bütünde birleşmenin karışımı ve ışıması ya da ayrılıktaki belirsiz parçalanma olarak. Her şey her zaman yeniden başlamak üzeredir. Hiçbir dünya böylesi bir karşıtlık üzerine kurulmuş bir oluşta şekillenmez, bilakis orada hali hazırda varolan yok olur. Logos kendisinin, hayatı canlandıranın ne olduğunu, onu anlatmaya ve oluşuna tanıklık etmeye uygun olmadığını ortaya çıkarır. Bu tanıklık, köklerini, özsuyunu, büyümesini, çiçeklenmesini kaybettiği bir mekanizmaya çoktan indirgenmiş olan bir hayatın varlığına ve oluşuna, onu bundan böyle ona yer almayacağı kalıplarda dondurmaksızın gerçekleşen bir tanıklıktır. Toplanma veya dağılmayla basitçe karşılaştırılamayacak hareketler, onu idare etmeksizin ondan yardım almanın uygun olduğu samimi bir oluşun olmasına izin vermektense dışarıdan kavramayı yeğler.

O zamanlarda bilgenin kulağı hâlâ ondadır –doğa, Tanrıça, esin perisi. Konuşmaya başlayan filozofa göre onlar ustadır. Söylevi de bitkisel gelişimle aynı derinlikten çıkar. Bu dünya dediği dünyaya, yaşayan dünyaya paralel bir logos oluşturmak için yaşamın ve oluşunun köklerini dünyadan koparmakla onlardan ayrılmış olmaz. Dünyayı insanın, işlerinde kullanılabilmesi için işaretlere dönüştürür.

Filozof, söylenecek ne varsa onlardan (doğa-Tanrıça-esin perisi) öğrenmek üzere bakmak, dinlemek ve temaşa etmek yerine, artık bilgeliğin yolunda değil Demiurgos'un[3] kibrinden yanadır.

---

3 Ç.n.: Demiurgos: Eski Yunanca "halk" ya da "insanlar" anlamına gelen "*demos*" sözcüğü ile "iş" anlamındaki "*ergon*" sözcüğünün bileşiminden türemiş olan bu sözcük, "insanlar için imal eden, şekil veren, mimar" anlamlarına gelmektedir. Özellikle Platon'un *Timaios* eserinde konu edildiği haliyle Dünyayı şekillendiren varlık olarak ortaya çıkar. En belirgin özelliği bir şeyi yoktan var etmemesi, mevcut olana biçim verip onu düzenleyerek yeni şeyler meydana getirmesidir, yani bir zanaatkâr niteliği taşır. Dünyayı da böyle, biçimlendirerek ve unsurları düzenleyerek oluşturmuştur.

Yaşamı unutur: ilk öğretmeni ve doğru sözleri ilham eden eğitimi. Kendi içinde, farklı algıları birleştirebilecek bir yer aramak, yaşama dikkat kesilmiş bir kalpten sakınmak ve onlara –doğa, Tanrıça, esin perisi– kulak vermek yerine yolunu kaybedeceği, kendi yapıtı tarafından kandırılacağı bir kurnazlıklar dünyasının inşasına, bir kelimeler kozmosunun hazırlanmasına nefsini teslim ederek kendini onların sözüne kapatır.

Gözlerin, kulakların, kalbin terbiye edilmesi, bizi onlardan –doğa, Tanrıça, esin perisi– öğrenim görmeye elverişli hale getirir ve güç bela konuşmaya başlamış olanın ilkin kimden öğrenim görmesi gerektiğini unutarak ustalık tasladığı kandırmacalar dünyasına girmekle bitecek bir tıkanışa dönüşür.

Zıtların tesis edilmesiyle erkek, hakimiyetini kurar ve dayatır. Onları karşı karşıya getirmeye ve karıştırmaya uğraşır: Söz öbekleriyle şeylere ya da erkeğe göre eylem ya da nitelik ve halleri bildirir.

Böylece "Birlikte alınan şeyler: tümüyle ve parçalar halinde"; "biri diğerine yönelmiş, biri diğerine karşı yönelmiş"; "ahenkli söylenmiş, her biri kendi tonunda söylenmiş"; "Her şeyden itibaren Bir, Birden itibaren her şey"; "mevcut olmak, gaip olmak"; "yakında olmak, uzakta olmak"; "dağılıyor, toplanıyor"; "bir arada tutuyor ve ayrılıp gidiyor"; "ilerliyor ve geri çekiliyor" vb.

Öyleyse fiillerin faili nötr haldedir: çoğul, her şeyi belirtmek için; tekil, tanrısal bir boyutu da hatırlatarak sıradan şeyi belirtmek içindir. Şeylerin kendi arasındaki ilişkiden ya da insanın şeylerle arasındaki ilişkiden, özellikle de yakınlık ve uzaklıkla ilgili olarak söz edilir.

Karşıtlar aynı olan şey veya şeylere nazaran karşıt olarak adlandırılır. Kelimelerin onları böyle betimlemesinden doğan muğlaklıkla şeyler ya da tanrı yaşamın bir benzerini devam ettirir. Zaman bakımından, düzenleme bakımından, göründükleri bağlam bakımından aynılar ve başkadırlar. Bu da doğal dünyayla ve onun sürekli yeni bir tezahür gösteren gelişimiyle olur.

Fakat *phusis*[4], yaşayan köklerinden logos tarafından ayrılmıştır artık. Şeylere hatta tanrıya verilen isimlerin çokluğu, onların –doğa, kadın, Tanrıçanın– erkek üzerindeki çeşitli etkilerine işaret eder. Gözler, kulaklar ve duyumsayan diğer algılar temaşası hakikati artık ilham etmeyen gerçekliğe tam anlamıyla hakim olmak için kapanır.

O zaman algılamak ve düşünmek aynı şeye tekabül eder. İnsanın düşündüğü, çevresindekinden ayrılmaz. İkisi birlikte kalır. Bulunduğu ortama ve manzaraya dikkat eden erkek, oluşunun köklerini onlardan –doğa, kadın, Tanrıça– alır. Ona, doğaya ve tanrıçaya hâlâ sadık bir şekilde yaşar. Hareketini benimser ve böylece onu ve Afrodit'i bilir.

Ayrıca öğretim, hakikatin örtüsünü kaldıran(lar)ın –doğa, kadın, Tanrıça– dışında bir yerde gerçekleşemez. On(lar)da konumlanmış olan usta ve öğrencisi ya da öğrencileri onun/onların, kendilerinde neler uyandırdıklarını söylemeye yeltenir. Öğrenci ve usta kendilerine mevcut olan şey karşısında mevcut olmaya çabalarlar. Bu birlikte varoluş erkekte/erkeklerde kelimelerle düzenlenir. Erkekler kendi içlerinde öyle bir ortam oluştururlar ki oluşturdukları bu yerde eril bir dille, onlarda –doğa, kadın, Tanrıça– ikamet ederler. Bu dil etraflarını saran mevcudu adlandırmaya yardım ettiği gibi onun dışsal ve içsel bir hafızayı korumasına da yarar. Söylenmiş olan, çoktan algılanmış ve erkeğin hatırladığı bir manzara da kendine yer bulacaktır. Böylece yakınla uzak birlikte dokunur. Bu hem zaman hem de mekan için böyledir. Erkek, hafızası sayesinde geçmişi mevcut kılar ve yaklaştırır, sonra başka yerde algılanmış olanla burada ve şimdi algıladığını karıştırır. Bilhassa kendi üzerine düşünmesinin [*reflection*] onu çevreleyen manzara veya ortama üstün geldiği durumda geçerli olduğu gibi, erkeğin halihazırda varolanı unutmasıyla ikinci bir tanesinin daha ortaya çıkma riski olan bir dünya örgütlenir.

4 Ç.n.: *Phusis*: Felsefenin temel kavramlarından biri olan bu kelime bugün yalnızca doğa kelimesiyle karşılansa da, Eski Yunanda varolan fiziki şeylerin bütününü kapsar.

Böylece Batının öznesi kendisini çevreleyen şeylerden –ki bu şeylerin deyişlerine güvenmez– yavaş yavaş uzaklaşmaya başlar. İçine kapanık bu özne dış dünyanın algısı yerine gerçeklikten kademe kademe kopmuş olan bir temsiller dünyasını koymuştur.

Kendi Dili Tarafından Kuşatılmış

Eski Yunanlara göre söylemek, ustasının ozan ya da kelimelere döken bir tercüman olacağı, varolan bir dünyanın destanını yaratmaya benzer. İşte o zaman logos hâlâ şeylere dairlik, onların mesajlarının hakikat olarak iletme eğilimini ifade eder. Usta hâlâ onları –doğa, kadın, Tanrıça– dinlemeye vermiştir kendini, yanındaki çırağıyla birlikte. Bilgelik onlardan –doğa, kadın, Tanrıça– paylaşılabilir şifreyle bahsetmek ve onları tasvir etmek için dikkatli algılar ve kelimeler arasından özenle hazırlanır. Demek ki ustanın kelimeleri size bir anlam ifade etmiyorsa onlara inanmak için bir sebep yok; çünkü onu çevreleyene ve kişinin kendi hafızasına bakmak öğretimin sağlamlığını değerlendirebilmek için yetecektir. İnancın kör bir yanı yoktur. İnanç daha ziyade, duyuşsal ve iradi bir yapıdır [*disposition*]; şeylerin, Tanrıçanın, ustanın söylediklerine kalbin verdiği onaydır. Böylesi bir enerji dinamiği olmaksızın doğrunun algısı talebenin bedeninde kök salmaz. İnanç nasıl uygunsa öyle alınmaz; üstelik ifşa edildiği an unutulur gider. Öğrenmek için esrime, dostluk, yumuşak başlılık gereklidir. Kaba bir mantık, hissi tecrübeden koparılmış ve steril/mikropsuz bir bilginin vasıtası değildir henüz.

Bununla birlikte erkek, varoluşunda bir engelle karşılaşır. Varlığı düşünmek için kompakt, bölünemez ve zaman-dışı bir birlik oluşturmaya ihtiyacı vardır. Açık olanın içinde tamlığı yaşayamaz. İnanan kişi, tamamlanmamış olanda tamlığı bilir ve onu Yokluk olarak tasavvur eder. Süredeki oluşta Varlığı ya da Yokluğu şimdinin karşısına koyar. Ayakta durmak, kendini ihtiyacı olan kişi ve şeylerden ayırmak için kapalı bir dünya yaratarak bir nöbet oyununu yeniden devreye sokar

ve bu hareketsiz ve ölü evreni canlandırmayı amaçlar. Evren bir methiye ya da şiirmişçesine, vurgulu bir söylemle onu ritme sokmaya çabalar. Fakat kelimeler artık, gerçeğe katılmaz, o canlı enerjiyi iletmezler. İnsanın otonom olmak ve hayata hükmetmek için oluşturduğu dünya yapbozu misali, yapay olarak inşa edilmiş bir bütünden kopmuş parçalardır. Erkek, bu parçaları farklı şekillerde bir araya getirmeye çalışarak kendi girişimini devam ettirme imkanını da elde eder. Kimi düzenlemeler gidişi duraklatırken diğerleri ona devam etme imkanı yaratır. Bu sonuncular bilge olarak alınacak olanlardır; ama önceden varolana bir sadakat adına değil, Demiurgosçu bir oyun vasıtasıyla canlı üzerinde ustalaşarak canlıyı taklit etmeye izin verdiği için.

Erkek için söz konusu olan, kapalı bir evren yaratmaktır. Varlıkla olan bağı tasvir etmek için kullanılan sözler fetüsün plasentayla olan ilişkisini çağrıştırır: "bir şeye batmış olmak", "bir şeyin parçası olmak", "bir şeye bağlı olmak" ve kuşkusuz kendisi olmak için, düşünmek için ve söylemek için gerekli olan şeyi ondan almak. Söz konusu ortam ve çevre olduğunda dahi çevreleyen dünya insanla bir vücut olup ondan farksız olacakmış gibi görünür. O öyle görmeyi reddetse de ortam ona bir anne gibi özsuyu ve hakikat verir.

Erkek, dünyada doğmuşa ya da diğerleri arasında onu hoş karşılayan, kendi hayatını yaşayan bir evrende yer alıyormuşa henüz benzemez. Doğanın varoluşuyla kendisininkinin arasındaki farkın ayırdına varmaz. Dolayısıyla erkek, bu yanındaki usta ya da çırak olmadığı sürece, yani hakikat arayışında ya da onu unutmuş değilse hemen yanı başındakinin farkında değildir. Bu hakikat de onların ortak olanda birlikte var olmalarına izin verir: kendi küçük baloncuğunda ya da daha büyüğü olan sitenin baloncuğunda. Bu dünyalarda insan, unutuluş üzerine kurulmuş olan ve olmayı iddia ettiği gibi bilge olan ilahi varlığın arayışındadır.

Erkek şimdiyi arar, ama onu bulamaz. Kendi baloncuğunda kısılıp kalmış olan erkek, orada olanla, önündekiyle ya

da yanı başındakiyle bir araya gelemez. Bir perde onu diğerlerinden sürekli ayırır – bir düş ya da bir unutuş. Kendini konumlandırdığı kapanma evrene yansıtılmıştır, sanki müphem bir duman onu gizlemiş ve ufkunu çizmişçesine hepsi bir varlığın –ve Varlığın– birliğindedir. Bundan böyle çiçek, nerede olursa olsun bir çiçek ideasından başka bir şey olarak algılanmayacaktır. Bundan böyle mevcut çiçeklenmesi, onun algılamaya da verdiği enerjiyle temaşa edilmesine sebep olmaz. Bir isme denk düşen bir resmi hatırlatır. Bu eşleşmeye, renklere ve kokulara olan sadakat, kendini tanımaya engel edici hale gelerek daha rahatsız edici süslemelere dönüşür. Belli belirsiz bir zar, erkeği, duyuları vasıtasıyla, şimdide, karşılaşma imkanı olmasa da onları aynı yapı içinde benimseyerek yakınlaşabileceği şeylerden ayırır. İyi görmek için önce görmek gerektiğinden her şey karartılmıştır. Gözler, çevredekiler üzerine masumca açılmaz artık.

Tanrıların şeyler vasıtasıyla gönderdiği işaretler artık kavranmaz. Hiçbir zaman tek anlamlı olmayan, tanrının gerçekliğini yakalamak için erkek onu belirleyebildiği zuhur anlarıyla bağdaştırarak diğerlerinden ayırır. Etrafta hep varolan Tanrıçadan tanrılar türetir. Bu tanrılar, görevleri, rolleri ya da olsa olsa canlılık veçhelerini, artık üflemeyle canlandırılmayan bütününü paylaşırlar. İlahi olan dünyayı insanın kullanımına çoktan terk etmiştir. Tanrıyı ona dayattığı kategorilere göre vahiyler göndermeye, "evet ya da hayır"dan başlamaya zorunlu kılmaya meyilli olan insanın kullanımına. Hâlâ yaşamı temsil eden bir ilahiliğin bilmediği bir mantığa.

Yaşam hiçbir zaman açık konuşmaz. Kendini çiçeğinde gösterir, köklerinde saklar. "Evet" ya da "hayır"ın karşıtlığına riayet etmeyen zorunluluklara göre görünür ya da kaybolur. Tezahürün "evet ve hayır"ını mesken tutar. Söylem, yaşamı, ona birliğini veren özsuyundan koparmadığı sürece onu, onun kendini gösterdiğinden daha fazla görünür kılamaz. Ustanın öğretisini dinledikten sonra erkek daha fazla yaşam görmeyecektir.

Onu neyin çiçek olduğuna dair uyaracak olan sözler değildir. Belki de bir enerji kültürü ve hissi algılar ona daha fazla şey öğretecektir? Çiçeğin yaşanmışlığına daha yakın olduğunda, onun nasıl var olduğunu ve çiçeklendiğini daha iyi algılayacaktır –bir resme ya da ideaya uygunlukla değil de, kendine has olan tohuma, toprağa, besine olan bağlılıkla.

Ustanın öğretisi bilgeliğin doğal gelişime eşlik eden dinleti, zikir, ritim haline geldiği nadir durumlar dışında böyle bir bilgelikten uzaklaştırır. Bu istisnalar dışında, aynı ayakları olan insanın doğduğu yerden sürekli ayrılmaya çalışması gibi, bu gelişmeden uzaklaşır. Hatırlamamak, kederlenmemek, sadakatle uğraşmamak için gözlerini ve kulaklarını kapayarak hem kendisini hem de çevresini unutur.

Bu unutma bir uyku haline denk düşer. Oraya buraya hareket ederek varolana dair algıyı geliştirmeyen erkek, onu çevreleyen gerçekliğe karşı dikkatli değildir. Yine de çevresine dair dikkatli olmak kendi yaşamını besleyebilir, ama o bunu dert etmez. Kaybettiği anlamı söylemin içinde arar. Dünya, bütünü kendisi için bir gizem olarak kalan bir yapbozun parçalarına dönüşür. Aynı şey kendisi için de geçerlidir; bundan sonra birbirinden ayrı parçalardan müteşekkil, her şeyin birliğine can veren nefesten yoksundur.

Yalnızca bazen tanrıyı ya da Biri arayışında, hatta coşku anında şeylerin doğrusunu kavrama isteği vardır. Ancak bu şekilde uyandırılan bir enerjiye hangi bilgi cevap verecektir? Kim ya de ne onu hem vücudu hem ruhu besleyebilsin diye kendine götürecek? Oraya geri dönebilsin, orada kalabilsin ve orada büyüyebilsin diye?

Logos'u gelişmeyle, oluşla yetkilendirmek bunları çiçekten almak değil miydi? İnsanın kendisinden almak değil miydi? Bir alete, bir tekniğe, kendilerinde olmayan bir yaşama emanet etmek? Bu nefesle yaratmak gibi, sözle de yaratılabileceği imkanına inanmak değil miydi? Eğer nefes yaşamdan türüyorsa, aynısının logos için de her zaman geçerli olacağı kesin değildir. Öğrencinin söylemde, uzmana karşı direnişi

basit bir aptallık değildir belki de. Yaşamın yanında bir ölümü de veren bir yiyecek için yaşamsal özsuyunu bırakmak niye? Ustanın talep ettiği itaat, kelimelerinin ve jestlerinin muğlaklığı göz önünde bulundurulduğunda –ustanın bildiği varsayılan– neye yol açar? Bir şeyin iyi, ötekinin kötü; birinin doğru, diğerinin yanlış olduğunu; bir başkasına "evet" ya da "hayır" demeyi *a priori* olarak kabul etmek neden? Öğrenciyi dünyayı henüz tecrübe etmeden ona inanmaya zorlayarak bu şekilde, onu hayatın köklerinden koparak ikiye bölen sebep ne? Özsuyunu askıya alan, onu durduran ve dönüştüren ötekinin tecrübesini kendiyle kendisi arasına koymak suretiyle dünyayı ikiye bölen sebep... Öğrencinin ilkelliğinden faydalanarak yaşama çok yabancı bir tomurcuklanmayla, köklerin bekası güvence altında olmaktan çok uzaktadır.

Şurası kesindir ki logos her zaman yaşamın hipostazı altında değildir, ama öyle olma yolundadır. Logos, canlıya her zaman paralel değildir, fakat genellikle onun dublörüymüş gibi davranır. Peki biri diğerinin üstüne nasıl eklenecek? Bitkiden hareketle oluşturulan tahmini bir model bunun üzerinde yaşam bulabilir mi? Ne tür bir melezleme bu ikisinin bir karışımını verecektir? Yaşam mı yoksa benzerlik mi üstün gelecektir?

Derse, "derim ki" diyerek başlamasına rağmen doğruyu öğretiyormuş gibi yapar. Ustaya ilham veren [dişi] o –Tanrıça ya da doğa– olmasına rağmen, söylemini [dişi] "o dedi ki" şeklinde sunmaz. Aslında kadın(lar)ın ilettiği mesajın anlamını tekrar eder ya da onu açıklar. Ama usta onu sahiplenir ve kendini, kadından gizlice alınan mesajın ustasıymış gibi yansıtır.

Bu mesajın öğrenci tarafından telaffuz edilmesini canlandıracak olan nefes, aldığı dersin anlatımını belirleyecek olan ritim ve şiirsel tonlama ustaya hitap eder, oysaki usta da onları kadından almıştır. Ayrıca ne zaman "benim ta derinimden" dese doğruyu söylemektedir, kadının derinliklerinden gelenleri ve samimi bir konuşmada algıladıklarını köklerinden zaten uzaklaştırmıştır.

O zamandan beri usta ve öğrenci kadında iletişim kurar, ama bu söylenmez. Kaynağın kurutulduğu ve bir bütünün birliğinin muhafaza edildiği global bir algı vasıtasıyla kadının düşünülmek ya da en azından algılanmak üzere verdiklerinin parça parça örtüldüğü bir aktarım hiyerarşisi kurulur. Usta, tanrısal sessiz mesajı elinden geldiğince –ilahilerden ya da şiirsel bestelerden, ulaşılmaz olanı çelişkilerin ötesinde algılamaya çalıştığı kelime oyunlarına kadar– tercüme edecektir. Tercihi ne olursa olsun yerini aldığı Tanrıçanın –ya da doğanın– ilk deyişini gizler.

Bununla birlikte ustanın kadından alıp da olumluluk olarak nitelendirdiği, Şeyin kendisidir. Ama bu hususta söylediği şey bir üçkağıt ya da yapaylık içerir. Bu kendi derinliklerinden değil Tanrıçanın derinliklerinden doğmuş bir şeydir.

İşte o zaman usta, öğrencisinde bir sahtenin peşine düşer. Hakikat Tanrıçanın kendisinden gelmediği zaman bu sahteden kaçınmak nasıl mümkün peki? Usta kadının iletiği şeyin ne olduğunu tam olarak söyleyemez. Dolayısıyla da mesajın kaynağını silmiş olur ve kendi söylediğini ondan –Tanrıça, doğa, kadın– aldığının yerine koyarak yokluğu –ve Yokluğu- üretir. Kadınla usta arasındaki bu farklılığın söylenmeyişi, söyleneni geldiği asıl kaynaktan yola çıkarak tahmin eder. Usta her ne kadar hakikatin gizliliğini elinde bulunduruyormuş ve elinden geldiği en iyi şekilde onu tercüme ediyormuş gibi yapsa da bu, bu tercümenin kendi başına hatalı olmasını engellemez: Nefes aynı nefes değil, onu canlandıran aynı yaşam değil. Usta, kadından aldığını ona iade etmez. Bu kaynağına iade etmeme durumunda varlık –Varlık olarak–, gerçekten ve hakikatinden kopar. Usta tarafından dile getirilen hakikat hep yapaydır, çünkü dile getirilen hakikat onu kadından ayıran yokluğu –ve Yokluğu– hesaba katmaz. "Ben [dişi] o değilim" tanıklığı olmaksızın usta, erkek öğretmeni sözünün, söyleyişin kökenine koymasıyla yolunu kaybeder.

Kadınların, Gizemin, Hayretin Çekildiği Bir Dünya

Kadınla erkek arasındaki değiş tokuş hakikatin aslında ne olduğunu açığa çıkartsa daha iyi olurdu. Ama usta bu konuda bir şey söylemez. Görünen o ki hiçbir zaman birlikte konuşmazlar. Usta, kadının ilettiği mesajı dinler ve mesajı dinlemesi gereken öğrencisine iletir. Farklılıklarına olan saygılarından dolayı hiçbir zaman aynı anda birbirlerini dinlemez ya da konuşmazlar. Kadınla usta arasındaki cins ayrımı, usta, sözün erbabı olduğunda nesil farkıyla karışır. Bu durumda cinsin anlamı değişir: Aralarında ötekiliğin var-olmayışı [*ne-pas*] ustanın öğretisinin soykütüksel atası tarafından ve ustanın öğretisi tarafından ortadan kaldırılmıştır.

O andan itibaren, söylem başıboş dolaşan erkeğin sözüne dönüşür. Logos değer kazandıkça da konuşanın işlevi aslında değer kaybeder.

Ustalar hakikatin en yakınında olan karşısında kendilerini ölçmekte ya da ölçülmekte başarısız olacaklardır; hepsi çoktan köklerinden sökülmüştür, çünkü düşünmeyi ilkin kadından –Tanrıçadan– almışlardır. Düşünce eğer kadınla, onlarla ilişkilendirilmezse ustalar daha ne diyebilirler ki? Belki de geçmişte yer alan, yaşamın olmadığı bir dünyayı adlandırırlar. Sevdalı düşünceyi bırakıp gitmiş olana, kadından gelen ilhamdaki şeytanı serbest bırakan şeye bilgi derler.

Usta düşüncenin aşkla olan ilişkisini unutur. Düşünceyi sözsüz bir icraata indirger. Havada kalmayı, geri çekilmeyi, "dile getirdiğim hakikatin kaynağı ben değilim"i bile görmezden gelen bir icraata. Bu hakikat, tanımadığım ve kim olduğunu bilmeyi reddettiğim biri tarafından üflendi bana.

Kadın, bir kaynak olarak beyan edilmediği için karanlığa düşer. Erkek de söze zaten yabancı olan bir logos yaratır. Söylemi çeşitli stratejiler kullanarak inşa eder. En radikal söylemi budur ya da bu değildir olacaktır: kendi dünyasında öyledir. Aslında bu beyan söylenmemiş-olanın temelinde yatar. Bu kadınla usta arasındaki, ilk kelimeleri ilham eden farktır. Logos susturulmuş bir varlık –Varlık– üzerine kurulmuştur. Bundan

böyle görünecek olan varlık, erkeğin söyleminin bir parçasıdır ve onun yaptığından ve yaratımından tanınır. Anlamın bu üretiminde oraya aslında gelmemiş olmasına rağmen onu adlandırmak için çaba gösteren şeyden kaçar: boş, delik, Bir... Kadına –ya da Tanrıçaya– en sadık olan, varlıktan konuşur.

Kimileri bir şeyin ya birinin yokluğunu algıladığında onların ne ya da kim olduğunu kavramaksızın peşlerine düşer. Bilgeliğe başvuranlar her şeyin aynı esrar zemininde aktığını, benzeştiğini ve farklılaştığını söylerler. Orada bir şeyler anlamaya çalışırlar ve ona hiçbir zaman ulaşamasalar ve adlandıracak güce sahip olmasalar da sadık kalmaya çalışırlar. Bu sadakat, önerilerinin tutarlılığını destekler. Kökensel bir sessizlik sözlerinin yarattığı gürültünün temelinde yatar. Kendini kadınla –ya da Tanrıçayla– bağdaştırdığı halde sessizliği sözün kendisinde tanır.

Anlam, ilettiği şeyde gizem olarak kalır. Ama eğer kendinin derinliklerinde güven ve reveransla karşılanırsa ve kendininleştirmeye, kendinin yapmaya çalışmaksızın kök salmasına ve büyümesine izin verilirse meyve verir. Ki bu da onu, doğmasına sebep olan gerçekten ve onu karşılayan içsellikten uzaklaştırmak demek olur —bundan itibaren de yapayın içinde donuk, ölüdür.

Bu mesaj sitede güpegündüz paylaşılmaz. Bir kalbin samimiyetini gerektirir, bir evin, bir sığınağın. Benzer bir karşılaşma için doğal bir yer mekan olabilir; kamusal alanlarda ya da diğer forumlarda gerçekleşen entelektüel diyaloglara ya da gevezeliklere yabancı olan sessiz bir yer. Burada dedikodu, sesinin duyulmasına izin vermez, hatta bazı jestlerinin mahremi bile algılanmaz.

Kadının yokluğunda hepsi aynı şeylerden bahseder, gün ışığında anlaşılabilecek ortak bir zeminde argümanlar sunar. Çok gürültü yaparlar ve yalnızca ağızdan kulağa aktarılan kelimeler kadına gönderme yapar. Fakat genelde hürmetsiz ve selamsızdırlar ona karşı. Ne var ki tonu düşürüp sıklıkla sesli kahkahaların eşlik ettiği daha kısık bir sesi benimsemeye

zorlanmaları biraz da onların –doğa, kadın, Tanrıça– yüzündendir.

Bu özel konuşmalar bir yana, hepsi bir aradadır, tüm erkekler, genel talimat üzerine bilgi alışverişinde bulunurlar. Kullandıkları kelime ya da formüller çoktan kodlanmıştır. Olan biten her şeye uygun düştüğü varsayımıyla isim ya da cümleleri tekrar ederler. Her biri, diğerini çok az farkı olan modaliteler altında "bunun çoktan vuku bulduğuna", "aynı şeyin tekrarlandığına", kendilerinin bunları teşhis edip tutarlı şekilde tespit ettiklerine, onları doğru bir şekilde adlandırdıkları için bu hususta söylediklerinin doğru olduğuna inandırır.

Bu kentsel, bu oluşsuz ve tekrarlayan huzursuzlukta erkekler bir araya gelip kadından ya da Tanrıçadan ve tanrılardan uzakta kendilerini erkek yaparlar.

Kendilerini kadından ya da Tanrıçadan ayırdıkları an aynı zamanda tanrılardan da uzaklaştıkları andır. Onlar erkek olmak ve oğullarına erkek olmayı öğretmek isterler. Bu oluş için kullandıkları araçlardan bir tanesi erkekler arası söylemdir.

Konuşan ilk erkeğin kadından aldığı ilham söylemin kendisinden çıkmadan, tartışma araçları tarafından mühürlenecektir. Akıl yürütmeye yatkınlık ötekini dinlemenin şevki ve güveniyle artar. Erkekler, aralarında sohbet ederek bunu yapabilme yetkinliği kazandıklarını kendilerine kanıtlarlar. Erkek, kamusal alanın efendisi haline gelir. Kadınlar evde, tanrılar da tapınaktadır. Bir yandan doğa diğer yandan kutsallık, kalbin ve hafızanın bekçisidir. Erkek de, ikisi arasında yeni bir dünya yaratır; Batı.

Bu dünya, söylem ve yapıt seviyesindeki bir teknik üzerine inşa edilecektir. Bu da bir çıraklık dönemi ve uygun teknikleri gerektirir. Bunların hazırlanmasıyla erkek kendini bu işe verir. Kabul ettiği etiğin temeli etkililik olur: bir dünyanın, kendi dünyasının tek başına, kadının ne istediğine ve tanrıların sesine kulak vermeksizin, üstesinden gelmenin mümkün

olduğunu göstermek. Erkek, isteği doğrultusunda cevap vereceği şekilde yıldırımları sorgulama yolları bile geliştirir.

Hali hazırda varolanı, örneğin doğal dünyayı tecrübe etmek için artık pek de fazla zamanı yoktur. Bu başlangıçtan itibaren, kelimeler eksik olduğu ya da kadını, Tanrıçayı dinlemediği için yok olup giden bir tür içselliği vardır. Sözcükleri düzenleme faaliyetiyle dikte edilen içgörülerin ya da söylemlerin etkilerine dönüşmediği sürece yitip giden bir içsellik. En bilge olanların kendilerini adadıkları görev de budur.

Erkek, kadın tarafından canlandırılan enerjiyi beslemek, coşkuyu ve hayranlığı dönüştürmek yerine kelimelerle oynar. Anlam yaratmak için bütünü, birbirine yaklaşıp uzaklaştırdığı parçalara böler. İkiye bölünme temel bir stratejiye denk düşer. Kadınla olan ilişkinin ikisi kategorilerin karşıtlığına dönüşür: varlık ve yokluk, uyanık-uykuda, gündüz-gece, yaşam-ölüm vb. Erkeğin icat ettiği ikilik kökenden beri varolan ve erkeğin karşıtı iptal ederek ya da vurgulayarak ona hükmetmeye çalıştığı ikilikten farklıdır.

Kadına –ya da Tanrıçaya– ve kendisine uygun bir enerji arayışına çıkmaktansa, erkek kendi dünyasını tekrar kapatır ve bölünme ve yakınlaşma oyunlarıyla akışa yer açar. Ayrıca aynı olanla onun zıddının bir şekilde bir ya da Bir olduğunu kabul eder. Varlık ve Yokluk hariç, Tanrıçayı gizlice hatırlayan bir karşıtlık. Bundan böyle geriye kalan her şey onun inşasının bir parçasıdır. Bu inşada da her şey, buna bu hareketsiz bütünü bir arada tutmak için iç içe geçtiği, evreni oluşturan öğeler de dahil, sonunda, aynıya geri döner. Erkek, değişimin olmadığı bir dünya, nefesten de yaşamdan da yoksun bir düzenek icat eder. Kendi evreninin kapanışına da katkıda bulunan, öğelerin dengede tutulması asıl zor olandır. Düzeneğin her an hareket halinde olduğu kesindir, ancak oluşun yarattığı hasar karşısında aynı olanın kalıcılığını garanti altına alır. Başında kendisinin bulunduğu, bir yaşam yanılsaması yaratılmıştır.

Kadınların ve tanrıların çekildiği dünya bu dünyadır. Artık ne sözleri esinler ne de konuşmalara dahil olurlar. Dini alan, erkekler arasında konuşmaya yerleşir. İlkin de ustanın eğitimine. Bildiği varsayılan kişiyle öğrenci arasındaki hiyerarşi bir ritüelden, hatta bir tür kabul töreninden izler taşır. Fakat gizemin ilahi niteliğini oluşturan şey ortadan kaybolmuştur.

Gizemde, seçik ve akli bir şekilde ifade edilemeyecek bir de ten vardır. Jestler, ilahiler, tene yakınlaşma temayülünde şiirler onun varlığını telkin eder, hatta mevcudiyetine yol açar. Ten hissedilmiş, algılanmış bazen dolaylı şekilde yüceltilmiştir. Ama ona dair olan hiçbir şey "bu, budur" ya da "bu, şudur" şeklinde ifade edilemez. Daha çok "bu, bu değildir" ya da "bu, şu değildir" şeklinde sürekli tekrar etmek gerekir. Açık ve tekanlamlı olarak belirtemeden hatırlamanın uygun olduğu "bu(dur)" gibi daha fazla geriye götürülemeyecek olan noktaya kadar. Bu varlık –ya da Varlık– zapt edilemez, hiçbir logos onu olduğu gibi anlatamaz: ötede ya da beride durur. Erkekler kendi aralarında lafladıklarında uzaklaşır. O andan itibaren ritüelin sınırları resmileşir, hakikat dogmalara dönüşür. Kalp ve hafıza onları yavaş yavaş yüzüstü bırakır, coşkunluk ve güven yavaş yavaş söner.

Geriye, yaşamın, sevginin, tenin terk ettiği bir dünyayı kurmak için kelimeleri birleştirip ayıran zihinsel çeviklik kalır. Erkek bunu kendi başına ya da hemcinsleriyle yapar. Ötekiyle ve kadınla –ya da Tanrıçayla– ilişkisinin gizemine dikkat etmeyi gitgide unutur.

Mantıksal İkilik Doğal İkiliğin Yerini Alır

Gizem muğlaklık halini alır, artık tenin değil, dilin bir etkisidir. Anlamın tekanlamlı olmadığı kesindir, ama çiftanlamlılık da logosun ve insanın logos üzerindeki hakimiyetinin ya da hakimiyetsizliğinin ürünüdür. Anlam, söylemle kavranılamayan bir mevcudiyet anlamına gelmez. Ötekinin –kadının ya da Tanrıçanın– indirgenemezliğinin işareti insanın

bir yaratımına dönüşür. Usta, öğrencisinin ve hatta tanrıların bile zekasını sınadığı bu aracı icat eder.

Diğer mümkün anlamlar arasından seçilecek olan anlam hangisi olacaktır? Bilgelik adayının "ruhunun" derinliklerinde ya da "hazinenin zenginliğinde" yahut insanın kendini gizleme hüneri karşısında tanrının kavrayışlılığında ortaya çıkarttığı nedir? Usta yeni oyuncağı logosla yeni tuzaklar kurar ve onu izler. Onun ilettiği mesajı, hatta tanrılar tarafından iletileni bile artık özenle dinlemez. Bilen ve konuşan çırağının tepkilerini gözetler. Bu şekilde dikizlediği şey, kendi becerisidir de.

Karşılaşma, silahları idare etme yatkınlığının yerine kelimeleri, cümleleri idare etme yatkınlığını getirir. Çekişme yaygınlaşır. Her ilişki içinde az ya da çok, açık ya da gizli bir karşıtlık olan tekniğin değerlendirmesine dönüşür. Yapaylık, hasım taraflar arasındaki ilişkideki gizemin yerine geçer. Her vuruş hiçbir şeyin isnat edilemeyeceği, ulaşılmaz, mutlak nötr olan Bilge Şeyi göz önünde bulundurmak şartıyla onaylanmıştır. Bilge Şeyi elde etmeye çalışmadan ve hakkında bir şey bilmeden ona meyletmek uygun olandır.

Yoksa nötre geçişi bir bedeni gerektiren ötekinin –Tanrıça, ayrıca kadın ve onların da– gizeminin yerini alarak bilinen her şeyin ötesinde kalır. İndirgenemez ötekiliği değildir onu insanın dünyasında ulaşılmaz, mutlak yapan, havada kaldığı tahminlerdir. Kadın artık yoktur; Bilge Şey onun yerini doldurur, Bilgiç kelimelerin onu hiç vuramasa da hedeflediği Biricik. Halis yer ya da bir başkasının yerine koymanın etkisi, hedefte ve araçta olarak nasıl hâlâ vurulmamış olabilir? Bir hile hiçbir okun nüfuz etmeyeceği bir yanılsamadan başka bir şey değildir.

Algılanamayan bir tersyüz oluşta, varlık, başlangıcını silene emanet edilmiştir. Olumlu hediye olan onun yerini alanların belirsiz emekliliğidir. Coşkuyu harekete geçirmek konusundaki yetersizlik ve kadınla –ya da Tanrıçayla– olan ilişkiyi canlandıran güven, ulaşılabilir bir hedefe ulaşmak için

kısıtlama olmadan tekrar edilir. Tanrıçayı ya da onları hatırlamaz; bundan böyle arzuyu ve onların –doğa, kadın, Tanrıça– erkekte ortaya çıkarttığı sevgiyi eğitmez.

Geriye, sonsuz olarak, ulaşılamaz, zail, hiçliğe gidebilen bilgeliğin ideali kalır... O da bir yapmacıklığın sonucu olan ve direnç gösteren, hatta bu dalavere ifşa edilmediği sürece de tutarlılığını ilerleten kör tuzak hariç. Bu aldatmaca tüm yapıyı zayıflatır artık: yaşam ve ölüm, orada birbirine denk düşer ve hiçbir formül birinin diğerinden kesinlikle daha iyi olduğunu kanıtlamaz.

Anlam gerçeğe demirlemiş değildir artık: kayar, aynı ve farklı, bir andan diğerine, bir konuşmadan ötekine değişir, bununla birlikte kalıcıdır, en azından görünüşte öyledir. Kendini gizleyen bir hakikatte köklenmiş ve varlık ona göndermede bulunmasa da ondan dışarıya doğru dökülen anlam yavaş yavaş bedenini, özsuyunu ve içeriğini kaybeder. Kelime, anlam bakımından gitgide daha boşken, insanın, ona karşı kayıtsız kalana doğru akışın karşısında onu durduracak bir şey oluşturma çabası vardır: kaynağa geri dönmeyen bir ters-akımın yaratılması. Fakat bu aykırılıktan doğan enerji, kelimeye tekrar can vermez. Daha çok, onu karşıtıyla eşdeğer noktaya geldiğinde gerçekle olan ilişkisini, gölgelenen bir kategoriyle bir tutar.

Erkek dille yeni bir ev kurar. Ama orada kim ikamet edecektir? Beden, ruh, bunlar yapıda yok olmayacaklar mıdır? İnşa etmek için kullanılmış ve var olmanın bu kipinde, kalbin ve nefesin, daha genel olarak da yaşayan ve büyüyenin kaybolduğu yerde unutulmuş...

Bundan böyle bir kelimenin anlamı yaşayan gerçeğe ya da bir başkasına bağlılığıyla değil konuşmanın bütününe denk gelen tesadüfleriyle değerlendirilir. Usta söylemini şifreler, bağlantısında muammayı muhafaza etmeyi dener. Bir nevi kehanet olmak ister, ama tanrının ya da tanrıçanınki değil, yeni bir bilgeliğin. Aslında kendisinin...

Usta sırrı genellikle zıt kutuplar arasına yerleştirir. Kadınla –ya da Tanrıçayla– ya da tanrıyla arasındaki farklılıkları logosla ilişkilendirerek, erkek olmak için onları sertleştirir. Sır olarak önemsemiyormuş gibi ya da unutmuş gibi yaptığı şey oraya doğru yer değiştirir. Kelimeleri, sembolleri, cümleleri karşı karşıya koyarak ve böylesi düzenlenmiş alanı daraltarak ya da artırarak onu gözlemler ya da tutarlılığını yahut yeterliğini sınar. Bir dünya yaratmayla kendi dünyasını, dünyayı kelimelerle, formüllerle ve onların düzenlenmesi, noktalamasıyla dünyayı yeniden yaratmakla uğraşır. İçinde doğduğu dünyayı taklit etmez, en azından bilinçli olarak; sözünü geçirebileceği bir dünya hazırlar ondan. Ama hiçbir doğru yol oraya götürmez, görünür hiçbir kapı ona bir erişim sağlamaz, hiçbir çıkış onun su yüzüne çıkmasına izin vermez. Söz konusu olan, ötekinden kesin olarak yalıtan bir labirente girmek, sizi bilhassa içeri sokmaktır. Kuşkusuz bu evren seçimlere saygı gösterir, örneğin dörtyol ağızları mevcuttur, ama bunlar önceden belirlenmiştir. Bu anlam karmaşasına bir kere girdiniz mi oradaki yerinizi açıkça saptamak ve sizi oradan çıkarmak imkansızdır. Oluşunuzda durdurulup kesin surette logosa hapsolmuşsunuzdur.

Bilge Şey sizi hâlâ cezbeden, size ilham veren şey olacaktır; ama o, dünyanızın tahmin edilebilir bir gerçekliği olarak, onu unuttuğunuz ve yeniden inşa ettiğiniz ya da yerine başka bir şey koyduğunuz ölçüde yoldan çıkmanızın temelinde yatar.

Kadına –ya da Tanrıçaya– karşı hâlâ hissettiğiniz nostalji, onun aslında var olduğu şeye geri dönmeye müsaade etmediği gibi ona ulaşmaya da izin vermez. Kadınla –ya da Tanrıçayla– olan ilişkiden doğan enerjinin kaynağını kullanıp üstünü kapatan dünyanızın kurulmasıyla ondan ayrılmışsınızdır. O andan itibaren kaynak da çıkış yolu da kaybolmuştur. Kelimeler artık ne çakıl taşlarıdır ne de geri dönüşe imkan tanıyan bir yolu işaretleyen köprülerdir. Hakikatleri ve gizemleri onları terk etmiştir. Birileri diğerlerini belirsizce ikame edilebilecek

olanlar, ilk konuşanın, öğretmenin hakimmiş gibi davrandığı bir oyunun parçasıdırlar, ama bir kelime telaffuz edildiğinde öğretmen o oyunun esiri olur.

Kelimeler şeylerin gerçekliklerini hiçbir zaman gerçekten dile getirmez. Hakikatlerinin ölçütü de daha çok ötekiyle – kadınla ya da Tanrıçayla– olan diyalogda, arzuyu ve anlamı ilham eden sorgulayıcı teatide ortaya çıkar. Yalnızca şeyler ya da Şey demek istemek erkek için, onlardan belirsizce uzaklaşmaktır. Diğeriyle konuşmaya yeltenmek, bir nevi, onu kendi dünyasına mal etmeye çalışmaksızın ona yaklaşmanın bir şeklini temsil eder. İki farklı dünyaya tekabül eden anlam ikiliği aynı dünya içindeki zıtların geriliminin damgaladığı bir bölmeyi yeniden açar. Öyleyse şeyler ve kelimeler arasında hâlâ yaklaşık ve değişken olan bağıntıyı her an kurar ya da yeniden kurar.

Erkek ve öteki arasındaki perspektif farkında şeyler, gizlerinin bir bölümünü saklayarak anlamlarının hissedilmesine izin verir. Birinin ve diğerinin bedenine bağlı olan kelimeler dinlendiğinde ve söylendiğinde yine ikisi arasındaki ilişkiyle oluşturulan söz olmayanı, söylenemeyecek olanı benimserler. Her birinin mevcudiyetinden çıkarak hazırlanmış olan, kadına dikkat eden ve kadından etkilenmiş olan düzenekleri, birbirleriyle anlaşamama kaygısı taşıyan biri ya da öteki tarafından tekanlamlı olarak belirlenemez.

Hiçbir usta seçimi ya da kelimelerin ve cümlelerin dizilişini ötekiyle olan diyaloğun olgunlaşmasından önce düzene sokamaz, bu diyaloğu mevcut gerçekliğinden ve alışverişin müdahillerinin gerçekliğinden koparmadıkça bunu yapamaz. Bu, bir ustadan öğrenciye iletilen bir anlama dönüştüğünde gerçekleşir.

Bu jestte şeyler ve kelimeler arasındaki bağ çoktan geçmişte kalmıştır. Söz, biri tarafından tesis edilen, ama ortak olduğu varsayılan anlamın tekrarlanmasıdır. Söz artık, erkekle kadının karşılaşmasından doğan mevcut bir üretim değildir. Söz, mevcudiyeti şimdiki zamanda söylemez artık. Söz,

geçmiş bir olayda erkek tarafından öğrenim olarak aktarılanlardan ne algıladıysa ve kelimelere ne döktüyse onu tekrarlar durur.

Yalnızca kadının mevcudiyeti söze can ve hakikat verir, yoksa kadının bedeninden esinlenen, ama onu unutan ortak kelimeler tarafından sonsuz-belirsiz ikame edilişi değil. Kelimeler, kendilerinin kamuda nasıl takas edileceğine hakimmiş gibi davranan erkekler arasında meditasyona dönüşür. Nötr kelimeler, kadının ortadan kayboluşuyla orantılı biçimde mikropsudur, ama onların altında değeri bilinmemiş tutkular, anlaşmazlıklar ve gizli savaşlar hazırlanır. Mahkeme salonunun hitabet yarışmalarını aşarak bazen kaçıp gideceklerdir.

Savaşta ya da mahkemede öne çıkmak bundan böyle erkek için tanrısal olanı açığa çıkarmanın araçlarıdır. Kadının –ya da Tanrıçanın– ilham ettiği arzudan çevreye yayılır, ve işte, ötekini silah ya da münazarayla yenmeye muktedir bir güçle parlar. Arzunun gücü rakibi yaralayıp öldürme eğilimine dönüşmüştür. Erkekle kadın, kadınla erkek arasında bedeni taşıyacak olan kelimelerin eksikliğinden enerji keskinleşir. Dünyayı, cisimleri, söylemleri parçalara böler. Takas yapmak yerine hükmeder ve emirler verir. Arzunun, sevginin paylaşılan çiçeklenmesiyle değil, başkaldırıyla elde edilen zafer arayışı onu uyandırıp canlı tutar.

Enerji, bedenin oluşumundan çoktan ayrılmıştır. Yerinden edilmiş halde dolaşır. Hayatta kalabilmek için kimde vücut bulacağını ararken zayıflar. Artık olduğu gibi tecrübe edilmez, ona sürüp gitme imkanını veren tanınmayı kalabalıktan bekler. Taçlandırılmak için şiddetlenir. Şiddet ve patlamayla kendini dayatır.

Erkek, Tanrıçayı dinlemez artık, onunla alışverişte bulunmaz. Tanrıçayla olan bağını kopardığı gibi kendisiyle olan bağını da koparır. Tanrıçadan doğmuştur ve ondan oluşmuştur ancak yaşamın kökenini, bu ilk enerjisini unutur: kadını artık ağzına almaz, dillendirmez. Bunu kendi aralarında kutlaya-

bilirler, ama bunun yerine yapay olarak kodlanmış, bedene, kadına ve kendilerine yabancı kelimeleri değiş tokuş ederler.

Yaygınlaşmak için, tecrübe edilen gerçeğe kıyasla kelimeler az çok gelişigüzeldir. Bu kelimeler kendileriyle zamanda ve hatta uzayda özdeş olan, hareketsiz şeyleri ya da herkes için tüm zamanlarda aynı olduğu varsayılan olguları belirtir. Bu kelimeler ağızdan ağza, hatta elden ele geçen şeylere dönüşürler. Hayat, nesnemsi şeydeki temsilinde donup kalır. Ve anlam duyusal, tensel algıya kapanır. Gözler ve kulaklar, gerçek olarak adlandırılan ve şimdide kendini belli eden şeyi algılamaz, yalnızca görülmüş ve duyulmuş olanı tanır.

Erkekler artık ne hayatı ne de varolanların oluşunu görmez ve duymazlar. Etken ya da edilgen olarak tekrar ederler, gerçeği kopyaladığı varsayılan işaretler vasıtasıyla kendileriyle ya da başkalarıyla iletişim kurarlar. Zamandan meşrut bu hakikatte ekstaz olmuş biçimde yaşamla, kendileriyle ve başkalarıyla olan bağlarını yavaş yavaş kaybedip ya kafaları güzel olur ya da sinirlenirler. Bazen, öte dünyada, yaşanacak gerçek hayatın bir gün geleceğini hayal ederler. Canlıya paralel bir anlam oluşturarak kendilerini kopardıkları bir hayat?

III. Meydana Gelişi Önemsenmeyen, Yaratılmış Bir Varlık

Farklı İki [Şeyden] Meydana Gelen Erkek, Karşıtlara Meydan Okuyor

Kadından –ya da Tanrıçadan– koparılan erkekler kendilerinden uzaklaşırlar. Özsuyundan ve enerjiden yoksun bir halde dolaşırlar. Dilleri kadar iradi bir mekanizma tarafından hareketlendirilirler ve başarısız olmadan, hata yapmadan kendini ona ayak uydurmayı bir ustanın yanında öğrenirler: sahte jestler, sahte kelimeler ya da kelime zincirleri. Tekrar etmeyi ve taklit etmeyi öğrenirler. Bu öğrenimim onları erkek yapması beklenir. Ama bunun yerine, kendilerinden ve hiçbir zaman konuşmadıkları ya da dinlemedikleri –kadından ya da Tanrıçadan– sürgün eder.

Kadına –ya da Tanrıçaya– hitap etmek için, on(lar)dan neler aldıklarını ve karşılığında on(lar)a ne önerdiklerini söylemek için uygun kelimeleri bulamamış; kadının, kelimelerini söyleyebileceği, erkeğin onu dinleyebileceği bir yer açmak üzere sessizliği sağlayamamışlardır. Kadınla erkek arasındaki alışverişte sözün kökeni olan anlam eksiktir.

Onun yerine, bir boşluk, bir delik –kimine göre varlık vardır. Ustanın kendi mantığını kurmak için sahiplendiği varlık. Ustaya ya da öğrencilerine göre Varlık, düşünmek ve söylemek aynı şeye dönüşür. Onların çifte kökenleri sorun teşkil etmez. Onları oluşturan ikinin unutulmasında varlık, düşünmek ve söylemek tek olacak ve aynı şeye geri döneceklerdir. Bu baştaki tanımama, varlıkla ilgili olarak bir bulanıklığa ya da gizeme götürür. Kâh insana özgü bir psişizm teminatına,

kâh gerçeklikten hipostaz olmuş ve dünyanın onun vasıtasıyla kendini algıladığı ve bir araya geldiği bir neredeyse-varlığa [*quasi entité*], kâh onun, onların –ve Tanrıçanın– hatırasının tutulduğu yere. Erkekle kadın arasındaki ilişkinin oluşundaki duraklama olarak varlık olduğu haliyle algılanamaz, adlandırılamaz, tarif edilemez. O, vardır. Diğer şeyler arasında, ötekinin –ya da Ötekinin?– unutulduğu yer, yani erkeğin logosunun kendine bir otonomi ve doğuma, yaşama, her şeyin oluşuna nazaran bir demiurgos kuvveti sağladığı yerde. Yalnızca kadının yerini alarak değil, aynı zamanda erkekle kadın arasındaki bir bağın da yerine geçen varlık bensel ya da onun karşıtı olarak algılanır – bazen daha cevher, bazen daha öz, bazen daha içerik ya da daha biçim. Önemli olan onun olması ve kadınla erkek arasındaki farkı koruyabilmek için gerekli olan negatifi de –bir yokluğu– barındırmasıdır. İnsan türü iki cinsiyetten oluşur. Yunanca *genos* kelimesi, kökeninde hem cins hem de üreme anlamına gelir. Bu ikinci anlam belki ilkinden çıkar, ama ilginç bir şekilde onun yerini alır ve bir anlamda onu gölgede bırakır. Cins sayesinde mümkün olan üreme, cinsiyetin öneminin unutulduğu ve devamlılığı için gerektirdiği ikilik ve negatiftir. Birinin diğeri olmaması ve aralarındaki bu yokluk, farktaki ilişkinin kaynağı olsa da bilinmez olarak kalır. Yalnızca doğal üreme cinsiyete bağlı olarak söylenir ve iki cinsiyet böylelikle birbirine karışır. Kadın ve erkeğin buluşmasındaki kültürel verimlilik bilinmez kalır. Varlık/Yokluk çatallanmasının ötesinde bir gerçeğin doğabileceği bu yer unutulmuştur. Olanların tümünün kökeni Tanrıda mı bulunmuştur? Yoksa tek bir Tanrının logosuyla –ki o logos kimileri için tek ve Tanrıyla aynı şeyken ve diğerleri için Tanrıdan farklı olan şeydir– karışan meydana getirilmiş varlıkta –ya da Varlıkta– mı?

Varlığa benzetilen tanrısal, kökeninde Tanrıçayla –kadınla– ve bilgenin Tanrıçayla karşılaşma deneyimiyle ilişkilendirilir. İşte o zaman, tanrılar çoğuldur, Tanrıça ise tekil. Varlık da Tanrıçayla –kadınla– olan ilişkide ortaya çıkar.

Fakat erkek, kadının kendisi için temsil ettiği ve onu logosunun temeli ve hedefi yaptığı biri –Biri– zapt eder. Bu jestle tanrısal dünyaya el koyar ve hakikatin kurulmuş bir yapıdan ileri geldiği ve usta tarafından öğretildiği bir evrene girer. Artık her biri tarafından, yalnızca şiirin kutlayıp şarkılar söyleyebileceği, kelimelere dökmenin zor olduğu bir biçimde dahi alınmaz hakikat. Kimileri için hâlâ gidilecek yolun ve hedeflerin temelinde yatarken, onu bir teknikte ustalaşmaya dayandıran kimilerince unutulan ve kökenin ötesinde elde edilemeyen hakikat, kendini gizler.

Hakikat Tanrıçayla ya da onlarla –doğa, kadın, Tanrıça– olan dikkatli ve uyanık karşılaşmasında algılanınca, sonrasında, öyle ya da böyle iyi etkiler uyandıran mantıksal manipülasyonlar sonucu ortaya çıkar. Önemli olan, evetten hayıra, çoktan aza, yakından uzağa sıçrayarak labirentte ilerlemeye devam edebilme, bir hareketi, bir değişimi yalandan yapabilme gücüdür. İkisinin bir araya geldiği Bütünün çıkışı kesin olarak belirlenmiştir. Yalnızca kelimelerin farklı teşekkülleri, değişmez bir mantıksal dizimdeki yer ve aralıkları değiştirip yeni yollar açar, bir gelişme, bir gelecek yanılsamasını doğurur. Ama hem çerçeve hem de şifre çoktan sabitlenmiş, baştan itibaren reddedip yerini kendileriyle doldurmak istediklerine demirlenmiştir. Ötekinin Yokluk olarak dışlanmasıyla Bir durdurulmuştur.

Bir, ötekine bağlılığı askıya alarak ya da tersine çevirerek kendini kurar. Bundan böyle erkek, olanı var edenmiş gibi yapar ve bu bilginin vahyini bir ustadan aldığını kabul eder. Bu, "bu vardır" ya da "bu yoktur" diyen ve bu bilgiyi öğrencisine ileten logosun ilk konuşmacısıdır. Varolan ya da varolmayan, kelimelerde uzman birinin kararına bağlıdır.

Söz, doğmamış-olanı, tüm zamanların doğrusunu, varlığı –ya da Varlığı– söylemek için gerçekten, kademeli olarak uzaklaşır. Söz, kendini iletebilmek için başlangıçta ona ilham veren şeyden kendini uzaklaştırır. Söz, köklendiği yerin dışında kendini tekrar eder. Kadından, onlardan ya da

Tanrıçadan aldıklarını unutur. Söz erkekler arasında, ustadan öğrencisine/öğrencilerine geçen bir tılsıma dönüşür. Bir erkek bir diğerinin sözlerini dinler ve onları tekrar etmeye girişir. Kendi aralarında takılırlar. O –doğa, kadın, Tanrıça– artık orada yoktur.

Bazı ustalar etrafta olup biteni gözlemlemenin ve bunları öğretilmiş olan şifreyle ifade etmenin lazım geldiğini söylemektedir, şüphesiz. Fakat algılanmış olan tanınan ve halihazırda orada olan kelimelerden hareketle adlandırılır. Şimdide karşılaşılan şey, sözü değiştirmez –o çoktan söylenmiştir. İlk konuşan çoktan öğretmiştir: vardır ya yoktur, bu budur ya da bu şudur.

Benden ne duyuyorsan tekrar et, der usta, öğrencisine. Bu söz evrensel olarak geçerlidir. Nereye gidersen git, kiminle konuşursan konuş aynı kalır. Kendini onun kölesi yap. Ona ne bir şey ekle ne de ondan bir şey çıkar; bu söz, varolan her şeyi belirtir. Tutkuların, heveslerin ve coşkuların bundan böyle, sana öğretilen söylemin önünde ortadan kaybolmalıdır. Onun hakikati karşısında bedenin, etin, kalbin pek az şey ifade eder. Gözlerinin ve kulaklarının onun hakkında telaffuz edilmiş kelimelere uygun bir şekilde gerçeği algılaması lazım gelir. Bu da mantıklı bir ağ vasıtasıyla bütünü ve kendini ele alman ve onlara hükmetmenle mümkündür.

Orada, yani farklı iki [şey] tarafından meydana getirildiğin yerde, zıtları karşı karşıya getirerek kendi kendine anlamlar üret. Vardır ve yoktur, güzeldir ve çirkindir, yakındır ve uzaktır, burada ve orada, bir ve çok, birlikte ve ayrı... Kelimelerle oynayarak oluşa, gelişime sözünü geçir. Gerçekte, karşıtlar yoktur. Senden önce varolana sözünü geçirmek için onları uydur. Canlıyı hilelerinle örtbas et. Onu izlemek yerine, kendi yapılarında ona karşı dur, senden önce, sensiz olanı dinle. Farklı zorunluluklara, tekil başlangıçlara itaat eden çoklu oluşumu yerine olmasını hayal ettiğin şeylere itaat eden bir evren koy. Ona yabancı olan, sana yabancı olan ne varsa hepsini dışarıda bırakarak. Kendini yalnızken, biricik-

ken, özdeşken, aynıyken de gelişmekte olan ve sen ikiyken tükenen olarak hayal et. Oluş, o andan itibaren, ötekini yine dışta bırakarak erkeğe –ya da kadına– karışmaya geri döner.

Bu gelişim, bedeninin, arzularının doğumundan uzaklaşmıştır. Özsuyundan ve canlı enerjiden yoksundur, ölüme adanmıştır.

Belki de bu yol, erkeğin, cismani dünyaya gelişinden kaçmak, kendisinin zirvesine tırmanmak için gitmek istediği yoldu. Ama böylesi bir yazgıyı tamamlamak çok basit, çok yapaydır. Bu yol zihni canlandıran enerjiyi değiştirmeksizin ona hükmedermiş gibi davranır. Yaşayan bedenin kafasını keser ve onu tekrar eden, taklitçi bir mekanizmaya dönüştür. Öğrenciyi, şimdide olup bitenleri anlamak için halihazırda bilinen şeyleri aralıksız bir şekilde sorgulamaya davet etmek yerine, usta cemaatten atılma ve dışlanma tehdidiyle ona öğretilenler doğrultusunda durmasını tembih eder. İsimlere ve ona göre telaffuz edildikleri düzene saygı gösterilmelidir. Bunu yapamayan, logosu önemsemeksizin yaşama yakın duran, zihinsel engelli ya da deli ilan edilir: Onlara boyun eğmediği, bir yanıyla keyfi ve düşmanca olan yasalara itaat ederek erkekler-arası kamusal evrenden bir nevi sürgün edilmiştir. Ustanın eğitiminden faydalanamayan ve öğretilen sözden başkalarını algılamaya ve yapmaya devam eden ve bunu gerçeğin yerine kelimeler koymadan ya da gerçeği kelimelerle ikame etmeksizin yapmaya çalışanlar münevver cemaatlerden, erkekler cemaatinden çıkartılır. Onlar "ötekiler"dir, Yoklukta kalanlardır – olağandışı tekiller, bir nevi budalalardır.

Erkek, neredeyse ticari anlamda, karşılıklı değiş tokuş dünyasına girer. Hem erkekler hem de öğeler arasında, yaygınlaşan takas değişimleri düşüncesiyle ortak bir para da böylece kendini kabul ettirir. O andan itibaren mesele biriyle bir şeyi takas etmekten çok bir şeyi bir şeyle takas etmektir. Bu anlamda, su ateşle takas edilir, ateş toprakla, toprak havayla. Önemli olan, miktarı ve oranı her şeyin nihayetinde, görünenden başka bir oluşa değil, aynısına döneceği şekilde hesap-

lamaktır. Bu *phusis* düzeyinde de insanın sözü düzeyinde de, erkekler arası söz düzeyinde de doğru olacaktır.

Erkek *phusis*'in benzerini yapar, sözüyle *phusis*i kuşatarak en azından öyle yapmayı dener. Fakat doğal gelişimin sınırı yoktur, her durumda şimdidedir ve yalnızca sınırsız anlamına gelmeyen *apeiron*u logosun içinde ifade edemez.

Bitki de kendini kenarlarıyla, şekliyle sergiler, ama onu böyle ifade etmek zaten onu bitkisel yaşamından mahrum bırakır. Çünkü şekli hiçbir zaman kesin değildir: saatlere göre, günlere göre, mevsimlere göre ve yıllara göre evrilir. Bu değişiklikler genellikle renk değişimlerine hatta koku değişikliklerine eşlik eder. Kelimeyse hareketsizdir, yeniden can vermekten acizdir. Hayatı, lafzını ağzına almadan, bir resimde, bir düşüncede tutsak eder.

Aynı şey insan için de geçerlidir. Bir andan diğerine değişir; yalnızca bedeni değil, hareketliliğini daha hızlı ve daha karmaşık yapan ruhu da değişir. Ona öğretilenlerin ya da başına gelenlerin taklidinde, oluşunda felç olmuş biçimde, öğretilmiş modellere göre donup kalmadığı sürece. Hayattan, gelişiminden ayrı düşmüş bir şekilde.

Böylece insan yalnızca yaşamsal enerjisinden değil, dünyayla, özellikle de ötekiyle, ötekilerle olan karşılaşmasından doğan enerjiden de mahrum kalır. Belirli ve tek bir biçime sabitlenemeyecek olan enerjiden. Dünyayla ve ötekiyle geliştirilen ilişkiye göre artan ya da azalan enerjiden. Yani logosun yapamadığına, insanın en insanca olanına ve hayatın kendisine ait olan doğalına bırakmadan. Logos, kadınla olan bağı, insanda temel canlılıktan dinleme, söz, sevgi ya da düşünce kültürüne, yani insanlığa en özgü yönü olan ötekiyle ilişki kültürüne dönüşebilecek olanı göz önünde bulundurmadan.

Bu, yalnızca kolektif veçhesi açısından göz önünde bulundurulacaktır. Bu veçhesi, aslında, canlılığa bağlı kalan yönüdür. Bir cemaat, devamlılığını sürdürebilmek için kurallara ihtiyaç duyar ve insan grupları genelde böyle kuralla-

ra bağlı kalırlar. Kişiler arasındaki ilişkiler kolektif ve bireysel canlılığın kalanıyla harmanlanarak dışarıdan dayatılan bir düzene tabidir. Bilhassa mesele karşı cinsler arasındaki çekim söz konusu olduğunda.

Sınır ve Sınırlanmamış Arasındaki Nöbetleşme

İnsan türünü farklılaştıracak araç olması hayal edilen dil, diyalojik imkanlarını geliştirmediği sürece bu görevi yerine getirmez. Gerçeği kendine mal etmeye ve ona hakim olmaya çalıştığı sürece yemeğini temin etmek için bir hayvanın kullanacağı araçtan pek bir farkı kalmaz. Aracın karmaşıklığı, aranılan yemeğin zihinsel karakteri insanı kendi başına farklılaştırmaya yeter mi? Bu pek de net değil. Hayvanlar dünyasından kopuş daha çok, kendine has sınırların kabulü ve başkası olarak tanınan ötekiyle bir ilişki dayatan negatifin varsayılmasında değil midir? Bu davranış, –insana özgü olabilir– bize daha da yabancı olan söz ve sessizlikle bir alaka gerektirir. Dünyayı, hatta ötekini dile getirmek ve böylece onları kendimize mal etmek için kelimeleri kullanmayı öğrendik. Sözü, adlarla gösterdiğimiz şeylere ya da kişilere verip bizimkinden farklı olan ve bizim ne olduğumuzu ya da ne bildiğimizi düşündüğümüz konusunda bizi sorgulayan sözleri sükûnetle dinlemek hâlâ yabancı olduğumuz bir şey. Daha da iyisi, dünyayı ve şeyleri kendimize mal etmemizin daha iyi bir biçimini öğretecek bir başkasını bekler ve eğer onun öğretimi gerçeğe hükmetmek için daha etkili araçlar sağlıyorsa onun bizim hocamız olmasını kabul ederiz. İnsanlığın en insanca kısmının erkekle ya da kadınla olan alışverişten doğabilecek bir söz ya da öteki üzerindeki ustalığımızın ötesinde gerçekleşebilecek bir karşılaşmada olduğunu bilmek değildir bu. Zaten varolan, kodlanmış bir araçtır bu, ne birinin bir başkası tarafından dinlenmesini yönetebilir ne de böylesi bir dinleme sonrası birine ya da ötekine yönelik sözün sahiplenilmesini.

Eğer deyiş ortak bir hafıza ve paylaşım sağlamak amacıyla şeylere ad vermeye denk geliyorsa iki farklı insanın

şimdide karşılaşması etkinliği gerçekleşmeyecektir. Onların değişimi insanın oluşunda diyaloğa zorunluluk atfetmeyen bir dil tarafından çoktan belirlenmiştir. O andan itibaren bu değişim, içgüdüsel hareketlere ya da ortak bir deyişe indirgenir. Aralarındaki fark, zorunlu olarak, dışarıda bırakılmıştır –tekilliğin de, çevrenin söz üzerindeki etkisine bağlı olan tekillik hariç, dışarıda bırakıldığı gibi. Fakat değişimin bu güncel veçhesi zamandan bağımsızmış gibi yapan bir söylemle, söylem içinde çoktan belirlenmiştir.

Artık söz konusu olan, diğer kelimelerin yerine sözdizimsel ya da mantıksal değişmemiş düzende bazı kelimeleri koymaktır. İki insan arasında gerçekleşmesi mümkün karşılaşmadan meydana gelebilecek herhangi yeni ve indirgenemez bir şey, başlangıçtan itibaren, logostan dışlanmıştır. Oysa insanı olduğu gibi teşhis eden şey orada olmalıdır. Yani kendini yırtıcı hayvandan ayıracak davranışı: yemeği, alanı, dişisi, aracı, düşüncesi. Dil, dünyayı ve ötekileri kendine mal etmek için bir araç olarak kaldığı sürece, parazit ya da yırtıcı hayvanların başvurdukları çeşitli stratejilerden farklılaşmaz. İnsanın doğadaki ve doğa üzerindeki gücünü artırır. Ona ait olmayanları kendine mal etme becerisini, mekanda ve zamanda, artırır.

Böylesi bir yetinin insan için sakıncaları vardır: yeni mülkler arayışında kendini kaybetmek. Böylece insan olmak bakımından ne olduğunu, kim olduğunu unutup tamamen yırtıcılığa ve tamamen sahiplenmeye dönüşmek. Olduğu canlıyı terk edene kadar bu tutumu devam ettirmek sahip olma isteğine kurban vermek. Hayvansal davranışın ötesine geçmek, hayatı pahasına daha fazla boyunduruk altına almak ve tüketmek için zihinsel fazlalığını, hormon fazlalığını kullanarak. İhtiyacı olan kadarıyla tatmin olmayarak, yalnızca yemek için değil israf için de toprağın, hayatın kendisinin kaynaklarını aşırı şekilde toplayarak ya da öldürerek. Bu yabancılaşmada kendi yok oluşunu hazırlayan silahı, kendi gelişim araçlarından daha fazla koruyarak.

Bu risk hemen görünmez, ama erkeğe doğal ve manevi hayatı veren on(lar)dan –doğa, kadın, Tanrıça– uzaklaşmasında fark edilebilir. Erkeklerle ölçüşme beğenisinde, hitabet yarışında ya da silahlarla karşılaşmasında da fark edilebilir. Bu, hayatı devam ettiren bir şey değildir, tersine onu uzun sürmeyen, bazen tanrıyı çağrıştıran parıldamalar için harcar. Öyleyse bu hangi tanrısallığın görünmesidir? Hangi şekilde insanın Tanrının bir parçasına kurban edilmesinin bir ifadesidir ki bu, onu yaşam kaynaklarından koparır ve büyümesini engeller. Sınırını ve sınırsızlığını olmaları gereken yere koymayarak: insan türünde yalnızca bir cinse ait olup canlı ve arzulayan olarak sınırlanmamış olanla ölçüşerek. Ki bu da negatifin ve pozitifin etkileştiği yerde bakir bir yer korumayı gerektirir –biri için sahiplenmemek böylece kendini inkar etmemeye nail olabilmek ve onunla iletişim kurabilmektir.

Ötekine öteki gibi saygı göstermek böylesi bir zorunluluğu yerine getirmenin yolu olacaktır. Cins farklılığı sınırın ve sınırsızlığın korunduğu yerdir. İnsan türünün her şeyini temsil etmemek özneye, iki olma olgusundan kaynaklanan sınırsızlığın açılımını verir. Sınır ve sınırsızlık öznenin yapısının aynı zamanlarına ait değildir: Biri kendinde kalmak için diretirken diğeri ötekine açılma ve ötekiyle birlikte yapılmış ya da ötekinden alınmış bir karşılama içindir. Bu jestler kendinde kalmayla bu kabuğuna çekilmeyi, bu bölmeyi birleştirir. Tüketim ya da sahiplenme tarafından komuta edilmeyen bir açılma ve katlanma gerektirirler. Bu onların nöbetleşme ritmini harekete geçiren kesin bir vazgeçiştir: her şeye sahip olma ve ötekini kendinin yapma kibrini durmadan yaymak.

İnsan oluşu kendini diğer türlerden ayırt etmek için öznede bir boşluğa, gelecek için serbest bir alan ayarlayan bu vazgeçişe muhtaçtır. Bu boşluk bir şeyin eksikliği ya da yoksunluğu değildir. Geçmişin ve şimdinin ötesine gitmek için bilhassa nefesin kullanılabilirliğidir. Bir anlamda bakir, gelmemiş olan için zaman-mekanın korunumu anlamına geliyorsa ona uygun bir niteliktir. Bakirlik kelimesi muha-

faza edilmesi gereken, doğuştan gelen bir teslimden çok, bir fethi canlandırıyor demek ki. Bazen, insanlık içinde, insana en özgü olanın ne olduğunu adlandırır. Bekaret bir tanrıyı varsayan varolanlık statüsünü terk ederek, kadın ya da erkek bir özne içinde gözetilecektir: hiçbir şeyin ya da hiçbir kimsenin işgal edemeyeceği, dolduramayacağı: oluş için ayrılmış bir yer, bilhassa ötekiyle ilişki içinde, bu ötekinin herhangi bir nesneye indirgenmesinin dışında.

Yalnızca temellük etmeye ve mülkiyete yönelik olan arzu, sınırın ve sınırsızlığın nöbetleşmesine saygı göstermez. Fakat burada asıl söz konusu olan istek midir? Yoksa yalnızca ihtiyaç mı? Arzuyu arzu olarak sürdürmek onun tatminini gerektiren içgüdüsel kısmının tatminsiz kalmasını varsaymayı gerektirir. İhtiyaç ve sahiplenme ve şeyleri, özellikle de logos sayesinde muhafaza etme iradesi arasında, insan kendine has bir arzu kültürünü unutmuştur. Ateşi, ötekinin cazibesinin, kendi oluşumunu devam ettirme enerjisi olarak devamlılığını nasıl koruyacağını bilmez. Bu da ötekinde erişilmez ve sahiplenilmez olandır ve ateşi, öznenin buharlaşıp kaybolmadığı, bilakis olma isteğini körüklediği yer olan sınırsız olarak ele alır.

Belki yalnızca insan sınırsızlığı olduğu haliyle istiyordur. Fakat onu belli bir nesnede sabitleyerek, aşkın ya da transandantal olsun, nesnede, yaşayan varoluşu geliştirmeden onu askıda tutar. İnsana özgüymüş gibi gözüken arzu, öteye, erişilmez bir geleceğe, olduğu haliyle korunmak üzere ertelenmiştir. Gerçekleştirmeden, bedene bürünmeden muhafaza etmek, bizim arzu karşısındaki görevimizdir. Böylece diğeriyle burada ve şimdi bir olgunlaşma, bir tamamlanma olmaksızın, herhangi bir Mutlak ya da Tanrı için ayrılmıştır.

Tanrısalla olan ilişki ötekiyle olan ilişkiyle birleşmezse arzuyu, oluşa can veren ateşi felç etme riski taşır. Yaşayan yer olarak ruhu dondurmak, hatta yok etmek, onu kendi tekil tecrübesinin harici ilkeleri aracılığıyla öznenin gelişimini durduran algıların ortak rezervine dönüştürme riski taşır.

Böylece kültürel ve ruhani olan cansız, nefessiz, özsuyundan eksik kalır, aynı, vasıtası logos gibi. Zamandan bağımsız ve genel kuralları dayatarak yaşamsal enerjiyi yönlendirir, fakat onu beslemez, dönüştürmez, ötekiyle münasip bir ilişkinin oluşumu için eğitmez. Enerji ve istek bu iletişime uygun değilse de insana özgüdür. Bu da yalnızca, öznelerin kendileri arasındaki özelliği göz önünde bulundurmayan mantıksal bir ekonominin vasıtasıyla alışverişte bulunacakları genel bir emre feda edilmeleri ya da bırakılmaları pahasınadır. Bu alışveriş için zorunlu olan sözcüklerin ve jestlerin oluşturulması, yerini herkes için aynı, bir nevi kamusal, diyaloğa uygun kaçmayan söze bırakmıştır. Öznelerin iletişim kurabileceği, başka bağlamlarda çoktan belirlenmiş, kendilerini ve mevcut isteklerini ifade etmekte yetersiz olan kelime-şeylerdir. Bu istek, kaba ve içgüdüsel kalır, özel denilen hayatın sakladığı hem henüz insani olmayan doğallığa hem de cazibeyi harekete geçiren birbirini sevenlerin birini diğerine taşıyacak tanrısallığa duyulan gizli özleme bırakılmıştır.

Bu durumda isteğin tanrısalla arasındaki bağ henüz canlıdır ve kendini ilkin erkekle kadın –ya da Tanrıça– arasında gösterir. İnsanın özlemi, yaşam ve bilgelik kaynağı olarak on(lar)a –doğa, kadın, Tanrıça– yönelir. On(lar)dan kendi ruhunun ihtiyacına denk düşen bir hakikat alır: yeni sözcüklerin filizlenebileceği topraklar. İnanç, güven ve çekicilik oluşturmak şartıyla. On(lar)a sadık olmayan bir tutku, çok dolaysız bir eğilim olarak ruha ve onun varoluşuna yer bırakmaz. Ne bir ayartmaya ne de onun/onların unutulmasına. Kıstas On(lar)la –ve Tanrıçayla– doğru bir ilişki kurmaktır. İnsanı, oluşunu devam ettirmeye zorunlu kılan bu tanrısallığı dile getirmek üzere kelimeler ve jestler üretilmelidir.

Orada erkek yolunu kaybetmiştir, düşmüştür. On(lar)a –ve Tanrıçaya– yönelik bir eğilim geliştirmemiştir. Bu yolu tekrar toprak ve gökyüzü arasına kapatmıştır. Hatasını görmemek için [dişi] on(lar)a olan eğilimini baştan çıkartmayla donatmıştır. Yalnızca, onun dünyasını kurmakta kullanışlı

olanlar hayatta kalmıştır: Evin ya da sitenin gözetçileri, insanların ya da tanrıların anaları. Yani onun isteğinin hoşuna gidenler, onlarla alışverişte bulunmadan ve diyaloğa girmeden –kendi aralarında kalarak. Kız evlat da, telafi için diğer erkeklere devredecek bir mülkü olan bir insana karşı bir ilgi besler. Yalnızca erkeklerle iletişim kurulur, ama bu iletişim kişilerarası diyalogdan çok, kültürel mülk de dahil mülk ticaretine denk tutulur.

Bu diyaloğun ortaya ilk çıkışı, hâlâ ve her zaman gelecek olan bir kısmın gelişi, erkekle kadın –ya da Tanrıça– arasında gerçekleşir. Fakat ikisi arasında, sapmasız, Yokluk bile, yoktur. Bu da erkeğin yeni bilgeliğine katlanılmaz gözükür. O tam doluyu, tamamlanmışı kendisi tarafından yaratılmışı ister. Ve varlığı, kendi zorunluluklarıyla karıştırır. Bu yüzden de, canlının oluşunu kesintiye uğratıp isteğinin kaynağını kuruttuğunu anlamaz. O ya da bu şeye, şu ya da bu icraata, şu ya da bu sözcüğe bağlanan oluşun bölünüp felç olan itici gücü sabitlenir.

Saygı gösterilecek bir, şeylerin ve kelimelerin ötesi, bir Varlık ya da boşluk yahut nihai delik hipotezi, arzunun dinamik bir şekilde tekrar canlanmasını temin eder. Fakat bu canlanmanın doğası farklıdır: Bu canlanma onu –doğa, kadın, Tanrıçaya– doğru coşku ve güvenle taşıyan bu itici güce göre daha soyut ve zorlayıcıdır. Şimdi bir ustadan aldığı eğitim sayesinde her şeyi kendi başına yapmaya çabalar. Artık geri dönmek, kadına –ya da Tanrıçaya– dönmek istemez. İsteğinki de dahil, türemeyi reddeder. Dünyayı, kendi dünyasını yapmak, inşa etmek, üretmek ister –kaynağının [dişi] o/onlar olduğunu yadsıyıp inkar ederek. Orada artık şimdide istemediği öncenin ve sonranın sınırsızına doğru taslak halinde bir açılmadan başka bir şey bırakmaz.

[Dişi] Çoğulluk, O da Birdir[1]

Eril, dişiyi, sezemez, onu yakalayamaz, şeye ya da kelimeye dönüştüremez. Fazla çoğul, hareketli, akışkan dişi, erkeğin kontrolünden kaçar ve kategorilerini aşar. Erkek, ona ulaştığını, nüfuz ettiğini düşündüğü anda da çoğulluk artık orada değildir, gitmiştir, başka yerde, başka şekildedir. Çoğulluğun tamamen var olduğunu söylemek imkansızdır, ama bu var olmadığını söylemek kadar imkansız değildir, en azından kendinde (çoğulluk) olduğu düşünüldüğünde (böyledir). O vardır, fakat ne tümüyle ne tekbiçimde ne de sonlu olarak. Vardır, fakat boştur da, çokludur da, belirlenmemiştir de. Sonsuz mudur? Erkeğin ona dayatmaya niyetlendiği, gerçeği kendisinin hakim olduğu bir dünyaya aktardığı varsayılan karşıtlar stratejisinin de dahil olduğu sınırlara karşı direnir. Erkek, dünya aktarımını bu gelişme hareketini nicelik üzerine kurulu bir dünyada seviye değişmesiyle karıştırarak gerçekleştirir. Kadın, karşıtları kendi içinde toplar: aynı zamanda hem tanrıların annesi hem orospudur örneğin. Ancak, erkeğin çoğulluğu parçaladığı kutuplar, erkeğin kendi cazibesiyle çelişir ve çoğulluğun oluşunu sekteye uğratır. Erkeğin arzuladığı şey artık kadın –ya da Tanrıça– değil, kadını kendi eril dünyasına hapsetmek için biçimlendirdiği temsillerdir. Erkek, yalnızca kendine ait fikir ve resimleri aklında tutar ve evine, dünyasına, kendi adına ya da adlarına dahil ettiği bundan böyle, kadın değildir. Kadın ne olduğu, ne olabileceğine dair hissettiği masumiyetle, korkuyla, unutmayla ya da cahillikle, orada kalmayı kabul etse de.

Erkekte bir şey uyandırmamış olan Tanrıçanın ortadan kaybolmasıyla kadın da kendi yolunu şaşırmıştır. Tanrıçadan erkeğe iletebileceği ya da erkeğe ilham edebileceği şeyleri gizler. Kendi içsel toprağından, ruhundan gelen, onu tanımamış, geliştirmemiş ve kendisine indirgenemezliğine say-

1 Ç.n.: Türkçesini çoğulluk olarak vermeyi uygun gördüğüm Fransızca *multiple* kelimesi aslında eril artikel olan "le"yü alır, fakat Irigaray çoğulluğu veren dişiye/kadına işaret etmek istediği için bu kelimeyi bilinçli olarak dişi artikelle kullanarak dile bir müdahalede bulunmuştur.

gı göstermemiş olması yüzünden bilmediği bir tohumlama. Bazı tohumlar, (biri) onlara kök salabileceği, gelişebileceği, çiçeklenebileceği misafirperver bir yer sunmaktansa onları benimseyip kendinin yapmaya çalıştığında ölürler.

Ancak iki kişinin arasında geçen sözlerin ortaya çıkışı da böyle değil midir? Yalnızca orada, hakikatlerin, bilgeliklerin bir –ya da Bire–, aynıya indirgenemez iki arasındaki değiş tokuşu anlamını alır. Böylece arzu olarak kalmaya ve gelişmeye devam edebilmesi için gerekli destek ya da yedek istasyonu dikkate değer kılarak.

Söz, öznenin ötekiyle ilişkisinde bizzat özneyi ifade eder. Öznenin dışında olanı, onu çevreleyen nesneleri ya da şeyleri adlandırmaktan hoşlanmaz; Dünyanın gerçekliğine az ya da çok bilinçli olarak hükmetmeye yarayan bir araç değildir. Bilhassa öteki tarafından ortaya çıkartılan zihinsel, duygulanımsal, bedensel bir durumu aktarılabilir kılar. Kendi(nden) konuşur, ama kendinde öteki(nden) de konuşur. İkisi arasında bir bağ ihtimalini inceden inceye hazırlar. Cazibenin dolaysızlığını ayrımsamaya izin verir, onun paylaşılabilir arzuya nakledilmesi için çalışır. Beni, onu sınamaya, düşünmeye ve ifade etmeye vakit ayırmaya zorlayarak ötekine de dinleme, tanıma –ötekini, kendini– zamanı, mevcut duruma uygun bir cevap bulma zamanı tanır. İçgüdünün, ihtiyaçların gerçek ya da kurgusal buyrukları da başarısızlığa uğramıştır ve isteğin tamı tamına insani dünyasına girişi yavaş yavaş hazırlanır. Bu dünyayla, iki farklı özne arasındaki diyalog –insanın insan olarak en temel yapısının yeri– kültürü oluşur.

Orada en muğlak kelime en iyisi değildir. Çeşitli mümkün anlamların anahtarını içerme iddiasında olan kelimedense öznelerin ikiliğini destekleyen kelime yeğdir. Çok cepheli kelime ya da formül insanın tanrıyı taklit edebilme güçlerini, yani peygamberleştirmeyi ve tedavi etmeyi uyandırır. Bu kelime tılsım kelimesidir, gizem kelimesidir, şey kelimesidir, ama ötekiyle iletişim kurmak, kadınla ya da erkekle bir ilişki geliştirme amacıyla birinin kendinden bir şeyler aktarması için

bir sözcük değildir. Mucize yaratıcısının, onun sırrını ortaya çıkartmaktansa, karanlıklaştırdığı kelimedir. Ötekiyle olan ilişki artık asimetrik olarak bile karşılılık imkanında ayrıcalıklı muameleye tâbi değildir. Anlam artık kendini göstermez, değiştirilmez. Anlam, kesin hiçbir anlama tekabül etmeyen bir gizemde mahsur kalmıştır ya da hareket edememektedir. Kelimenin değeri tersine döner. Aktarmak, açığa çıkarmak için üretilmiş olan kelime, iletişimi, değişimi, paylaşımı sekteye uğratana, anlamı gizleyen ve saklayana dönüşür. Bir ustanın, bir okulun, bir kilisenin ya da bir toplumun gücünün fetiş-sembolü her şeyden önce göz kamaştırmak ve bağımlı kılmak ister.

Bu kelime, söylemeksizin, kadını –ya da Tanrıçayı– ilgilendiren bir sırrı yineler. Kadınla karşılaşmasında kısmen de olsa algıladığı, ama onu aşan bir sırrı. Bu kelime, onu çözme ya da ifade etme gücünden yoksun bir mutemettir. Sır, kadına hitap etmeyen, hatta onu unutmak için yapılmış bir söylem vasıtasıyla bilmece olarak iletilecektir. Başka insanlara, öncelikli olarak da öğrencilere hitaben bir mesajda, söylenmeyen, nereden geldiği pek bilinmeyen bir tanrısallık yakalanır. Bu gizemle silahlanmış insan kendi cinsinden tanrılarla boy ölçüşür; bir dünya yaratma, kelimeleri manipüle etme, kendisinin bilmediği anlamlarla oynama becerileriyle onlara meydan okur. Böylece onu bir sandığa kapatmaya ve bu hileyle muhafaza etmeye çalışır. Hatırladığı ve sözle anlatılamaz olanın teni yalnızca düzeneklere, sahte tavırlara, hesaplara değil ritüellere, jestlere, az ya da çok sihirli kelimelere bölünüp gitmediği sürece. Geriye şekil ya da formül kalır; içerdiği ve korunacağı varsayılan gerçek içerik kaçıp gitmiştir.

Kadından –ya da Tanrıçadan– aldığını sahiplenmek isteyen erkek ondan yoksun bırakılmış, onu kaybetmiştir. Hafızada tutmak kadını –ya da Tanrıçayı– kendi içinde hatırlamasını gerektirir. Ve kadına, onlara nasıl hitap edeceğini, algılamış olduğu şeyi nasıl ifade edeceğini aramasını gerektirir.

Şüphesiz ki, soyut ya da ritüel olmayan bir övgü kadının, onların –erkeğin dışında ve içinde– mevcudiyetini korumuş olurdu. Belki kekeleyen, ama tekrarcı olmayan bir övgü. Somut olsa da çelişkili olmayan çoğulluğu içinde onu söylemeye yeltenen bir kutlama. Böylece kadın kendi varoluşunda ve yaklaşımında yere ve ana bağlı olarak ferah, ama sıcaktır da. Kuru olanın kaynağı istediği yer hariç olmak üzere eğer yalnızca soğuk ve nemli olsaydı geri teperdi. Eğer yalnızca ateş olsaydı, kendi kendini tüketirdi ve hiçbir şey orada mevcut olamaz, orada kalamazdı. Daha çok, sevgilinin tutkulu uyanışı ve bakireliğe geri dönüş karşılığında yaşayan metabolizmalarını temin ettiği tezatları bir araya getirir. "O" olmadan, başkasını, en azından kalıcı bir şekilde tanıyamazdı. Yine de bu durumlar ne karşıttırlar ne de birbirlerini dışlarlar. Çiçeklenişlerinde ve oluşlarında birbirlerini desteklerler –en iyi sevgili hâlâ ve hep bakire olandır. Bakirelik aynavari ya da spekülatif narsistlikten bağımsız olarak, kendine sadakat yeteneğine, kendinde kalma davranışına bağlıdır. Kendinde ve kendiyle kalıcılığın bu sürekli yeri, daha taze ve daha kibirli bu yer cazibe ateşinin yükselmesine, aşkın, dinlemenin, sözün, düşüncenin olmasına cevaz verir. O olmadan ne istek uzun sürer ne de ötekine söylenmenin bir manası kalır.

Eğer soğuk ve sıcak, nemli ve kuru kadındaysa, o kadın da oluşa ve sürerliliğe, hareketliliğe ve hareketsizliğe katılır. Kendisi için katılır, ama tek sebebi bu değildir. Çünkü cazibeyi, ileriye doğru hareketi ve aynı zamanda çocuğu da doğurur. Kadın, ötekinde ürettiği bakımından verimlidir, aynı zamanda ötekinin de mahsuldarıdır. Ki bunun da kadın üzerinde etkileri vardır –mevsimine göre çiçeği ya da meyvesi olan, ama bir yönüyle maddi ve manevi doğasında da değiştirilmiş bulur kendini. Kadın –kendinde, kendi dışında, kendi kendisinde– üretir. Değişimleri arasında, ama özellikle de değişimleri için ve değişimleri içinde benzerler arasında kalarak üretimlerinde kendini sürekli aynı tutan erkeğin tersine, kadın aynı olan kadar farklı olanı da doğurur. Bu da daha çok,

değiş-tokuş etmekten hoşlandığı farklı olanla olur. Hatta bir şey olarak ya da bir şey veya para karşılığında değiştirilmek değil de kendi içinde değiştirilmekle. Kız çocuktan bakireye, sevgiliye ya da eşe, çocuk annesine ya da hayat arkadaşına geçerek. Aynı zamanda kız kardeş ve arkadaş olarak da. –Ötekinin, dünyanın– oluşuna yardımcı olarak. Neredeyse doğası gereği şefkatli olarak. Kadına geri dönmek, kendine sadık kalmak –hâlâ ve hep bakire olmak– şartıyla. Bundan bağımlılığı, oluşu ve kadın olarak kalmayı aşmak anlaşılırsa. Otonom, özgür, ne olduğuna, kim olduğuna kulak veren. Ya da, obur, haset, talepkar, eziyetçi bir kadın. Kimsenin ona veremeyeceği şeyler için –kendisi– sürekli avuç açan. O da değilse, egemen –birçok kez, belirsizce. Bu, sınırları olmayan bir uzam olarak anlaşılmayacaksa, ebediyen egemen. Bu sonsuz, ekseriyetle, iç geçirmeye ya da beğeniye mükemmelen cevap veren bir geçekleşmeyi anımsatır.

Aslında kadın hissi niteliklerden yoksun değildir. Bu anlamda, onu bilen ya da tanıyan uçurumdan korkmaz. Ruhsal bir kandırmacadan ziyade hayata hürmet etmek olan, hislerin desteğinin meydana gelişine yardımcı olur. Bunu kutlamak hata falan değil, bir duadır –gözleri, kulakları, beğeniyi, kokuyu, dokunmayı hayatta kalmayı temin etme, sahiplenme ve tüketim dışında bir işleve uyandıran bir dua. Algılar ruhun yolları olur, ruha giden yollar. Algılar ruhu teneffüsünden, nefesinden, görünmez dokunsal kökeninden koparmadan ruhu açar ve katlarına ayırır. Hayatımızı hayat olarak korurken onu aydınlatır, şeklini ve özünü değiştirir. Onu yeni bir varoluşla zenginleştirerek insanlığa dönüştürür.

O andan itibaren canlı başka bir görünüm alır. Sırrın, hakikatin unutulduğu yer olan gizeme dönüşmesinden, maske ya da fetişin dış görünüşe dönüşmesinden yahut öylesine bir gücü içermesinden uzakta, canlının dönüşümü onu kadında, kadının vasıtasıyla farklı gösterir – böylece sır ve onu kapatan arasındaki ayrım kalmaz, ama bir görünmezin, görünür bir zarf vasıtasıyla ışımasına dönüşür. Kadın kendini başka

türlü gösterir, ama bu parlama başka bir maske altında gizlenen bir tanrısallığın tersidir. Bir bedenin görüşünü aşan bir gösteri sunar dikkate. Yüzün şekil değiştirmesi görülmek için verilmiştir onu algılayanı kendinden geçirir. Kendisine aktarılan öğrenimi onu benimsemeksizin temaşa etmek ve kabul etmek yerine kendisi üreten kişi hariç, bizi bir güce tabi kılmaktansa bir gizemle karşı karşıya getirir. Onun saygısının, hatırasının yollarını kendine mal etmeden arayarak.

Böylesi bir olayı kutlamak, bu ışımanın hatırasını yaşatmak, onu yakalamak ya da ona sahip olmak anlamına gelmez. Erkeğin sürekli yaptığı şey kendi üzerinde yaratılan bu etkiyi, kökeni konusunda yanılsa da, tekrarlamaya ya da taklit etmeye çabalamaktır. Maddenin ruhani bir dönüşümünün olduğu yerde büyüyü arayarak, hatta bizatihi yaratarak. Az çok ezoterik olan kült ve ritüeller, fetiş ya da idole az çok benzetilebilir nesne ya da şeyler, derdest edilmesinin önünde ondan kaçanı sınırlamak için muğlak ya da karanlık kelimeler icat ederek.

Alınan hediyeye övgü, şükür sunmaya yarayan jest ve kelimelerin araştırılması, onu bol keseden kullanana ağırbaşlılıkla kucak açabilmek için kendinin dönüştürülmesi, olayı kutlamak ve hatırlamak için daha uygundur. Bu tutum için kadınla erkek arasında fark olduğunu kabul edip bu farkın da saygı gösterilecek iltimasların, onları sahiplenmeye çalışmadan, kaynağı olduğu hakkını teslim etmek gerekir.

Söyleneni görülenle kelimeyi idolle çelişir kılmayan, ama birini ötekine dönüştüren bir şey böylece hasıl olur. Sözlerin bir kısmı bu söylem değişimi vasıtasıyla övgüye sahip çıkmak için değişir ve beden yüz değiştirir. Bu oluş kadınla erkek arasındaki farka saygı sayesinde mümkündür. İlkin, kadının, ya da Tanrıçanın, erkek tarafından tanınmasında gerçekleşir, ardından kadının her nesne ve şeyin berisinde ve ötesinde erkeğe verdiği ve aktardığı erkeğin, ancak erkeğin net bir şekilde anlamadığı ya da yanlış anladığı şeyleri kutlamak için jest ve mimiklerin arayışında gerçekleşir.

O andan itibaren bu derece zenginlikle donanmış bir tanrı hayal ederek ya da kökeni ve nefes, ruh ve kelime hediyesini Tanrıya geri göndererek.

Kendisinin, cahil ve hatalı öğrencisine "her şeyi bilen" ve "her şeyi söyleyen" olduğunu sanarak. Hiç erkek olamamış öğrencisine. Bu ancak kadınla olan ilişkide ortaya çıkabilir ve erkekte olan ne varsa bunları tanıması sözü ilham etmesi gereken bir armağan olarak kadın tarafından verilir.

Erkek yalnızca erkeğe dönüşmez. Tanrılara ya da bir Tanrıya çağrı da bu görevin tamamlanması için yeterli değildir. İnsanlığın diğer parçası olan ötekiyle ilişki –anne, sevgili, kız evladı, tanrıça– temeldir.

Ne Hayvan Ne Tanrı, Henüz Erkek de Değil

İnsanın tanrıya/tanrılara hitap etmek, çevresini tasvir etmek ya da benzerleriyle bilgi alışverişinde bulunmak üzere işlediği dil insan olarak insanın sözlerine benzemez henüz. Belki nesneleri, şeyleri, uzaktaki dünyayı sahiplenme ve bunları hafızasında farklı farklı tutabilme becerisine sahip, evrimleşmiş bir türünkine denk düşer.

İnsanın gerçeğe hükmedip onu değiştirmek için kullanacağı dilsel aleti belki de başka bir türünkinden daha edimsel olacaktır. Orada söz konusu olan o haliyle insanlığa özgü bir görev midir? Yapısının ilk safhasında mıdır? Muzaffer ama hâlâ savunma durumundaki bir evre mi? Yoksa önemli olan bekasını sürdürebilmek için kendini diğer türlerden ayrı tutması mı? İnsanlık olarak çoktan var olmak mı? Yoksa bir gün erişebilmek üzere bir yer ayarlamak mı?

Öyleyse dilin bu dönemde yerine getirdiği işlev incelenmeyi hak ediyordur. Hem hayatta kalmayı hem de yeni bir türün ortaya çıkmasını mümkün kılan bir çerçevenin oluşturulmasına yarayan dil bu yolla, tamamen insani özelliklerini teşhis etmiş olmazdı hatta henüz bile keşfetmiş olmazdı. Bir lidere, ustaya ya da Tanrıya çağrısında bile sürünün liderini ya da kovanın kraliçesini tanıyan hayvan işa-

retlerinden radikal olarak farklılaşmazdı. Tabii, bu tanrının mevcut maddi gerçekliği aşan bir gerçeğe işaret ettiği varsayılıyorsa, gelecek bir başa-gelmeyecek-olan için yer ayarlar. Bu ihtiyatla ötekinin öteki olarak varoluşu kendini gösterebilir. Tanrı ya da tanrılar –birlik içinde ya da bir üst-insanın çokluğunda– ötekiyle bağı koruyacaklardır. O, aynının ya da Aynının iktidarında yakalamadığı ve hareketsiz bırakılmadığı sürece, sonsuza ertelenmiş, gönderilmiştir. Bu iki ihtimal, daha az farklı olan nötr[2] bir birey olarak değil, erkek –ve kadın– olarak insanın oluşunda önceden belirlenen bir tanrısalın muğlaklığının parçasıdır.

Böylesi bir tanrısal erkeği iki parçaya böler, insancıl ve tanrısal, doğal ya da doğaüstü denilen. Erkek kendinde doğuştan olanı dönüştürüp başka şekle sokmayı öğrenmektense, bu parçasının daha küçük olduğunu düşünmeye ve onu insandan başka bir oluşa terk etmeye teslim edilmiştir. Böylece kadın tarafından meydana getirildiğini yadsır, bu armağanı ne bir armağan olarak geliştirir ne de kadınla bir ilişki olarak. Bir usta ya da kendi cinsinden bir Tanrı tarafından yaratılmış olduğunu iddia eder: güzergahının başında ve sonunda. Oluşunu hem kaynak hem de hedef olarak hipostazlaştırır. Olduğu şeyin sorumluluğunu kendi imgesine –dolayısıyla Aynısına– bürünmüş Ötekine bırakarak. Değerini, hakikatini bilmediği bir hayatta sürgünde. Hep, anın imkanlarının altında ya da üstünde. Yükseklere tırmanıp diplere düşerek. Canlı olarak kendisini çevreleyenlere kör bir şekilde.

Erkek, olduğu kişi olmak yerine, olmadığı biriymiş gibi yapmıştır. Hayvanlıktan tanrısallığa zıplayarak insanlığını geliştirmiştir. Kendine yalnızca bir kısmını temsil ettiğini bilmediği insanlığın gerçeği ve değeri kadını –ya da Tanrıçayı– inkarında ona görünmez ve insanlık ancak iki olunca, bu iki parça arasındaki farklara saygıda gelişebilir. Demek

2 Ç.n.: Fransızcadaki nötr kelimesi aynı zamanda dişi ve eril artikel gibi bir artikeldir ve cinsiyet atfetmez.

ki sözlere biçim verebilen yalnızca erkek değildir. İnsanlığa tanrılar dayatacak olan, sitenin kanunlarını belirleyip onlar vasıtasıyla tekil olanın ve farkın değerini lağvedecek olan da yalnızca o değil. Erkekler ortak bir şeyde uzlaşmalılar: ilgili tüm soyutlamalarını, hatta katılığını yükümlü kılan değişmez bir yasada. İşte o zaman herkesin dünyadan, kendinden, ötekinden algıladığı ikincil, dayanıksız olarak düşünülecek.

Öyleyse algının öğrettiği hakikat, müşterek olan tarafından dayatılmış olan hakikati ortadan kaldırmalıdır. Kolektifin ve logosun kanununa uymak için kendinden vazgeçmek gerekir. Bazen, tanrısal bir mevcudiyetin algısına erişerek dirilme umuduyla.

Ona da dayatılmış olan bu umutla Demeterci kültler ışığında Tanrıçaya olan sadakat sayesinde gerçekleşen dirilmeyle şimdide algılanamaz olan bir tanrıya iman yoluyla gerçekleştiği varsayılan dirilme arasındaki fark bulanıklaşır. Aynı kelimeler bazen çok çeşitli hakikatleri belirtir. İnsan, birilerinden ötekilere ayırdına varmaksızın şimdideki yerinden ayrılarak ve ötekiyle olan güncel ilişkiye bir o kadar yabancılaşarak geçer. Peygamberlik şimdiki zamanda söze ve diyaloğa dayanır. Söz öngörü ya da anma halini alır. Kökensel işlevini, ötekiyle alışverişi, –herkesin tekilliğinin dinlenmesi ve uygun bir hakikatin ifadesini– unutur. Bir doğumun "deliği" ya da saydamsızlığı yerine böylece, yalnızca oluşunun dayanağı değil, insanın da insan olarak üreyeceği/çeşitleneceği söylemlerin bir birleşmesi örülür. İnsan buna şimdide derhal katılır ve bunu ebeveynlerinin bir kısım geçmişine, gelecek kimi tanrısallıklara ya da tıbbi yardıma bırakmaz. Görevini tamamlayan üç öğe, insanlığını tümüyle gerçekleştirmesini engeller.

Söz konusu olan tanrının kendini kahinde mi, savaşçıda mı, öğretmende ya da lir çalan şairde mi gösterdiğini bilmek, ilahi eserin ilkin kadınla erkek arasında oluşması gerektiği olgusunu göz ardı eder. Bu eserde, arzu bir süslemeye indirgenmez, erkeğin kendi başına değil, ötekiyle birlikte

ilerlediği yolun kendisini temsil eder –insanlığın her parçası kendi ikinci bölümüyle, bölümü için ve bölümü tarafından tanrısalı meydana çıkararak.

Bu tamamen insani olan görev dışında bir yanılsama belirir; kendini beğenmişlik. Ölçüsüzlük de gelir çatar. Burada mevcut olan ötekiyle bir hakikat ilişkisi içerisinde hem birinin hem de diğerinin gerekli olmasına rağmen görmekten başka, duymaya da karşıdır artık. Bu durum görünmezliğin, bazen dinlemeyi iptal etmeden sözü ilham eden görmenin kendisinin bile çehresini değiştiren gizemin bir kısmını dışlamaz. Ama eğer ki görünmez-olanı dahi algıya veriyorsa, yalnızca, ona eşlik eden bir sözü dışlıyordur. Eğer görülen şey gözbebeğini doyuruyorsa, bunun söylenmesi gereksiz olmaz mı? Kelimeler bundan böyle görüneni zorunlu olarak belirtmek ya da adlandırmak istemez. Hepsinden önce, bu görünüşü olduğu gibi kutlamak ya da ona bakanda uyandırdıklarının tanıklığını sunmak isteyecektir.

O andan itibaren anlamlar işin içine girebilir. Görme dinlemeyi dışlamaz. Ve birlikleri de yeni, iki insan arasındaki ilişkiye daha uygun bir söz icat etmeyi mecbur kılar –bir isim tarafından ele geçirilme sürekli birini ötekine ya da ikisini bir üçüncüye tabi kılma riskini taşır. Bu söz biri dinlerken diğerinin bakmadığı bir diyalog alanı açar. Gizemin Tanrıya geri gönderilmediği ve kadının ruhsuz, sözsüz bir doğaya indirgendiği bir alan. İnsani olanla ilahi olanın kadın(lar)la erkek(ler) arasındaki bakış ve sözlerin değiş-tokuşunda kendini gösterdiği bir alan.

İnsanın oluşunun bu etabı da bizde bir eksiklik yaratır. İlk konuşan, Tanrıçayı izlemiştir; onu muhtemelen dinlememiş ve onunla konuşmamıştır. Bu jesti tamamlayacağı yer başkadır. Dünyayı anlatmayı öğretmek için öğrenciye yönelecektir. Siteden dışlanma pahasına onu dinlemeye zorlayacaktır. Kadını, dinlemeye farklı bir şekilde zorlayacağı şüphe götürmez. Kendisine gelirsek, emsallerini, çoktan söylenmiş olanlar için dinleyecek ve henüz söylenmemiş olanlar içinse

tanrıya başvuracaktır. Çoktan adlandırılmış olanı, kendini tekrarlayanı erkeklerden ve henüz bilinmeyen, gelecek olanı da bir tanrıdan işiterek. Tanrıçanın yok olduğu kökensel delik, kelimelerin maddesiyle dolar, logosla tıkanır ve görünmez olanın ve konuşanın tanrı olduğu bir geleceğe doğru açılır.

Kadın, sözün kaynağıdır, belki de erkeğin gördüğü, ama hiç söylemediği kadın. Sonunda, istediği ve istemediği bir vahyi beklediği, kendi cinsinden herhangi bir tanrının yerine koyar onu kadın.

Kadının ruhun kaynağı olduğu akla gelmediği için erkeğin logosu ne kadar derinse ruhu o kadar sınırsızmış gibi görünür –sahiplendiği, onu kendi yaratımı yaparak kendine uyarladığı ruh. Onu meydana getirmiş olan kadının müdahalesi olmaksızın çoğalıp azalabilecek olan bir ruh ve logos. Bundan böyle kökenini ustanın, kadının –ya da Tanrıçayı– unutuluşunu gölgelediği yetkili sözlerinde bulacak olan bir ruh. Öyle bir ruh ki, üzerinde temellendiği logosa göre, enerjisi tanrıya doğru yükselecek ya da köleye doğru alçalacak. Her ne olursa olsun, yaşamdan, özsuyundan, kandan, nefesten –en azından kökensel olanlardan– uzağa düşmüştür. Enerjinin hareketi, kendisine, ötekine, farka sadık kalması koşuluyla çiçeklenmesi de olabilecek olmasına rağmen canlıya oranla ikincildir.

O andan itibaren, yapay bir büyüme üzerine temellenmiş olan kötü bir sonsuz, kendini ufuk çizgisi olarak dayatır. Her şeye ortak olan, bu açılmayı durduracaktır. Ama ortak olan ne canlıya ne de gerçeğe denk düşer. Kökeninden demir almış olan söz, hayatın, nefesin, –erkek, kadın ya da Tanrıça arasındaki– fark ilişkisinin ekonomisine itaat etmiyorlarsa sofistlerin stratejisi haline gelen retorikte, mantıkta ağırlık arar.

Kimileri soluğun durdurulmasından memnun olmazlar. Yollarını değiştirmek ya da kavşakta tanrıyı beklemek isterler. Hatta şeylerin gerçekliğinin sırrını burunlarına, dolayısıyla hâlâ havayı, nefesin dışarıyla içerisi arasındaki geçişini, içeriyi dışarıyı hatırlayana emanet etmek isterler. Bu burun saye-

sindedir ki erkek, kadınsız da var olmaya başlayabilir. Henüz şekilleri göremese de farklılıkları kokuyla algılar: diğerleriyle annesininki arasındaki, erkekler ve tanrılar arasındaki. Tanrıyı teşhis edecek olan yalnızca bir isim değil, koku da olacaktır. Tüm zıtların altında ya da ötesindeki bu varolan onları bir araya toplayarak iptal eder/ortadan kaldırır/fesheder.

İlham, bazen, hakikati tanımak için logostan daha güvenilir bir yoldur. Ama ilham bir canlının jesti olarak kalır ve tanrı da yaşamın ötesinde, ölümsüzdür. Canlıyı taklit eden, ama ölüyü tanımayan logos ona doğru götürecektir. Hissi tecrübeden sürgün yemiş insan onu aşırıda -macera, kahramanlık ve şöhrette- tekrar bulmaya meyillidir.

Öyleyse bilge kişi tutkuya karşı başkaldırır: kendini, içe çekilmede, düşünümde, kendini-bilmede arar. "Kendini bil kendini!" ödevi hazırlanır aynı, filozofun ölüm beğenisinin oluşması gibi. Bu çetin, hatta güçten düşürücü karşılaşma karşısında kendini teselli etmek için akranlarıyla takılır, akıl yürütmeyi öğrenmekle uğraşır, kendini mantık ve retorik yarışlarına verir. Artık oluşmayan hayata dikkatini vermez. Onunla, doğayla ya da kadınla ve onların ilahilikleriyle ilişkisi eksiktir.

Böylece coşkudan, cazibeden, tazelikten yoksun kalır, zihinsel enerjisi yine düşer ve gerçeğin görüntülerinin hayalini kurar. Çok gergin, çok sıcak, çok doygun erkek, dölünü, logos ya da başka şekilde genç oğlanlara akıtarak sıkıntıdan kurtulur. Bundan da ölümden sağ kalacak, yeni bir hayat doğar. Erkek, sperminin ölümsüz olmasıyla avunur. Doğal olarak zaten öyle, ölümsüz olduğunu unutur –dahası, kadının dölünün de ölümsüz olduğu gibi. Genlerinden bazıları, cinsiyet kromozomları ölümü yener, şekil şemallerini belirledikleri torunlarında bedenlenir.

Erkek, bu ayrıcalığı neden kendine mal etmiştir? Kadının üremedeki katkısını, bireyleşim tohumunu temin etme payesini kendine biçerek kadını neden basit bir besleyici ortama benzetmiştir? Bir de bu yanlışın böylesi uzun bir süre bilin-

memesi nasıl mümkün olur? Bunun doğrunun anlaşılması ve ortaya çıkışı üzerindeki sonuçları belirleyicidir. Doğru ancak iki cins tarafından meydana getirilebilir. Bu, bir geleneğin göz ardı etmeye, yadsımaya ve unutmaya çalıştığı şeydir.

Bununla birlikte bir çocuk babasından olduğu kadar annesinden de formlar ve başka özellikler miras alır. Bu mirasın getirdiği şekillerin gelişebilmesi, babanın tohum halinde bırakmış olması gereken besinlerin getirisine indirgenemez. Kadının döllenmeye katılımı somatik olduğu kadar genetiktir de. Eğer durum böyle olmasaydı insanın bir soykütüğünün olması imkansız olurdu. Klonlama düzeneği ve çiftlerin kopyalanması hariç. Ki bu da bir döllenme değildir.

Çağlar boyunca nasıl olur da böylesi bir bilgisizlik, böyle bir körlük sürebilmiş olabilir? Hayattan ve insanın kendisinden git gide uzaklaşan, kopyaların ve yapaylıkların artmasına sebep olarak. Eril bir kültür hayatı taklit etti, aynı bir erkeğin klonlamada taklit edildiği gibi. Ne logos ne de yalnızca eril bir Tanrı, doğal dünyayı gerçekten aşabildi. Büyüme hareketinin nasıl ifade edileceğini öğrenmedikleri için onu yapay olarak çiftlediler. Erkek, tek başına üreme noktasına gelmek için, hayatın oluşunun devamlılığını bozmak, onu köklerinden koparmak zorunda kaldı. Böylece bir formun gerçeğe benzetilmiş kopyaların çoğalması için örnek teşkil edebileceği varsayıldı.

IV. Erkeğin Başıboşluğu

Tensel Kaynağından Koparılmış Bir Oluş

Oluşun farklı iki varlık tarafından meydana getirilmesi sayesinde, oluş farklı form(lar) alabilir. Erkeğin, formların var olabilmesi için kendini hayattan koparması zorunlu değildir, ama bedenleşmelerinin en doğalından en ruhani olanına kadar formlar meydana getirmek üzere hayatını diğerinin, yani kadınınkiyle birleştirebilmesi için bu gereklidir. Erkekle kadın birlikte vücutlar meydana getirebildiği gibi, kültür de oluşturabilir ve böylece fizyolojik gerekliliklere, duygulanımlara, söze ve düşüncelere daha uygun bir kültür meydana getirmiş olurlar. Form, denk düştüğü seviyeye bağlı olarak farklı statüler alsa da hep vardır. Onun sayesindedir ki kadınla erkek alışverişte bulunur, iletişim kurar ya da form kendisini bir nesne, jest, figür, imge, kural, dil vb. ya da basit bir hissi tecrübe gibi kendini gösterir. Her şey az ya da çok da olsa fiziksel, istikrarlı, akışkan, flu, görünür bir form alır. Bu formda iki öznellik birleşir, tezahür eder; az ya da çok da olsa maddi ya da manevi, anlık ya da kalıcı bir şekilde kendilerini simgeler ve şu ya da bu anlama gelir.

İki farklı öznellik tarafından kavranan formlar yerine, logos tek biri tarafından kavranmış, ayrıca zinciri de sağlayanın algıladığı formlardan hareketle oluşmuştur. Kalıcı olabilmeleri için böylesi formların zihinsel, insan tarafından kodlanmış ve hatırlanmasının kriptografik biçimde teminat altına alındığı temsiller türünden olması gerekir. Yalnızca bazı –erkek– zümrelerine ait olanlar bu dille iletişim kurabilir. Dilin görece soyut, keyfi, yapay kodlaması, kullanımını yahut

bir ustanın yanında anlamını öğrenmiş olmak şartıyla, onu büyük bir kesime ulaşılabilir kılar. Şifrelemenin kalıcılığına karar verecek olan odur. Ve dünyayı aynı şekilde algılamadığı hususunda itiraz edecek olan beceriksiz ilan edilir, kafasız ya da deli diye damgalanarak, aynı düşüncede olanlar meclisinden çıkartılır.

Usta, logosu, en azından başlarda, kendi dünya algısından itibaren işletir. Kadının –ya da Tanrıçanın– hayatında gölgelenen, bu algıda unutulmaya terk edilecektir. Oysa kökeninde, logos bu konuda bir şey söyleseydi, iki tarafından meydana getirildiği olgusuna tanıklık etmez ya da çok az ederdi: Kadın ya da Tanrıça ilk aktaran olduğundan. Kadının ya da –Tanrıçanın– mevcudiyeti, kodlanmış temsil içinde düşüncenin zamandan bağımsız ve hissi olmayan düzeyinden geçerek silinmiştir. Böylesi bir yarılma bir kere gerçekleşti mi, mevcut tüm dışavurumlar bundan böyle bir örneğe göre değerlendirilir.

Usta, doğrunun kaynağını elinde bulunduruyormuş gibi yapar ve bu kaynağı İdealarda; ona göre gerçeğin tüm diğer yaklaşımlarını onlara oranla mükemmel-olmayan olarak damgalayacağı yegane zihinsel formlarda sabitler.

Erkekte, bundan böyle, ne hissi olanın ne de doğal olanın kavranışı vardır –bu gerçeklikler onu atlatır. İnsanın, onlardan hareketle, içinde gerçekliklerin birkaç temsilini algılayabileceği oluşturulmuş çerçevelere ihtiyacı vardır. Onların hayatlarında bile bu gerçeklikler ondan saklanır. Onları güçsüzlük ya da kırgınlık sebebiyle ve kadınla, ya da Tanrıçayla ilişki geliştirmemiş olmaları sebebiyle ikincil olarak niteler. Doğaya, Tanrıçaya kulak vermeye sadık kalmadığı ve ötekiinsanıyla, kadınla diyalog kurma amacını gütmemiş olduğu için bu gerçeklikler ondan saklanır.

O andan itibaren dil artık şeyleri tek yönlü olarak sahiplenmenin, "insan alır" düşüncesinden hareketle onlar üzerinde hakimiyet kurmanın bir aracından başka bir şey değildir. Evren çoktan şifrelenmiştir, aynı onlar üzerinde etkili

olmak ve özelliklerini belirlemeye çalışan bilimsel formüllerin yaptığı gibi. Evren logosla söylendiğinden kat be kat daha fazla şifrelenmiştir. Erkeklerse kendi aralarında, bütünlükleri içinde oldukları şeyi ya da bir başkası için ne anlama geldiklerini değil, söz sahibi olma ya da olmama iradelerini beyan ederler.

Erkekler konuşur, sözcüklere ve sözcükler zincirine bölünmüş, logosun git gide daha da çok ayrıldığı, canlıya paralel bir evrenden hareketle konuşur. Dünyanın ve kendilerinin burada ve şimdi mevcut olanının ne olduğunu söyleyerek değil, tekrar ederek iletişim kurarlar. Dolayısıyla kendini beğenmişliğin, uyuklamanın ve kızgınlığın bir karışımı ortaya çıkar. Söylemlerinin onları konumlandırdığı yerde, orada değillerdir artık. Bir yanları az ya da çok bütünüyle, yaptıklarıyla söyledikleri arasında başıboş dolanır. Yeteneklerine, talihe, tanrılara inanan ve güçsüzlüğü karşısında baş kaldıran, bir enerjinin geliştirilmemiş kalması yüzünden sinirlenen bir yan. Beden-ruh ya da daha iyisi beden-zihin ikiliği meclisler ya da zümreler dağılmasın diye git gide daha fazla dayatır kendini. Logos vasıtasıyla kontrol edilemeyen heyecanlar sergileyen erkeğe, erkeklere düşen kısım kentten sürülmek, en iyisi, eve gönderilmek olacaktır. Erkeğin yeni bir uyanış, başka bir yol, gerçekten daha az kopuk bir kültür bulma ihtimalinin olabileceği bir yere – tabi eğer konuşmak, kadın ve çocukların dışlandığı ve muktedir olmadıkları bir öğretim olan, doğa üzerinde keyfi bir hakimiyet kurmayı gerektirmeseydi. Erkekler arası ortak bir söyleme boyun eğmenin enerji çalkalanması olarak kışkırtmış olduğu şey kadının karşı karşıya kalacağı içgüdüsel şiddet; önce eşin sonra çocukların yüzleşeceği, aile reisinin otoriterliği haline gelecek. Bunların insanın hükmetmeyi amaçladığı doğanın, bundan böyle logosa paralel dünyaya –doğal dünyaya– ait olduğu varsayılır.

Erkekler artık kadına –ya da Tanrıçaya– inanmak istemiyor. Kendi kendilerine büyümek ve bunu onlar –doğa, kadın, Tanrıça– olmadan yapmak için dünyayı sahiplenmek

istiyorlar. Dünyayı tek bir hamlede ve bir anda sahiplenmek imkansızdır. Dolayısıyla onu parçalara böler ve uygun şekilde yeniden oluşturmaya çalışırlar. Ama parçalar ne kadının hayatıyla ne de kendine ait bir hayatla canlandırılmadığından onu bir bütünde bir araya getirmek için bir dinamik yaratmak zorundadırlar. Onu da, yansız bir şekilde karar vermek isteyen bir kayıtsızlığın yönetimindeki karşıtlık, anlaşmazlık, hatta nefretle yaratırlar.

Bundan böyle Tanrıçanın sözünden artık esinlenmeyen, onu sözün kaynağı olarak adlandırmayan erkek başıboş kalır –kâh ufkundaki, muhtemelen Bir tarafından kapatılmış olan bir boşluğun ya da deliğin farkında olarak kâh sözlerinin, eylemlerinin, hatta algılarının boşunalığından kaygılanarak, her şeyde Tanrıçanın hem mevcudiyetini hem de yokluğunu sezinleyen ve kendisi de dahil olmak üzere her şeyin ait olduğu bir varlıktan bahseder.

Bir adlandırmadan başka bir şey olmayan bir sözle koptuğu bu Varlık, erkeğin başıboş dolanan ve dolaştıran sözü, erkeğin başıboşluğu için işaret verir. En iyi ihtimalle arkadaşlar arasındaki konuşmalarda ya da çevreleyen şeylerin etrafında kendi hakikatini arayan kelimeler. Kendi köklerinden hiçbir zaman emin olmamış olan, sürgüne gönderilmiş bir hakikat kendi köküne sadık kalmaktansa iki karşıt arasındaki çatışmalarda bir yol açmaya çalışır. Bu köken kaybolmuş, unutulmuştur. Dile getirilen kelimelerden ayrılmış, denkleriyle değiştirilmiştir. Bunun anlamı, hayata uygun bir gelişmeyi desteklemekten çok hayatta kalışın düzenlenmesidir.

Böylesi bir gelişme, can veren, sevgiyi esinleyen ya da devam ettiren, onu fark etmesek de karşıtların mantığına indirgenemez bir bilmeyle tanıdığımız, harici tüm yüklemlerin dışında kalan kadına –ya da Tanrıçaya– olan bağlılık dışında gerçekleşemez. Kadın, bu ya da şu olmaksızın vardır. Tüm algıların, tüm hakikatlerin, anlamlı sözlerin kaynağında, bunların hiçbirine indirgenemez. Kadın kavranılmaz, isnat edilmez ve dile getirilmez. Bununla birlikte kavranan, isnat edilen

ve dile getirilen her şeyden daha mevcuttur. Kadın, erkeğin, ona hayatı ileten ya da –olmasına ve içinde büyümesine kadının izin verdiği– hayatla ilişkiye sokanı unutmasıyla artık bilmediği, çoktan unutmuş olduğu bir tür var olmaya izin vermekte, nesnesiz bir aşk, düşünceli bir sessizlikte bazen ortaya çıkar. Kadının yerine bir boşluk, bir delik, nötr bir "var"[1] ya da "-dır"[2] koyar, hayata paralel bir yapının [eril] Bir'inden doğacak olan bir Varlık yahut onu yaratmış olacak bir Tanrı. Ufkunu, kendi dünyasını onun için açık bırakan kadın –ya da Tanrıça– olmadan tamamlar. Erkeğin dünyasına yabancı bir gizem, yabancısı olduğu, değerlendiremediği, düşünemediği, dile getiremediği bir paylaşım. Yapabileceği en iyi şey, kadını artık yaşamın kaynağında çoktandır olmayan, az ya da çok ilahi bazı figür ya da alegorilere aktararak bazen şarkı söylemektir. Böyle bir temsil çoktan, fazlasıyla belirlenmiş, şekillerce kuşatılmış, sonsuzun tanrıçası –ufku sürekli aşan aşk tanrıçası olduğunda dahi etrafı şeritlerle çevrilmiştir. Sınırların eksikliğiyle birini, ötekini, ikisi arasındaki bağı yok etme riski taşıyan aşk. Onu –her şeyden önce, kadının aşkla verdiği hayatı– yakalamak, zapt etmek istemeksizin var olmasına izin vermediği için. Biri olmadan ötekinin gitmediği aşk ve hayat.

Bu kendi haline bırakamama ya da kendi haline bırakmayı reddetme insanın, ötekiyle ve dünyayla olan ilişkisini değiştirdi. Onları –doğa, kadın, Tanrıça– temaşa etmek, onlara şakımak, açılmak ve ihsanları için şükretmek yerine insan, başına gelebilecek harici şeyleri zapt edip sahiplenmek ve onlara hükmedebilmek için kendine çekildi. Erkek yüceltebileceği, jestlerle olduğu kadar kelimelerle de övebileceği, yaşayan bir dünyayla ilişki içinde olmayan bir nefesten müteşekkil olan bir ruha sahiptir. Erkeğin ruhu sanki bir başkasının ruhuyla birlikte olabilirmişçesine, iletişim kurabildiği, bütünleştiği

1 Ç.n.: Fransızcada bir şeyin bulunduğunu, var olduğunu belirtmek için kullanılan "il y a" özne olarak eril bir zamir (*il*) içerse da nötr bir anlam ifade eder.

2 Ç.n.: Fransızca "c'est", Türkçede "-dir" ekiyle karşılanır ve cinsiyet taşımayıp nötr bir kelime olan "ce" işaret zamirini içerir.

bir evrenin ruhuna. Farklı olan öteki de dahil. Canlı varlıklar olmak bakımından nefesle ilişki içindeki; doğuran olarak havayla ayrıcalıklı ve manevi bir ilişkisi olan kadın ve anne, başından itibaren kanları vasıtasıyla hayatı ve gelişimi için fetüsle iletişim kurarlar.

Erkek kendisini ona vererek israf ettiği fazlalıklar için hayata yakılmış bir ağıt olmayan, kendilik bilinci türünden bir ruh edinir. Fakat hayata paralel bir mantık oluşturan ve gelişmesi her zaman iyiye ya da kötüye doğru olan bu ruh doğal kökenine sadık kalmadığı için her zaman zararlı olan bir ruhtur. Batı erkeğinin manevi başıboşluğu da işte buradadır. Pek çok anlaşmazlık, hangisinin doğru yol olacağı ya değeri olan tek bilgiyi, biricik hakikati elinde tutacak olanın kim olacağı gibi, bedeni değilse de en azından kalbi ya da ruhu sıklıkla öldürücü nitelikte olan konulardan çıkar. Bizatihi insanın kendi içindeki anlaşmazlıklarla, doğal aidiyeti ve hakikate hakim olup onu yönetmeyi amaçlayan manevi oluşu arasındaki anlaşmazlıklar.

Varoluş ve insanlığın oluşu için gerekli olan cinsin ikisine birden saygı gösterememenin sonucu olarak erkek ikiye bölünüp beden ve ruhtan oluşur. Kendi içinde, bu dünya ve göksel dünya arasında paylaşılır. Bunların biri de diğeri de, canlı ve gerçek kökleştirmelerinden budanmıştır. Az ya da çok yapay bir biçimde oluşturulmuş bir varoluşları olması sayesinde mümkün bir hayatta kalışın arayışı içinde başıboş dolaşan biri ve diğeri. Biri de öteki de yetim kalır –kendilerinden. Köklerini, birliklerini yeniden yaratabilecek birin arayışındadırlar –usta, doktor, mantıkçı, ahlakçı. Bu biri yakında papaz mı yoksa politikacı mı olur bilmem? Hepsi de kendinden kopuk, ona uygun bir kıyafet, doğal bir aidiyet sağlamaya çabalar, onu kabul edilebilir ortak normlara göre ayarlar –insancıl ilan edilmiş ve insanlık modeline uygun düşebilecek bir kendine hakimiyeti varsayan normlar. Tanımında bir şey, birisi eksiktir: doğal köken, onu veren kadın. İkisi de erkekte içerilmiş, doldurulmuş ve unutulmuştur,

sonra da bunları göz önünde bulundurabilecek tanrısallıklarda sonuca ulaşmıştır. Bu da yaratıcı bir Tanrı mıdır bilmem?

Paramparça Olmuş Erkek Kendini Öbür Dünyada Düşünür

Kadının –Tanrıçanın– erkek olmaktan, hatta kökeninden men edilmesi erkeğin kendi'liğinde bir bölünmeye sebep olur. Kadına –ya da Tanrıçaya– hâlâ inananlar düşkünlükle tamamlanmışlık, nefretle sevgi arasında bocalar veya varlığı ya da Varlığı şekillendirmek üzere onun yerini alacak bir vekil arayışında kendilerini başıboşlukta, sürgünde hissederler. Diğerleri ise başka tür çatallanmalara bir giriş yaparak cinsiyet ikiliğini beden-ruh ikiliğiyle ya da yersel-göksel ikiliğiyle değiştirir. Erkek yalnızca kendisiyle uzlaşabilir, o da kadın olmadan, kendi içinde bölünerek. Kendine dikkat etme şekli bile erkekte ikili hale gelir. Vücut jimnastiği ve ruh egzersizi. Ötekiyle ilişkinin, kendi birliğine sadık her bireye bir imkan olarak sunabileceği şey artık yoktur. Temel canlılıktan nefes, düşünce ve aşk kültürüne, insani bir oluş ve birlikte varoluşa geçiş kaybolmuştur.

Nefesin, aşkın, düşüncenin sahip olduğu iyileştirme gücü kaybolmuş gibi gözükünce uygun teknikler sayesinde bazı ağrıları tedavi etmeye elverişli doktorların dönemi başlar.

Kadınla –ya da Tanrıça– birlikte tanrıyla/tanrılarla olan kimi bağlar yok olur. Kadının varoluşuna ve erille dişi arasındaki ilişkiye az çok gizemli bir biçimde bağlı olarak varmışlar gibi. Erkek, kendini doğayla, kendi suretinde, bir tamamlanmışlık hayaliyle yarattığı ve öteki dünyada konumlandırdığı kadiri mutlak bir ilah arasında bölünmüş bulur. Böylece doğayla ruhani olan arasında, doğayla kültür arasındaki bölünmeyi açıkça pekiştirir. İkisi arasında bölünmüş, ikisi arasında avare olan ve ona yol göstermeye muktedir, kendi cinsinden bir usta arayışındadır.

Soluktan, nefesten oluşan, yaşamdan arta kalan ruhu, kadının –ve Tanrıçanın– mirasçısı olan ruhu yavaş yavaş ustadan miras alınmış bir logosun kullanımının sonucu haline gelir, ölümden sonra hayatta kalışı garantiler. Manevi kimliğine doğal aidiyetinin şeklini yavaş yavaş değiştirmemiştir, doğal aidiyetini mevcut varoluşunun öncesine manevi kimliğine de ötesine göndermiştir. Kendisini serserilik, dönüşüm, yaşamdan çok ölüm üzerine kurulmuş insani bir statüyü doğru bir manevra aracılığıyla aradığı yere. Formlarda, kelimelerde, göksel figürlerde yakalanmış [dişi], daha iyi bir öteki dünya beklentisiyle donup kalmıştır. Hayat, nefes, aşk, düşünce erkeğin kadınla ve Tanrıçayla birlikte düzenlemeyi başaramadığı bir oluşun sonucu olan varsayımsal bir geleceğe ertelenir.

Bundan böyle kendi içinde parçalanmış olarak erkek, bu bölünmeyi dış dünyaya yansıtır. Şüphesiz ki dereceler ve geçişlerin [farklılık ve aykırılıkların] var olduğu, ama hakiki zıtlıkların olmadığı bir yere. Örneğin gündüzle gece, kışla bahar arasında bir kontrast vardır. Bununla birlikte, insan kendi iç çatışmalarını onlara yansıtmadığı sürece ya da biriyle diğeri arasındaki geçişi kaldırarak onlara hakim olmadığı sürece bunlar, zıtlık içinde değillerdir. Ama artık imgeden, kelimeden ve cansız işlevden başka bir şey de değildirler. Aynısı artık birbirinden farklı canlı varlıklar olarak değil, karşıt temsiller, isimler, işlevler ve roller olarak düşünülen kadın ve erkek için de geçerlidir.

Kadınla –ve Tanrıçayla– uygun bir ilişki sayesinde çözebileceği köken sorununu çözememesi yüzünden erkek, hayatı bir dram gibi, karşıtlar arasında bölünmüş, kendi kaderine kör bir şekilde yaşar. Daha insani bir oluşa –hem bedensel hem de ruhsal– doğru adım adım ilerlemek yerine beden ve ruh arasında bölünür, meydana getirildiği ve içinde, bir anlamda bir olması gereken ikiye yeniden döner. Birini diğeri için terk etmeyip birliklerinin gizemini yavaş yavaş çözerek.

Bunun için erkeğin Onun sayesinde fetüsün ve hatta yeni doğanın ilk otonomisini, yani bir ruh tohumunu kazandığı,

anneden alınan nefesi hatırlaması gerekir. Bir nefes kültürü, yani yaşam soluğunun ruhani bir nefese dönüşümü, erkeğin insanlığa dönüşmesi yolunda gerekli bir gelişmedir. Bu da, nefese can veren sevgi ve ateşi de içeren bir düşünce kültürüdür. Nefesle ateş arasındaki karşıtlık dramın kaynağının yalnızca bir parçası olabilir ve kademe kademe ölüme doğru götürür. Bu trajedi öyle radikaldir ki yalnızca erkeği ve onu çevreleyen dünyayı bölmekle kalmaz, tanrıları da böler. Bundan böyle yaratıcı ya da yok edici, birleştiren ya da bölen, seven ya da nefret eden olacaklardır. Böylesi karşıtlıklar bazen Afrodit bazen Neikos da denilen aşk tanrıçasına da isnat edilmiştir.

Hayatın kökeninde olan, onu dünyaya getiren ve onu bir otonomiye doğru yönlendirenle ilişki geliştirmemesi yüzünden erkek yalnızca beden ve ruh olarak bölünmez, aynı zamanda kadına –Tanrıçaya– da bir yaşam ve ölüm kaynağı yansıtır.

İyiyle kötü, hayırlıyla uğursuz arasındaki bu ayrılık kendi'nin ilerlemeci oluşunun yerine geçerek her şeye yayılır ve erkeğin bir nevi plasenta gibi bilhassa kadınla ve Tanrıçayla kurulan ilişkinin kültürü sayesinde tam bir otonomi kazanmayı beklerken yaşam alanı olarak ihtiyaç duyduğu insani ve ilahi çevreyi kirletir. Ki bu ilişki henüz geliştirilmemiştir. Yunan insanı, ona karşı açık olduğu, kendi varoluşu için fayda sağlayan, onu hayran bırakan, şiir gibi söylediği doğal çevresiyle uyumludur. Ama sözde otonom bir ruh, artık tanrının da evi olmayan bir ruh, en azından muğlak bir tanrının evi olmayan bir ruh edinmek için ondan yavaş yavaş ayrılır. Tanrı; hayatı, nefesi, ateşi fena olmayan ya da iyi eserlere dönüştürerek çoktan kadının –ve Tanrıçanın– yerine geçmiştir.

Tanrı, kadının –ve Tanrıçanın– gizemini perdeleyen bir sır haline gelmiştir. Hayatta bulunan ve onu –büyümesi, çiçeklenmesi ve üremesi için– canlandıran fark. Hissedilen, itibarlı, hürmet edilen ama hiçbir zaman hükmedilmeyen bir gizem. İnsan ondan uzaklaşabilir, hatta onu unutabilir, ama gizem bakidir ve kendini hatırlatır –bu da gezegenin

yok edilmesi, özellikle de dölleyici gücünün kaybı tehdidi vasıtasıyla olur.

İlk başta, bu kendi bölünmesidir, kendisini ve onu çevreleyen, erkeğe hatta tanrıya bir birlik vermeye muktedir olan ötekinin gizemine saygısızlığa tanıklık eden dünyanın çözülmesidir. Bu sahiplenilemez gizeme meyletmediği, içinde bir şeyler ifade edebileceği sessizliğe, zikirlere ve şiirsel dile başvurmadığı için insan yarılmış, muğlak bir dünyaya, her şeyin aynı anda hem denk olduğu hem de karşı karşıya geldiği gürültücü bir dünyaya, bir zıttan diğerine geçerek, birini diğerinde alaşağı ederek kendini aradığı yolun olduğu yere girer. Onları Birde ya da Bütünde –Tanrıda– uzlaştırmaya ya da karıştırmaya can atar. Oluşun ufkunu kapatan, onu alınan doğal bir kökten değil de üretilmiş bir amaçtan yola çıkarak düzenler.

O zamandan beri Tanrı birlik bahşeder, anlam verir ve izlenecek yolu buyurur. Hayatın, diğer tüm farkları göreli ve birliğe kıyasla yeri doldurulabilir kılan hakiki ve doğal farkını, Mutlak ve Sonsuz içindeki bu farkın anlamına ulaşır. Onları anlaşmazlıktan doğan ve en güçlünün onu ele geçireceği karşıtlara dönüştürür. Savaş –ötekinin– gizeminin saygısı yerine geçer. Doğru sorun artık üstün gelmek için uygun silahı bulmaktır –ve dil, logos yavaş yavaş, aynılar arasındaki egemen silah haline gelir. Ona zaferi getirmeye elverişli kelimeleri ve bunların kombinasyonunu kim keşfedecek? Savaş yer değiştirir; çarpışma alanını terk ederek mahkeme salonunu istila eder. Aynı zamanda bedenden de ruha geçer.

Düzenlemesi az ya da çok bir anlam –dahası, az ya da çok geçerli ve kapsamlı bir anlam– ifade eden bir işaretler çokluğu, herkese kendi canlılığını ve büyümesini bırakan bir canlı çokluğunun yerini alır. Mevzubahis olan artık yalnızca, şu ya da bu boyuta ya da insan varoluşunun şu ya da bu yönüne uygun görülen tanrıyı isimlendirmek değil, artık gerçek bir ismi olmayan bir Tanrının tekabül edeceği, hiçbir tikel ismin uygun düşmeyeceği nihai ve birleştirici bir anlamı ken-

di kendine yavaş yavaş üretmektir de. Anlamın erkek için en azından bu dünyadaki yaşamı boyunca erişilmez olan bir öte (dünyadan) hareketle her şeyi bir araya getireceği varsayılır. Bu, her şeyi birleştiren Bir, Tanrı hasıl olmadan önce. Her şey bir yana belki de bu tanrı, yalnızca, ikici tüm düzenlemelerin dışında, hâlâ kadından –ya da Tanrıçadan– kalan bir ize işaret eder. Bilgenin kendi yalnızlığında kaçamadığı adlandırmaların tümüne yabancı, gizemli bir hafızaya. Temaşasının imgesiz ve isimsiz destekleri yerine erkeğin birleştiği ya da birleştirildiği kalıcılaştırılmış olan bir hafızaya. Erkeğin sözlerine hâlâ gizemli bir şekilde anlam veren unutulmuştur. Onun yerine, bir boşluk, bir sıkıntı, izlenecek yolla ilgili başıboşluğun ve karşıtlığın ya da çatışmaların başlangıcı çıkagelir.

Tanrının Biri bilge Şeyin Biri değildir. Bu bilge Şey, en azından başlangıçta, kendini bir tanrının, tanrıların Tanrısı olan Zeus'un adıyla belirtemez. Bilge şey tanrıya –ya da Tanrıya– indirgenemez, en azından o anda. Dolayısıyla bazıları logosun şekillendirmeyi amaçladığı birlik vasıtasıyla onu sahiplenmeye çalışır. İçinde kadının bölündüğü, onu bir dişi olarak tanınmamış olmaktan dolayı dönüştüğü çoğulluğun ötesindeki ikiyi –cinsler, nesiller, hakikatler, yollar vb.– hatırlayanlara karşı düşmancadırlar. Önemli olan Birden yaratmaktır, içinde paylaşıldığı, onun bir dişi olarak tanınmamış olmasından dolayı kadının dönüştüğü çoğulluğun ötesinde bir Birden, yeniden yaratmak. Kendini bitmek tükenmek bilmeksizin parçalara ayırmamak için, insan, kendi doğasını güvence altına alan kefilden farklı bir kefile kendi birliği için ihtiyaç duyar. Onu, yeni bir bütünü oluşturmaya yarayan ve doğanınkine paralel bir araçla –logosla– işlediği, benzerleriyle arasındaki uzlaşımda arar. Ona artık, yalnızca logos sayesinde yeniden yaratılmış olanın refakati insancıl görünür. Erkekler, kadının unutulmasından, hatta hakir görülmesinden hareketle kendilerine ait bir dünya yaratırlar. Kadının onlar için temsil ettiği şeyi hatırlamak onların erişemeyeceği bir şey olduğu için bunu unutmak daha makuldür.

Bu da sancısız gerçekleşmez: ihmalkarlık, duygu karmaşası, ufuk yitikliği, dünyanın hem yatay hem de dikey olarak parçalanması. Telef olma ıstırabıyla –hayvan, köle hatta insan ya da tanrı gibi–, insan Biri kendine geri vermelidir. O zaman her şey bir başka anlam kazanacaktır.

Bir, yalnızca doğal kökeninde duramaz. Bu onun kontrolünün dışındadır. Dahası, ciddi ciddi, doğal kökeni yalnızca bire –ya da Bire– değil, ikiye de tekabül eder. Bu onun algılayamadığı, göremediği bir şeydir. Doğal meydana getirişine katkıda bulunan her birin sıfatını tanımaktan ve bu bir(ler) le nasıl bir ilişki geliştireceğini aramaktansa kendini, ayaklarının altına serdiği kadınla ve dünya dışındaki bir gökyüzünün ötesinde yavaş yavaş konumlandırdığı erkek arasında durur. Kendi içinde, erkekle kadın, anneyle baba arasında gerçekleştirmiş olması gereken dokuma eksiktir. Kaybolmuş, doğal kökeniyle aradığı birlik arasındaki devamlılık eksikliğinden bahseden zıtlar arasında avare dolanır durur. Sürekli bir yırtılmadan ve kararsızlıktan kaçınmak için aynının içindeki zıtlıkları iptal etmeye, zıtları, ne kadar karşıt olurlarsa olsunlar tüm atıfları bir araya getirmeye muktedir birin –ya da Birin– içinde toplamaya çabalar.

Adım adım eril bir tanrıya –ya da Tanrıya– doğru yol alır. Tüm zıtları birleştiren, tümünü kapsayan ve herkesin kendi beğenisine göre adlandırdığı bir tanrı –ya da Tanrı–. Kendisinin iki kutbu arasında bağ kuracak olan bir tanrı mı? Hâlâ isimsiz bir Tanrı böyle yaparak [dişi] o/O ile [eril] o/O arasında hiçbir anlaşma yapılmaksızın kadının –ve Tanrıçanın– yerine geçmiştir. Kadının –Tanrıçanın– önceden olduğu yerde, şimdi [eril] o –ya da O– vardır. Ya da olacaktır.

Çünkü [eril] o –ya da O– bir yapıdan ve tüm varlığı hesaba katmayan bir inançtan itibaren mevuttur. Bir icraattan ve bir iyiye bir kötüye giden bir deyişten itibaren vardır. Kadına, çevreleyen dünyaya ve tanrıyla/tanrılarla kıyasla kendisini onlar vasıtasıyla, otonom bir varoluşa adamak için çabalayacağı yeniden yaratma girişimleri nevinden faaliyet ve sözlerden iti-

baren. Bu da sözün –logosun– iyi kullanılması sonucu ortaya çıkan bir içselliğin hazırlanmasından geçer. Kadından –ve Tanrıçadan–, onu çevreleyen yaşayan dünyadan bağımsız olarak, kendi kendine var olmaya ve gelişmeye muktedir bir öznelliğin başlangıcı niteliğinde, kendi ruhunu elde edeceği bir kelimeler zinciri oluşturmaya çalışır. Yaşamı ve tanrıları kendi kullanımına sokmak üzere kelimeleri nasıl manipüle edeceğini arar. Kelimeleri nasıl seçmeli? Onları nasıl ilişkilendirmeli? Dünyanın karmaşıklığı içerisinde karşılaştığı tecrübelerden hangi özellikleri korumalı? Ve bu özellikleri kendi aralarında nasıl bir araya getirmeli, birleştirmeli? Hangi Bütün, Hangi Bir bunları göz önünde bulunduracaktır? Hangi "özne" tüm bu özellikleri toplayabilir?

Usta-Öğrenci İlişkisinin Kutsanmış Niteliği

İşlemekte olduğu yeni silah sayesinde dünyaya hakim olmayı başaracağına inanan erkek bunun kendisinin bir kopyasıymışçasına onu kapatmaya başladığını görmez. Nötr ve evrensel olan bir bilgeliğin aracısı olan logos, kendi gerekliliklerine göre, onu dünyanın kalanından da –özellikle de kadından ve Tanrıçadan: Hayallerine göre saf doğadan ya da basit bakireden– koparark yavaş yavaş gelişir.

Onu tekil birliği içinde tanımamıştır ve başka bir bedene, hatta bir başka ruha hayat vermeye yönelik bütünleyici yatkınlığını da. Bu birlik kavramı ona yabancı gelir. Tıpkı, kadınla bir bağı olan herkesin yaptığı gibi ondan; yaşamdan, nefesten, akışkan olanda şüphelenir ve uzaklaşır. Birliktevaroluşu, hatta kadınla birlikte kendi istediği uzunlukta olmasa da yaşamış olduğu canlı varlıklarla arasındaki inanç birliğini geride bırakmak ister. En azından zamanı denetim altına almak isteyerek, kendi ölçüsüne göre ya da ölçüsüz bir çözüm daha arar. Tin için ruhu, ateş için nefesi bırakır. Onun sayesinde yeni doğanın ilk otonomisini kazandığı hava, hayatın başında ve sonunda olan hava, antropolojisinin ve kozmolojisinin belirleyici öğesi olarak artık düşünülmeyen

beden(ler)i birleştirebilen hava. Bir yandan ötekinin toprağı olan suyu düzenleyip ona hükmetmek isteyen ateş, o havanın yerine geçer. Bundan böyle erkek ve çevresi istikrarsız bir dengededir. Yükselerek ama bu kalkıştaki hayatı parçalamaksızın değil. Peki tanrı adına mı?

Bazıları tanrı kültünün ölçüden yoksun olduğunu algılar. Ayinlerin yerine bilge ve düzenli bir söylem, tanrıyla ilişkinin yerine de erkekler arası bir ilişki koymayı dener. Zihinsel bir temsilin ya da statünün yerine başka bir insanı koymak anlamdan yoksun değildir. Ama neden başka bir insan ve neden ayrıcalıklı bir biçimde, başka bir nesilden bir erkek? Neden aynılar arasında bir ilişki, erkekler arasında bilgeliğin iletilmesi ilişkisi, bu ilişki tanrıyla olan ilişkiden daha mı bilgece olacaktır? Erkek, tanrı rolünü sahiplendiği için mi? Ve Tapınaktaki duayı erkekler arası muhabbete ve hatta erkekler arası öğretim ilişkisine ilettiği için mi? Böylece ikinci bir defa hayatın gerçeğini söylemle hükmetmeye feda etmiş olmaz mı? İlk zamanlar, hayatın nefesten müteşekkil bir ruh sayesinde kadınla saygı çerçevesinde paylaşılması ateşin tanrıyla ilişkiye ayrılmış ayrıcalığına feda edilmiştir. Daha sonra, ilahi ateş usta ve öğrencisi arasındaki düzenli ve disiplinli bir öğretimde evcilleştirmiştir. İnsanın şeylerin gerçekliğinin ötesine gitme özlemi anlaşılabilir olsa da niçin –hayatın, isteğin, aşkın– gerçeğinin dönüştürülmesi değil de, yıkım ve kurban yolunun ayrıcalıklı kılındığı sorusu akıllara gelir. Böylesi seçimleri belirleyen hangi sabırsızlık ya da hükmetme iradesidir?

Ruhun bir nefes kültürü, farklı sıcaklıklar, kokular, renkler almaya elverişli bir hayat kaynağı olarak gelişmesinin yerini ateş olarak ruh anlayışı almıştır. Hiçbir şeyle karışmayan, ama yanan ve dokunduğunu en iyi ihtimalle bir dirilişe ya da üremeye doğru eritip bitiren bir ateş. İkaz edebilen, ama en azından itici dolaysızlığında ortam ya da aracı olmayan, istikrarsız bir ateş. Dolayısıyla da insanlar, aslında erkekler arasında evcilleştirmenin münasip olduğu

bir ateş –erkek ve tanrı arasında geliştirilmesini önemsenmeksizin, kadınla erkek arasındakinden bahsetmeden.

Ateş, hem bilge adamlar arasındaki sohbetle hem de bilge adamla deneyimsiz ergen arasındaki öğretimle yetiştirilir. Heyecan verici tutkudan korunmak için kendini bir söz vasıtasıyla nötralize eder. Fakat bu söz, dünya logos tarafından domine edilmemişse –teorik tutku türünden– arzuyu pek az dile getirir. Anlamla yapılan üstatlık bir yaşam kültürünü, nefesin ve arzunun kültürünü alt eder. Eril gücün kanıtı bilge olma becerisiyle ölçülür. Yüce Tanrı bundan böyle duygusuz ve nötr olacaktır ve ikincil, iyi ve kötü tanrısallıklar onun egemenliği altında buyuracaktır. Erkek ehlileştirmeye zaman ayırmaksızın onun üzerinde hakimiyet kurmak istemiştir.

Erkeğe göre, özellikle negatif, henüz ötekine öteki olarak saygı göstermek için edinilmesi gereken bir statü seviyesinde değildir. Erkek kendini onunla ölçmesi gerektiğini sezgisel olarak kavrar. Fakat o bunu, başkasına, bilhassa kadına ve kendi tecrübesinden, özellikle bilgi tecrübesinden hep kaçacak olan sınırlı bir varlık gibi yaşamak için kendi kendine uygulama yeteneğine henüz sahip değildir. Erkek inşa ettiği dünyanın, kendi dünyasının ama yalnızca kendi dünyasının kısmi bir dünya olduğunu hayal etmez. Ve onları bilmese de kıyısından gittiği başka dünyaların da var olduğunu da hayal etmez. Onun dünyasında iyi ve kötüyü, görünür olanı ve görünmezi, uyanık olanla uykuda olanı, canlıyı ve ölüyü, kalıcı ve kalıcı olmayanı vs. deneyimler. Fakat böyle tecrübelerin göreli özelliklerini yerine getirmez. Kendini, kontrast ya da karşıtlıklarının ötesinde onları birleştirmeye vermiş olan Bir ne mutlaktır ne de nötr, ama onun olduğu şeyden hareketle detaylandırdığı birdir. Negatifin kendisini her ne olursa olsun bir varolana tekabül ettirmeden transandantal bir seviyeye yükseltmiş olsaydı başka şekilde olabilirdi. Böylece olumsuzluk, ötekiyle erkek arasında –ve öncelikle kadınla erkek arasında– duran kesinlikle indirgenemeze dönüşür.

Olumsuzluğu bu şekilde anlamanın düşünme ve yaşama tarzı üzerinde belirli bir etkisi vardır. Örneğin yaşamla ölüm arasındaki karşıtlık farklı bir anlam kazanır. Hayatım, her anında, ötekinin hayatıyla sınırlanmıştır, bu da bir ölümü varsayar. Eğer ötekinin hayatına farklı olduğu için saygı gösterirsem bu bana bir artış sağlar. Dolayısıyla yaşamla ölüm mutlak şekilde karşı durmazlar, fakat anlamlarını ve yaşanmışlıklarını dönüştüren diyalektik misali bir ilişki sürdürürler. Bu da bir ve çok arasındaki karşıtlığı ikisi, aralarında diyalektik bir oluş olabilecek iki farklı arasındaki ilişkinin ayrıcalığıyla değiştirir. Bu, birle çok arasındaki ilişkiyi tekrar örnekler, çok –n defa– iki terim arasındaki diyalektik tarafından git gide ve aralıksız çalışılmış olduğundan. Negatifin bu ikinin her biri tarafından varsayılması onların birlikleri ve farklılıkları içinde, kendi aralarındaki ilişki sayesinde gerçekleşen değişimi güvence altına alır. Aynı şekilde ölümlüyle ölümsüz arasındaki karşıtlık da bir ötekiyle kurulan sabit ilişkiyle değiştirilmiş olur. Bu öteki, indirgenemez bir biçimde benden farklı, onun vasıtasıyla ve onun içinde bir şekilde öldüğüm, bu yolla bir kalıcılık, bir nevi burada ve şimdi ölümsüzlük kazandığım bir ötekidir. Ki bu, ben eğer bir çokluk içinde erir ya da ona karışırsam bundan tekil bir insan olmak pahasına da olsa o zaman belki, tarihsel belli bir devamlılık kazanacak olan çokluk için geçerli durum değildir.

Negatifin mutlak olarak varsayılması her yaşama hem bir yerleştirme hem de sınırdır. Negatifin bu aşılmaz transandansı, günlük varoluşu ve gerçek ve ampirik olduğu varsayılan ve onlar vasıtasıyla insanın kendini dünyada konumlandırmaya, ondan edindiği deneyimi söylemeye ve onu bir bütün içinde düzenlemeye çalıştığı karşıtlar dilini serbest kılabilecek olandır.

Filozofun, her şeyi zıtlar vasıtasıyla kavramaya çalışması olgusu, faaliyet göstermesi gereken yeri –varlığın kendisini– bulamayan bir negatifin ayak diremesinin işaretidir. Negatifin hayatın ya da dünyanın onların altında göründüğü kar-

şıtlar ya da karşıtlıklar arasında yapılan bir seçim tarafından atılması gereken yer insanın tanımladığı haliyle varlığın dışında değildir. Böyle bir varlık daha çok negatif tarafından sürekli çalışılır halde olmalı, yani varlığın tamamı olmadığı, varlıkla olan ilişkisinin kısmi olduğu olgusuyla. Erkek varlığın tamamı değildir, kendine dışsal olduğu kadar içsel de olan pek çok karşıt arasında parçalanmasından kurtulmasının yolu bu bütünü mutlak bir Varlığa yansıtmak da değildir. Kendisi, kendi üstüne almayıp da her şeye yansıttığı bir negatifin üstesinden gelme ustası olmasa da, yeniden birleşmesini zıtları ya da zıtlıkları uzlaştırmaya elverişli bir öte dünyaya emanet eder. Bu da, aynı anda hem otonom hem de kısmi olan, ancak kısmiliği içinde Mutlak olan, varlık olarak doğumunun ve varoluşunun gerçeğine daha farklı bir şekilde dikkat etmesini gerektirir.

Kendimi tüm diğerlerinden ayrılmış, eşsiz bir varoluş olarak kabul ediyorum; ama dünyanın tamamını temsil etmeyen bir varoluş, ve öncelikle insanlığın tamamını, kendimi birlik olarak kurabileceğim bir varoluş, kısmi ve diğer kısmi birliklerle ilişki içindeki bir birlik olarak. Bunlardan birinde kendimi konumlandırdığım birlikler bir Birlik, bir Bütün teşkil edemezler, çünkü birbirlerinden farklılar ve tamamlayıcı değiller. Her varoluş, eğer kendini spesifik ve bir başkasına ya da kayıtsız bir insan varoluşuna indirgenemez kabul ediyorsa gelişen bir bütün oluşturabilir, ancak diğer varoluşlarla özdeş bir Bütüne erişemez. O birliklerle bir araya gelmiş bir Bütün de oluşturamaz. Bütünlüğün deneyimi, olduğu gibi paylaşılamayan tekil bir deneyim olarak kalmalı. Bu deneyim, kadınla tek bir Bir, tek bir Bütün oluşturma gücünden yoksun, ötekinin edindiği deneyim tarafından aşılabilir. İki bütün arasında, birin ve ötekinin dünyasında ne birine ne de diğerine ait olan ve de birinin diğerini egemenlik altına almadan, bu iki arasındaki ilişkiye cevaz veren gerçek kalır ve kalmalıdır da. Bu gerçek –doğa ya da arzu– akışkan, serbest kalmalıdır ve tikel hiçbir dünyada hüküm altına alınmamalı ya da kapsanmamalıdır.

Batı mantığını kuran iki bileşenli karşıtlıklar büyük oranda, bir bütünün, negatif sayesinde birleşikliğini koruyabilecek olan akışkana –zapt edilemez olana, bir isme, bir nesneye, hangi bütünleştirmeye olursa olsun indirgenemez– hükmetme iradesinden kaynaklanır. Akıcı olan, tüm hislerimizin faaliyetine müdahil olsa da, bunlara teorik evrenimizin hazırlanmasında ayrıcalıklı olan iki yetimiz de dahil, bu madde artık, görsele, hatta duymaya kıyasla daha sert bir yapıdadır. Bu akışkanın bir canlı düşüncesinde oynadığı belirleyici rolün düşünülmemesi, akışkanı Batı kültürünün karanlığında bırakmıştır.

Doğal köken, ana köken, görünene, görünür olana kıyasla akışkanla ve sertle daha çok ilişkilidir. Dolayısıyla karanlığa benzetilmiştir –bu kökenin yaşatıldığı olumlu ya da olumsuz tarzı takiben iyi ya da kötü olan karanlığa. Yine Batı aklının bakışından ve ışığından silinmiş olarak kalır. Nostalji, nefret, küçük görme, en azıdan intikama ya da redde boyanmış korkuyla, akabinde tanrıyla/tanrılarla da aynı ölçüde ilişkilendirilen duygularla beraberdir.

Eser ortaya çıkartmanın görünmeyeni erkeğin dünyasındaki karanlığa-geceye benzetildi. Erkek tarafından indirgenemez ve tanınamaz olan, kadına ait varlığın bir özelliği olarak tanınıp saygı gösterilmektense karşılaştırılmıştır, hatta erkeğin hükmetmeyi öğrenmesi gereken bir doğa durumuyla karıştırılmıştır: yokluk olarak düşünülen geceyle: Görülemeyen, düşünülemeyen ve insanın mantığında söylenmemiş olanla...

Anlaşılamayan Bir Kökenin Unutuluşu

Soykütük ve meydana gelişin kipleri üzerine iyi kötü yapılan vurgu, erkeğin, insanlığın sadece bir parçası olduğunu düşünmesindeki acizliğinden kaynaklanır- erkek kendisi tarafından bilinebilir olmayan bu farklı parçayı, birleştirmek ve kavramak zorundadır. Dolayısıyla bu durum, erkeğin varlığı algılamasına kıyasla, daha karanlık ve geceye ilişkin bir tarzdadır.

Soykütükleri arasındaki çatışma, her birine tekabül eden aşırılıklarla, kadın ve erkek arasındaki verimli ve indirgenemez farklılığın tanınmasının yerini almıştır. Bu, aşkın olumsuzlukla bir ilişkiye ulaşımı ve soykütüksel bağlantılara dayanan söylem veya yaşantıda kendini ifade eden az çok olumlu veya olumsuz etkilerle karıştırılmaması gereken bir farklılığı gerektirir. Cinsiyetler arasındaki farklılık düzeyinde, doğa ve kültür arasındaki insani deyiş eksikliğinin, doğal meydana gelişin sadece ikircikli olabilmesiyle yakından ilişkili ve dahası bu meydana gelişin mantıkta olası bir ifadesi olmadığından bu yana böyle olduğu anlamına gelir.

İşaret ettiği bağlantıdaki gibi görünmez olan bu ikilik, bir yandan, muhtemelen başlangıcın doğal bir meydana gelişe bağlı kaldığı kültürde, karşıtların birlikteliği ve ikilemi formu altında yeniden görünür olmuştur ve diğer yandan, kendini dünyevi olasılıklardan ve doğuştan gelen imtiyazlardan öteye yerleştiren Mutlaktan itibaren örgütlenen bir geleneğe tâbi tutmuştur. İlk durumda erkek, başıboşluğuyla, acılarıyla, karmaşasıyla ve ona hükmetmesine olanak veren canlı dünyaya paralel bir dil icat etme girişimiyle kendi yolunu arar. Diğer durumda, sadece ölümünden sonra ulaşabileceği bir öteden Tanrının ona kendi yolunu dayattığı bir canlı olduğunu düşünür. Birincisinde, kadın- ve Tanrıça- başlangıçtadır; diğerinde erkek- özellikle Erkek— doğal meydana gelişin dışında yaratılmış, içerisinde canlıların mutlak bir modele göre hiyerarşik bir tarzda örgütlendiği bir dünyanın merkezindedir. Bu iki evren, Mutlağın kökeni konusundaki yorum farklılığını sürdürürken, belli bir çağa katılacağa benziyor- bazen insan düşüncesinin bir meyvesi, bazen de bütün saflığıyla tanrısal bir doğa olmakla.

Bu iki kültürün düşünmediği veya değerlendirmediği şey ise, kökenimizin ikili olduğudur. İki olarak meydana gelirizbirbirinden farklı olan iki- fakat aramızdaki ilişki, doğduğumuz andan itibaren ne temsil edilebilir ne de anlatılabilir. Kökene yerleştirilen bu hiçbir şey, kaos, büyük bir boşluk,

kelimelerin mevcut-olmayışı, hiçlik ve hatta hareketsiz bir madde olarak ele alınmıştır. Demek ki, köken, anneye ait bir başlangıç, daima gerideki bir temel etrafına yerleştirilebilir-derinlikler, tüm sınırların ötesindeki derinlikler üzerinden ilerledikçe daha fazla derinleşir. Ya da bunun yerine kökenimizin yeniden belireceği çıkmazında olduğu gibi, başlangıç bizi hiçlikten yaratan, güya cansız bir maddeden bize yaşam veren bir baba tarafında da olabilir.

Dünyanın iki yorumu, iki kültür, bazen karşıtlıklara ve çatışmalara yol açan ve bazen birinden ötekine geçen; aslında birden ötekine indirgenen bir paralellik üzerinden ilerler. Örneğin, Hesiodos'ta kozmogoninin ortaya çıkışındaki ilk tanrısallık olarak Eros'un öneminin önsezisini buluyorsak, daha sonraki gelenekler varlığımızın, bir çiftin parçalarından biri veya ötekinin değil de, iki arasındaki aşk meyvesi olabileceğini zorlukla hayal edebilirler. Bu parçaların bazen biri bazen de öteki olma ayrıcalığıyla kültürümüz, arzu ve aşkı, özellikle bedensel aşkı veya bireysel varoluşumuzdan ve toplanmamızdan gelen sözün varlığını kabul ettirdi. Bundan sonra, çukura batırılmış bir kökenden itibaren kendi yolumuzu yaptık: kelimesiz bir gecede, tutkuların sınırsızlığında, gelişmemiş bir doğada ve etsiz bir logosta soyut söylemlerle, ruhta arzulanan bir tanrısallıkla.

Bizi dünyaya getirenin ne olduğunu bilmeden, birbirinden farklı iki kimlik ve iki dünya arasındaki birlikte yetim kaldık. Bu farklılık, sadece ikiliği ikilik olarak kuranın ne olduğu tahmin edilebilirse, sadece doğal ve manevi varoluşundan doğan birlikteliğin, mantıksal bir çerçeve içerisinde kategorik indirgemesi bakımından damıtılabilirse karşıtlar veya karşıtlıklar açısından algılanabilir. Bu durumda karşıt haldeki farklı olanlar arasındaki birlik, farklılıkların artık olmadığı doğaüstü bir evrene başvurmak dışında, yenilenemez. Meydana gelen birliktelik; madde ve form, gece ve gündüz, yeryüzü ve gökyüzü vb. ikiliklere karşılık gelemez- fakat mantıksal kategoriler açısından düşünülen kadın ve erkek için de aynı şey geçerlidir.

Algılamak, gerçek ve canlı bir dünyaya paralel, ilk gerçekliğinden ve hakikatinden bağımsızca insanlığın tek bir parçası tarafından üzerinde çalışılan bir dünya dışında hiçbir yerde, asla bir karşıtlığın meyvesi olamaz; çünkü bir parçasını diğeriyle birlikte şekillendiren birlikteliğe dayanır.

Bizden meydana gelen ilişkinin anlaşılmazlığı gebeliğini annenin içinde ve anneyle yaşadığımız gece hususunda yanlış anlaşılmıştır. Geceye dair ikilem, içinde canlı bedenlere dönüştüğümüz, dünyaya gelişimizden önce ve sonrasında bize bakan ve bizi doyuran, bilinçli ve düşünceli bir tavırla görmemizi ve anlamamızı sağlayan anneye yüklenmiştir. İki arasındaki birliğin verimli gecesi, kökenimiz tarafından yönetilmeyen, madden ve manen farklı dünyalardır; çünkü kategorilerimize göre düşünülmezler. Kendisinden meydana geldiğimiz ve bizi kuşatan Varlığın aurası, gerçek bir kavrayış olmadan önce, karanlıkta ihmal edilmiş, görmezden gelinmiştir. Geldiğimiz görünmezlikten kaynaklanan karanlık, algılayışımızın kökeninde olan ve bizi dünyevi varoluşumuzdan öteye yansıtan şeydir.

Başlangıçta, birinde ötekini cezbeden, bir ve ötekinin önceden ayrılmış, fakat birbirinden farklı olarak birden ve ötekinden doğmuş olmalarıydı. Başlangıçta, çekim görsel olmaktan çok dokunmakla ilgiliydi, bizi, kendi bütünlüğümüzü ötekiyle ve ötekinde aramaya teşvik ediyordu. Burası tam da gerçekçi bir farkındalığımızın düşünülmeden kalan sorusunun olduğu yerdir ve bu, sadece ötekiyle yapılabilir. Hatta bu hakikatin görüsünün üzeri tanrılarla, meydana gelişlerle, karşıtların birlikteliğiyle, ideal varlıklarla vb. örtülmüştür. Geriye kalan, gecelik misafirliğimizden itibaren bize görünür bir varoluş veren anneyle karşılıklı avarelik veya ikilemden çok, bir farklılığın ya da birliğin gizemi kadar az tasavvur ettiğimiz bir gecedir. Fakat bu ikilik, hâlâ doğumumuzla ilişkili görünmezliğin ardına saklanır. Belki de bu yüzden, birine yönelik belirsiz duygularımız kısmen kökenimizi temsil eder- bize bir beden, besin ve hatta nefes ve sevgi veren, ancak ikiden doğ-

duğumuzu bize açık etmeyen- kendi kavrayışına dönmesi imkansız olan farklılığa esin kaynağı olan iki arasındaki birliğin izi, kısa çizgisi, sembolüdür.

Büyüdükçe, farklılığın birliğinde onaylanır hale gelmek için kökenimize geri dönüş nostaljimizi dile getiririz. Ötekiler tarafından dayatılan veya arzulanan bir birliğe değil, bunlar öyle veya böyle bizi meydana getirir veya yaratır, fakat kendi tarafımızdan arzulanan ve kelimelerin birinin diğeriyle özgürce değiş-tokuşunda onaylanan birlikten söz ediyoruz

Bu durum, aslında, insan oluşunun başka bir aşamasına geçişini içeriyor olabilirdi. Kültürel geleneğimizde böylesi bir girişimin izlerini buluruz. Dolayısıyla kan bağı üzerine edilen yeminlerle- Horkos- Dike'nin taraflara arabuluculuk ederek ikame etmeye çabaladığı adalet, konuşma düzeyinde kendini ötekine açabilen, farklı insanlar arasındaki bir uyumla, bir anlaşmayla, bir sözle, kelimelerin özgürce yerleştirildiği bir değiş-tokuşla sağlanır.

Dike için, başlangıçta, kan bağı ve kelimelerin değiş-tokuşuyla ilişkilerin onaylanması arasında bir karşıtlık söz konusu olamaz. Dike, bunlarla her birinin dikey bir soykütüğün, kan bağının basit bir bağlılığından kendisini özgürleştirecek kabiliyetini gerektiren, başka insanlarla yatay özgür bir ilişki yaratmaya katılma isteğini temsil eder. Böylesi ilişkilerde temel paradigma, kelimelerin yetişkin kadın ve erkekler arasında, aralarında bir anlaşma imzalayarak özgürce değiş-tokuş edilmesinde yatar.

O zamanlar- ve bugün hâlâ- insan hünerlerinin bu aşamasına henüz geçilemedi. Söz, kadınları doğal bir durumda bırakacak ve her türlü sesten mahrum edecek şekilde sadece erkeklerin tarafına uyarlandı. Kadın ve erkek arasında hâlâ adil bir anlaşma yok. Farklılıklarının verimliliğini oluşturmaya izin veren bir anlaşmayı ortaya çıkarmak sadece doğal düzeyde değil, kültürel düzeydedir de. Toplumsal yaşama olduğu kadar, özel yaşama ve aile birliğine dayanan evrensellik ve eşitlik üzerine daha fazlasını bulunduran, içinde farklı

kimliklerin ve dünyaların bir araya gelebildiği, aralarındaki ikiliği yok saymadan daha adil, daha sevgi dolu, daha mutlu bir geleceğe doğum verecek bir bakış açısıyla hazırlanmış bir anlaşma olmalıdır bu.

Böylesi bir anlaşmanın eksikliği, demek ki, tanrıların tercihen erildeki nesli sürdürmek için, genç ölümlü kadınlara el koymalarına ve erkeklerin, erkekler arasında bir toplum veya kültür yaratmalarına, kadının şehirden dışlanmasına ve aile evi içindeki özel bir mülkiyete indirgenmesine yol açmıştır. Açık ki, bugün hâlâ, logosun yüklendiği Baba-Tanrı, insanlığın bütününe otoritesini dayatıyor. İleri yaştaki erkeklerse, kültürel yollarla olsun, yasal veya yasa dışı yollarla olsun, flört etmek, birleşmek, genç kadınları hayat arkadaşı ve çocuklarının annesi veya sadece sevgilileri yapmak için, kadının toplumsal yaşama bağlılığını aslında dışlanmaları adına özenle hazırlanan erkek diline, kültürüne ve geleneklerine uyum sağlaması üzerinden belirlemekte.

Doğal yaşama saygı duymak ve doğal yaşamı geliştirmenin önemi, görüntü adına, öyleymiş gibi yapmak veya davranmak adına, kelimeler ve alışkanlıklar adına, içinde insanların kökenlerinin görüşünü kaybettikleri daha az veya daha çok keyfi bir gerçek adına yavaş yavaş unutuldu; insanoğlu, kadın ve erkek arasındaki gizem ve anlaşılmazlık de öyle.

Mantığımıza göre temsil edilemeyen ve insan oluşun yolculuğuna indirgenen bu durumu hatırlamak, eril öznenin tekliğinin-bir, özdeş, aynı, eşit vb.- zorunluluğuyla inşa edilmiş kültürün üzerine çıkmak ve başlangıçta annenin olduğunu yeniden bulmak, bizim için zorunludur. Erkeğin, kadını yerleştirdiği doğadan, fark yoksunluğundan gün ışığına çıkarmak ve farklı bir kimlik olarak kadının var olduğunu onaylamak esastır. Erkek de bu farklı kimliği daha insani bir dünya inşa etmek adına kelimelere dökmelidir.

V. Mit ve Tarih Arasında: Antigone'nin Trajedisi

Antigone'nin yaşadığı trajedi, bir mit ile onun Tarihteki muhtemel somut örneği arasında yer alır. Antigone'nin iradesi ve davranışının anlamının ortaya çıkarılmasının güçlüğü ve Tarihimizin bunun gerçekleştirilmesine yönelik direnci, geleneğimizde neden böylesi kalıcı bir mit olmayı sürdürdüğünü açıklıyor. Burada Antigone'yi genellikle ilgi çekici bulan fakat bazen de rahatsız edici bir karakter olarak ele alan prestijli mucitlere değinmeyeceğim. Bu mucitlerin yorumları, Antigone karakterinin kültürümüzün içerisine girdiği çağa karşılık gelmesi bakımından çoğunlukla fazla psikolojik, egolojik, aslında narsisisttir. Eski Yunan zamanlarında, yansıtıcı ya da spekülatif düşünce henüz mevcut olmadığından, böylesi bir özne de ilgilerini çekmiyordu. Antigone karakterine yaklaşımın bilindik tavrı, Antigone'yi psikoloji ve sosyolojinin yorum yöntemleri olarak kullanıldığı ve durmaksızın emirler yağdırdığı, daha sonraki bir dönemde konuşlanmış dişil bir öznelliğe, bir tür sonsuz dişiliğe dönüştürür. Erkeklerin çoğunlukla değerlendirmek veya saygı duymak istemedikleri, kadının onlar için varlığını sürdürdüğü gizeme yansıtılması anlamına gelen az çok yeni bu son anlayışlar üzerine Antigone'nin yapacağı pek bir şey yoktur. Bu gizem, Batı geleneğimizin bastırdığı, aslında unuttuğu başka bir kimliğe, başka bir dünyaya ve kendininkinden başka bir kültüre ait olmanın işaretidir. Antigone karakterinin inatçılığı, henüz Tarihe geçmemiş olsa da ve bugün hâlâ belli bir çağdan bu

yana kendisinin gelişimini ilgilendiren Batı tarihi geleneğine kattığı soruyu temsil etmese de, Tarihimizle sıradan yorumların öne sürdüklerinden çok daha fazla ilişkilidir.

Antigone'nin Trajik Kaderini Paylaşmak

Speculum adlı eserimden ve hatta daha öncesinden beri Antigone ile ilgileniyorum. Hakikatin örtüsünü, özellikle Antigone ile ilişkisini gözeterek kaldırmayı denediğim için dışlanmayı deneyimleme şansım oldu- tabii dayanması fazlasıyla acılıydı. Her durumda *Speculum*'dan sonra yayınlanmış, bilhassa erkekler tarafından incelenmiş olan bu karaktere ilişkin sayısız deneme, ne benim ne de diğerlerinin yorumlarını genellikle değerlendirmediklerini gözler önüne seriyor; öyle ya da böyle hepsi aynı çizginin peşinden giderler. Örneğin, Clémence Remnoux'nun erken Yunan kültürünün evrimine dair çalışmasını ya da kısmen, Jakob Bachofen'nin anaerkilliğe ilişkin çalışmasını görmezden gelirler-Hegel'in kuzeni olan ve ona ilham verdiği söylenen Bachofen. Bu Antigone'nin aktardığı hakikatin tanınmasına yönelik direncin ve Tarihte böyle bir hakikate muhtemel bir girişin reddedilmesinin işaretidir.

Bu nedenle, trajedinin devamlılığı, Yunanların söylediği şekliyle kaderin devamlılığı, böylesi bir hakikati sahiplenenlerin yaşamındadır. Ben Antigone'nin trajik yazgısını paylaştım: hakikatin bastırıldığına ilişkin toplumsal görüşüm veya en azından görüşümün onaylanmaması ve halihazır düzenimizi rahatsız etmesi nedeniyle sosyo-kültürel mekanlardan dışlandım. Neyse ki toplumdan -üniversitelerden, psikanalitik kurumlardan, bilimsel çevrelerden ve hatta arkadaşlardan, bir kısım yayınevlerinden ve en son kendi evimden- dışlansaydım da doğal dünyayla ilişkimden yoksun bırakılmış olmazdım. Toplumsal etkinliklerinden kovulmuş, kapalı ya da muğlak bir sessizliğin içinde, bazen bir mezarın opak duvarını hisseder gibi olduğum zamanlar oldu, ama havayla, güneşle, bitkiler ve hayvanlar dünyasıyla

ilişkimden mahrum kalmadım. Polisten, şehirden, ait olduğum insan toplumundan kovuldum ve çağdaşlarımın artık takdir etmedikleri ve çok da değer vermedikleri doğal dünyaya geri döndüm. Bundan sonrasında mahrum olacağım şeyler benim için gereksizdi.

Doğal dünyaya bu şekilde geri dönmek, hayatta kalmamı veya daha da iyisi hayatın kendisinin ne olduğunu yeniden keşfetmemi sağladı. Dahası, Antigone karakterinin görüldüğü Yunan dünyasını gün ışığına çıkarmama ve onun trajik kaderinin anlamını kavramama yardımcı oldu.

Antigone'nin trajedisi üzerine birçok yorumcunun yanı sıra Hegel'in düşüncesinin ve büyük sayıdaki feministlerin aksine, tıpkı Antigone gibi ben de erkeklerle çatışmaya girmenin trajik kaderimi çözebileceğini düşünmedim ya da en azından böyle çatışmaların önemsiz olduğunu hemen anladım. Konu, Tarihin başka bir zamanına gitmekle, Antigone'nin mesajına hayat vermekle ve onun somut örneklerini takip etmekle ilgiliydi, ki hâlâ da öyledir. Fakat bu konu, öncelikle, Sophokles'in trajedisinde çatışmaya giren zamanın iki döneminin, birinin diğerini değiştirdiği iki söylemin, karşılıklı bir anlayış olmadan birbirlerini cevaplayan ve eşsiz bir dünyanın yüksek bir ünitesine yerleştirmeye niyetlenmeden birbirlerinin farklarına saygı duyan iki ayrı dünyaya ait olduğunu idrak etmemizi gerektirir. Bu, olumsuzun mevcut geleneğimizde olduğundan başka bir şekilde somutlaştırılmasını gerektirir. Dolayısıyla Hegel'in sisteminde olumsuz, ikideki birlik bakımından öznel ve nesnel ayrımı aşmaya yarar. Benim düşüncemde, olumsuz aşılamazdır; öznelerin ve dünyalarının ikiliğinin varlığını sürdürmesini sağlar. Aralarındaki sorun ise, şimdi ne birini ne de ötekini lağvetmeden, bir kültür inşa etme sorunudur. Bu birliğin hizmetindeki karşıtların ikiliğine dayanan mantığımızdan vazgeçtiğimiz ve iki ayrı dünya ve özne arasındaki birlikte varoluşun ve diyaloğun mantığına girdiğimiz anlamına gelir. Bunun, birbirimizden farklı olarak birbirimizle ilişki ku-

rabiliyor olmamız aracılığıyla başka bir dramatik oyun icat etmemizi gerektirdiğini ilave edebilirdim. Kendi deneyimimin, kendi kaderimin -kendi psikanalistimin bile beni geri gönderdiği- ve özellikle Antigone figürünü yorumlayışımla öne süreceğim trajik bir yalnızlığın yardımıyla böyle olduğunu söyleyebilirim. Bu konuyla ilgili birtakım görüşlerimi bazı yazılarımda zaten belirttim, fakat şimdi özellikle kendi hayatım ve kendi işim münasebetiyle, ısrarla üstü kapalı kalan mitin devamlılığını ve Antigone'nin davranış biçimini anlayabilmek için gerekli görünen, henüz üzerinde çalışmadığım karakter özelliklerini geliştirmek adına Antigone'nin karakteri üzerine düşüncemi sürdüreceğim.

Antigone tarafından sürdürülen görevimin mevcut yorumunda, kendimi, *Speculum*'daki Antigone'ye adanan "Toplumun Sonsuz İronisi" adlı bölümde yaptığımdan daha fazla Hegel'den uzaklaştıracağım. Çünkü doğal dünyada bir şekilde canlı canlı ateşe atıldım ve örtüsünü kaldırmaya çalıştığım hakikat; coşku ve büyüleyicilik uyandırdıktan sonra, uygarlığımızın keyfi ve körlüğü tarafından gizlendi ve yeniden üstü kapatıldı; çünkü halka ait mekanlardan, Hegel'in Sophokles trajedisi okumasında temellendirdiği aidiyetten kovuldum. Antigone'yi kuşatan esrar benim için daha fazla aşina olduğum, aslında yakın olduğum bir şey oldu. Ayrıca ataerkil geleneğin yorumunda derinleşmemin yanı sıra kadınların kendi öznelliklerinden ve dünyalarından, yollarından vazgeçmeden erkeklerle ilişkiye girmelerini sağlayan dişideki bir diyalektik ve mantık üzerinde çalışmak da yolumu aydınlattı.

Şüphesiz yoga çalışmalarım ve Doğu geleneğine yakınlaşmam Antigone'nin rasyonalitesi ve bilgeliğini, Kreon'un irrasyonelliği ve deliliğinin aksine tasavvur etmeme ve değerlendirmeme yardımcı oldu. Sophokles'in trajedisi yaşamı, aşkı ve arzuyu vefalı bir düşünüş tutumundan yıkıma, nefrete ve ölüme götüren bir akıl yürütmeye geçişte yer alır. Sophokles'in trajedisinde böylesi bir geçişin fazlasıy-

la işareti vardır, örneğin tanrıların kinayelerinde ve niyetlerinde, koronun kelimelerinde veya kahinlerin cümlelerinde bu işaretleri görebiliyoruz.

Ben, Antigone gibi, kişisel tutkular adına kurulu düzeni bozmakla eleştirildim. Açıkça belirtmek isterim ki, ben, geleneğimizde baskı altına alınmış, zihnimizdeki insanlığın oluşu ve tamamlanışıyla birlikte yeniden ele alınması gereken bir düzen adına konuştum ve bu düzen adına bu şekilde davrandım. Antigone'ye dönersek, o hiçbir şekilde sitenin düzenini değiştirmek istememişti, fakat Sophokles'in trajedisinde Kreon'un temsil ettiği karakterin yok etmeye niyetlendiği daha yüksek, yeni bir düzenin yazılı olmayan kurallarına itaat etmek zorundaydı.

Antigone'nin hayatı pahasına koruduğu yasa veya görev birbiriyle ilişkili üç görüşü içerir: canlı evrenin ve canlı varlıkların düzenine saygı duymak, sadece soykütüğüne değil aynı zamanda kuşak düzenine saygı duymak ve cinsel oluşun farklılık düzenine saygı duymak. Burada "cinsel" değil de "cinsel oluş" kelimesine vurgu yapılması önemlidir çünkü Antigone'nin görevi cinselliğin bu şekliyle, Hegel'in düşüncesinde olduğu gibi sınırlılığıyla ilgili değildir. Eğer konu bu olsaydı, erkek kardeşinin değil, nişanlısı Hemon'nun kendisi için ayrıcalıklı olması gerekirdi. Antigone erkek kardeşinin gömülmesinin sorumluluğunu üstlenir çünkü erkek kardeşi "annesinin evladı olarak" saygı duyulması gereken, tekil, somut bir cinsel oluş kimliğini temsil eder. Antigone için insan kimliği henüz, Kreon'un yapmaya niyetlendiği gibi bir olmuş, yansızlaştırılmış, evrenselleşmiş değildir. Antigone'ye göre insanlık hâlâ ikidir; erkek ve kadındır ve cinsel çekim veya arzunun tatmininden önce doğal düzende zaten mevcut olan bu ikiliğe saygı duyulmalıdır. Antigone'nin sürdürdüğü şey, Hemon'la düğününden önce, erkek kardeşine, erkek kardeşi olarak saygı duyulması zorunluluğudur. Bunu, kendisini erkek kardeşinin farklı cinsel oluş kimliğiyle ilişkili olarak konumlandırmadan başka bir erkekle evlenemeyeceğiyle ve

kendisi için biricik olan erkek kardeşin yerine hiç kimseyi koyamadığından başka bir erkekle evlenebileceğiyle açıklar. Bu nedenle erkek kardeşinin ölü bedenini hor görülmekten ve yenilip çürümekten, av kuşları veya başka etobur hayvanlar tarafından yok edilerek hayvanlığa gerilemekten, gömülmekten yoksun bir hayalet olarak sonu olmayan bir başıboşluktan korumak zorundadır. Bunu sadece anonim ve yansızlaşmış bedensel bir mesele olduğu için değil, erkek kardeşi için geçerli bir cinsel oluş kimliğinin anısını korumak zorunda olduğu için yapmalıdır.

Hayat ve Kozmik Düzen İçin Saygı

Dolayısıyla Antigone'nin itaat ettiği yasa, kozmik düzene saygı duymakla ilgilidir. Yunanlar için kozmosu anlamak önemlidir, bu, doğayı ve canlı varlıkları, Tanrıları ve insanları içeren kapsayıcı bir düzen olduğu anlamına gelir. O halde bu, önceden var olan kozmik düzeni yok etmesinin ardından Batı kültürünün düşündüğü gibi farklılaştırılmamış bir doğal dünya sorunu değildir.

Sophokles'in trajedisi kozmik bir düzenin uyumundan, artık canlı doğa, tanrılar ve insanlar arasındaki yerleşik uyumu dikkate almayan, yapay insan dünyasına geçişi anlatır. Antigone'nin başarmaya çalıştığı görev, özellikle Zeus ve Hades, ışık tanrısı ve daha sonra cennetlerin ve yer altının tanrısı olarak seslenilecek olan karanlıklar veya gölge tanrısı arasındaki zorlu ilişkiyi gözeterek kozmik düzenin dengesini korumaktır.

Polyneikes'i toprağa vermek, iki tanrı, iki dünya arasındaki hassas bir dengeyi sürdürmeye çalışmak anlamına gelir. Antigone karakterine ilişkin olarak sıklıkla söylendiği gibi-ki ilk olarak bizzat Kreon tarafından söylenmiştir- bunu Yeraltı tanrısını desteklemek adına veya sadece erkek kardeşi için gerekli olmasından ötürü değil, fakat iki dünya arasındaki mümkün bir geçişi durdurmamak, daha genel olarak bütün kozmosun uyumu adına çabaladığı için yapar. Antigone'nin bu jesti, Zeus'a oldu-

ğu kadar Hades'e de hürmet etmeyi ve iki tanrı ve ortak alanları arasındaki hassas uyumu devam ettirmeyi amaçlar.

Sadece Polyneikes'i dünyevi ikametten ölümcül ikamete geçiş törenine göre defnetme teşebbüsünün başarısızlığından ötürü, Antigone'nin Persephone'yle aynı kaderi paylaştığından bahsedilir. Persephone adı, Kore'ye annesi, büyük Tanrıça Demeter'in yanından alınmasının ardından, yeraltı tanrısı tarafından verilir. Bakire kızına yapılan bu kurbanlık tecavüz, bilhassa kardeşi Hades'le olan bağı nedeniyle, muhtemel bir kozmik düzeni yeniden sağlamak için bizzat Zeus tarafından kabul edilmiştir.

Öyle görünüyor ki Kreon'un Antigone'nin adına ilan ettiği ölüm cümlesi, bir şekilde bir bakirenin dünyevi annelikle ilgili ikametinden kurbanlık yok edilişini tekrarlar ve kadına ne dünyada ne yeraltında, ne canlı varlıklarla ne de ölülerle yaşayacak bir yer bırakmaz. Fakat Antigone'nin da öne sürdüğü gibi, kadının dünyevi ikametten veya yaşamdan alınmasından sorumlu olan artık Zeus değildir; bu kez sorumlu kişi, Zeus'u kozmik düzeni bozmakla yargılayan Kreon'un bizzat kendisidir. Her şeye gücü yeten Zeus'a yöneltilen bu yargı, Zeus'un tanrılar, insanlar ve bütün canlı varlıklar arasındaki toplu uyumu değerlendirişine zarar vererek bütün Batı kültürünü yönetmeye başlar ve bu kültürü muhtemel bir kaosa ve yıkıma götürür.

Koro bunu, kozmik uyumu tehlikeye atan ve bazen çok kötü bir durumla veya hiçbir şeyle, bazen de cesur işlerin başarılmasıyla sonuçlanabilen, bir adamın hükmetme arzusuyla ilan eder. Koro bu erkeğin denizlere hakim olma, vahşi hayvanları evcilleştirme, atlara ve boğalara tecavüze susamışlığından, her şeyi kelimelerle anlama isteğinden, kötü havadan evler inşa edebilme ve şehirleri yönetebilme becerisiyle kaçabilmesinden, tanrıları hiçe sayan ve onların öfkesini kışkırtan kibrinden söz eder. Erkeğin nasıl da yeryüzüne tanrıların en kibirlisini getirmeye ve kadını tükenene değin boyun eğmeye, çalıştırmaya niyetlendiğinden, deneyimden yoksun akıllı

bir imalatçı olduğundan ve tanrıların gücü de dahil her şeyin efendisi olmaya çalıştığından, fakat ölümden kaçamadığından bahseder. Sadece hükmetmesinden ve dünyadaki yerine orada yaşayamadan sadece tepeden bakmasından ötürü, orada ikamet etme imkanını kaybettiğini anlatır. Ve insanları temsil ettiği varsayılan koro, şu kelimeleri aktarır: "kalbime ve zihnime asla yakın olamayan böyle bir adam, bu şekilde davranan birinin inancını asla paylaşmasın".

Bazı yorumcular bu sözcüklerin Kreon'u ya da Antigone'yi kastettiği konusunda kaygılıdırlar. Bana kalırsa, bu cümle bir tek Kreon'u ve erkeğin açılışını yaptığı eril bir kültürü ima ediyor. Kreon'un aksine Antigone, erkek kardeşini gömerek, doğanın, özellikle hava ve güneşin vereceği zararları önlemek adına değil, kozmik uyumu sağlamak adına mücadele eder. Mesele sadece Polyneikes için yeryüzünden yeraltı dünyasına kişisel bir geçiş temin etmek değil, daha çok tanrısallıkların koruyucusu olduğu kozmik unsurlar arasındaki dengeyi ciddiye almakla ilgilidir.

Kozmik düzene saygı duyan tek kişi Antigone değildir, kahin de koroyla benzer şekilde konuşur. Daha önceden bilinmeyen kuşların nasıl barbarca bağırdıklarını duyduğunu ve birbirlerini öldürdüklerini gördüğünü, dahası, hiçbir kurban etmenin barışı ve uyumu yeniden getiremeyeceğini çünkü alevlerin kaynağının onun sunduklarından kaynaklanmadığını anlatır. Bütün bunlar, Polyneikes'in ölüsü için uygun bir tören yapılmayıp, etobur kuşlara ve vahşi köpeklere bırakılmasından ötürü cennetin ve yer altının kirletildiği anlamını doğurur.

Polyneikes'in defninin eksikliği, yeryüzü ve gökyüzü, hava ve güneş arasındaki ilişkilerin düzeninin bozarak bütün canlı varlıklar açısından yaşamın kendisine zarar verir. O halde, defnin yapılması ilk önce yeryüzündeki uyum ve ona bağlı olan atmosfere saygı duymakla ilgilidir. Polyneikes'in gömülmesine özen göstermek, şüphesiz Antigone açısından din ile ilgili bir harekettir, fakat din burada bizim şimdi ona

yüklediğimizden daha farklı bir anlama sahiptir. Bu, kendisiyle cennette buluşmak zorunda olduğumuz eşsiz bir Tanrının yasasına boyun eğmekle değil, aksine bizi çevreleyen dünyaya özen göstererek, kozmik düzeni sağlamakla ilgilidir.

Ne yazık ki biz Batılılar, genellikle kozmik düzeni dinle ilişkili olarak ele almayı unuturuz. Hatta dünyaya bombalarla, aslında atom bombalarıyla zarar veririz: eğer Tanrımız adına ve Tanrımıza hizmet içinse, bu dini bir harekettir. Bu tavır, Antigone'nin bakış açısında dinsizliktir, fakat ebedi bir gerçekliğe olan inançlarını savunmak adına canlı varlıklar olarak insanlar da dahil olmak üzere canlı dünyayı yok etmenin makul olduğunu düşünen tektanrıcılar için durum böyle değildir.

O halde irrasyonel olan Antigone midir yoksa tektanrıcı insanlar mı? Delilik ne tarafta ve bilgelik ne taraftadır? Ve acaba böylesi bir Tanrı, erkek her şeyi sadece ve önce kendisi adına istediği için onun tarafından yaratılmış olabilir mi? Sadece kendi Tanrısına itimadı olan bir erkekle ne paylaşılabilir? Tanrının kendisi mi? Fakat bu Tanrı dünyanın bütünündeki tüm insanlarla paylaşılabilir değildir: Herkes için mutlak olduğu varsayılır. Belki kültürümüzdeki erkekler için mutlak olmuştur. Daha tektanrıcılığın Tanrısının, kendisine saygısı olan bu kültürden kadın için mutlak olup olmadığı bile kesin değildir. Muhtemelen kadının mutlak olanı Antigone'nin mutlaklığına yakındır. En azından, bu mutlaklık Antigone'nin savunduğu yazılı olmayan yasalara saygıyı gerektirir. Dişideki bir tanrısal mutlak, yaşamın kendisini gözeten görevlerimize duyduğumuz saygının önünde yer alabilir miydi? Yasasını yaşamın üzerine ya da hayatın kendisi yerine koyabilir miydi? Dişil olanın içerisinde yer alan tanrısallık, sadece yaşamaktan daha fazlasıdır: Yaşamın yerini alan, aslında yaşama karşı olan şeyle bir ilgisi yoktur, böylesi bir tanrısallık daha çok yaşamın üstesinden gelmek ve çiçeklenmesini sağlamak anlamına gelir; tıpkı Tanrının bizim geleneğimizde sıklıkla anlaşıldığı gibi.

Kozmik düzen, kuşaksal düzen ve cinsel oluş düzeni bakımından yaşamı gözeten yasaya saygı duyulmadığı için Antigone tanrısal tatminin bu aşamasına ulaşamaz. O kendi yaşamının, sevgisinin tanrısal çiçeklenmesini bekliyordu. Fakat bu ancak onun yaşamını çevreleyenlerin bir gelişimiyle ve bunlara saygı duymanın, içinde bulunduğu dünyaya getirenlere şükranlarını sunmasının, erkek kardeşi için geçerli bir hatıranın güvencesini sağlamasının ardından gerçekleşebilir. Varoluşumuzun bu boyutlarına ilişkin yazılı olmayan yasaları dikkate almadan, ilahi oluşun başka bir seviyesini elde edemez.

Antigone bunu bilir ve Polyneikes'in gömülmesini sağlamadan, nişanlısı Hemon için duyduğu arzuyu gerçekleştiremez. Bunda kör veya ergence bir tutku değil, aksine yaşama ilişkin yazılı olmayan yasalara dair geniş bir tefekkür vardır. Asıl, yaşama dair görevini ifa etmeden nişanlısıyla evlenmesi kör bir tutku olurdu. Böylesi yasalara olan saygısı özerk ve dişil dünyasını korur ve en azından Kreon'un temsil ettiği, ataerkil dünya içerisinde dayatılan düzenin sadece bir işlevi ya da rolü olmasını engeller.

Antigone, yaşamı ve değerlerini savunduğu için Kreon'un kendi gücünde bulduğu keyfi kuralları kabul etmez- bu esasen nihilist düzene doğru ilerler. Ölüm dürtüsüne tâbi olmaktansa, daha önce de söylendiği gibi, canlı varlıkları ve meskenlerini korumak için çabalar. Yaşamak yerine hayatta kalmayı kabul etmez. Yaşamı, canlı varlıkları ve canlı dünyayı sever. Jean Anouilh bile, kendisinden çok anlamasa da, Antigone'nin, seher vaktinden önceki bahçe sevgisinden, daha önce başka kimse bakmadığı için ölümünün ardından köpeğine olacaklarla ilgili endişesinden, canlı varlıklara ışık ve sıcaklık veren güneşe olan sevgisinden, kral Kreon tarafından ölümle cezalandırılacağını bilmesine rağmen erkek kardeşini gömmek zorunda hissetmesinden söz eder. Güneş, hava gibi, yeryüzündeki canlı varlıkların meskeninin bir parçası olur ve Antigone onları korumak zorundadır.

Özellikle hava ve güneş, kralın onu mahrum bırakacağı, yaşamaya en çok ihtiyaç duyduğu canlı dünyadır. Erkek, Antigone'nin yaşamasını sağlayan çevreleyenlerinden onu mahrum bırakmadan, onu tam olarak öldürmeden ve bedeninin gömülmesine karşı koymadan, yasa tarafından engellenmiş bir eylemden kaçınmaya çalışarak, alenen olmayacak bir şekilde onu öldürmeye çalışır.

Bir bakıma bütün Batı ataerkil sistemimiz şuna karşılık gelir: Alenen cinayete yeltenmeden öldürmek, yani, yaşamamıza izin veren, bizi çevreleyen şeylerden bizi yavaş yavaş mahrum bırakarak, kirleterek, çevrenin, hayvanların ve insanların dengesini ve en son insanlığın kendisini yok ederek. Ve insanlar, sessizce sağ kalmalarını sürdürmesine izin vermeyen planetimizin bütün bir dengesizliği için beklemek yerine, kendi yaşamlarına katlanmayı tercih edebilirler. Biliyorsunuz ki bu olabilir, gerçekten olur da. Böylece insanlar, bize çoğunlukla yaşamın kendisini değil sadece sağ kalmayı sağlayan ataerkil düzen tarafından planlanmış bir ölümü umarlar.

Sadece sağ kalınan böylesi bir duruma Antigone "hayır" der. Bu halde yaşam sevgisinden ya da ölmeyi arzulamaktan bahsedebilir miyiz? Gerçekten yaşamaktansa, her ne pahasına olursa olsun sağ kalmayı istemek ölmeyi istemek değil midir? Bu seçim Antigone' ye uygun değildir. Onun için en yüce değer yaşamdır. Hiçbir soyut ideal, hakikat ya da mutlak; başka hiçbir değer yaşamanın yerini tutamaz. Antigone dünyevi ikametinin ötesinde, başka bir dünyadaki başka bir yaşamı da beklemez. Yaşamı arzuladığı ve paylaştığı yer, daha sonrası veya mevcut meskeninin ötesinde değil, burası ve şimdidir. Sık sık iddia edildiği gibi, Antigone'nin ölü erkek kardeşine önem vermesinin nedeni bu ölümden belirli bir yarar sağlaması değildir. O, yaşamı muhafaza etmek ister.

Antigone şunu ya da bunu değil, sadece yaşamayı, var olmayı ister. Antigone'nin mutlaklık arzusu olarak resmedilen, daha doğrusu kınanan şey, aksine, var olmak, yaşamak

için duyduğu arzunun dışardan görünüşüdür. O, kendisi dışındaki bir mutlak adına değil, yaşamak için, var olmak için savaşır.

Her canlı varlık yaşama sadık kaldığı sürece mutlaktır. Yaşam, kendisini birinin tutkusuna göndermesi üzerinden bir şeye veya bir gerçekliğe dönüştürene değil, kendisini bir bütün olarak tutana gereksinim duyar. Antigone'nin kendisinin dışındaki her şeyi önce kendisi için istediği ya da ölmeyi arzuladığı doğru değildir. O canlı bir varlık olarak bir bütün olmayı ister ve eğer bütün olmayı bırakırsa öyle ya da böyle ölecektir. Şimdi ölmeyi değil, yaşamayı arzular. Var olmak ve canlı bir varlık olmayı sürdürmek bir şeye veya başkalarına sahip olmayı değil, fakat daha çok bir şahsiyet olmayı gerektirir.

Kuşak Düzeni İçin Saygı

Canlı bir varlık olarak şahsiyet olmak, bizi çevreleyen bir dünyaya gerek duyar; hava, su olmadan, bunun yanı sıra güneşin ışık ve sıcaklığı ve toprağın verimliliği olmadan da bu mümkün değildir. Canlı olmak sınırları gerektirir. Sınırlarsa, yaşamı çevreleyen diğer şeylerin içerisinde, yaşamın kendisinin zorunlulukları ve özellikle kendi türünden olan diğer canlı varlıklarla ilişkiler tarafından sağlanır. İnsanlar arasındaki ilişkisel sınır, soykütük ve cinsel oluş farklılığıyla sağlanır.

Soykütük burada alışık olduğumuzdan daha farklı bir anlama sahiptir. Biz genellikle soykütüğünü, özellikle, ancak sadece değil, ailenin organizasyonunu gözeterek ataerkil geleneğin ufkunun sınırları içerisinde anlıyoruz. Antigone'nin trajedisinin esas nedeni ve bu trajedinin öğretilerinden biri, ataerkil düzenin keyfi ve baskıcı bir tavırda kurulmuş olduğudur. Anne ve baba tarafının soykütükleri, aralarında bir ortaklık oluşturmak yerine, biri diğerinin yerini almaya çalışmıştır. Yine de, her biri belli şekillerde ve belli değerlerle kültüre katkı sağlar.

Anneye ait soykütük yaşamın, kuşağın, gelişmenin değerlerini destekler. Din düzeninden açık bir şekilde ayırt edilememiş olan sivil düzenin yazılı olmayan kurallarına dayalıdır. Ataerkilliğin yaptığı gibi, aileye mutlak bir önem atfetmez. Kız çocukları ve en genç erkek çocuk mirasçı olarak ayrıcalıklıdır. Bu ayrıcalık, malların, görevlerin veya adların mirası bakımından değil, oluşun devamlılığı bakımından temellendirilmiştir.

Antigone'nin, Kreon'un keyfi bir güç, keyfi kurallar ve söylemlerle yok etmeye, ortadan kaldırmaya çalıştığı anaerkil bir düzene veya kültüre sadık kalmaya çalıştığı açıktır. Yaşamın kendisi için olan endişesinin yanında Antigone, baba tarafındaki bir soykütüğün varis gücü olduğu için değil, "annesinin evladı" olmasından ötürü en genç erkek kardeşini önemser. Diğer şeyler, anneye ait soykütüğünün değerlerine tanıklık eder: şüphesiz bu, koronun ve kahinin kelimeleriyle, fakat bunun yanı sıra trajedide alışık olunmayan bir başlangıçla, dahası anne tarafına ait değerlere sadık kalmak veya Kreon'un gücüne itaat etmek arasındaki ikilemin, iki kız kardeş arasında geçen sohbetle gözler önüne serilmesiyle olur. Burada fark ettiğimiz başka bir ilginç şey de, değiş-tokuşlarında, başlarda farklı şekillerde olsa da aynı bütün içerisinde iki kısımlı olmayı ifade etmek için kullanılan bir Yunan fiil biçimi olan orta-pasifin, iki geleneğin, iki soykütüğünün birbirinden ayrıştırılmalarının ardından ortadan kaybolmasıdır.

Anneye ait düzenin bastırılmasının doğruluğunu ortaya koyan neden, böylesi bir gelenekte ensest ilişkinin yaygın olmasıdır. Ben, buna özellikle inanmıyorum. Dahası, ensestin genelleştirilmiş uygulaması, etiğiyle ünlü ve anne olan herkes için aşikar olan anneye ait bu düzenin yazılı olmayan kurallarının aşağılanmasının ortaya çıkışının ardından gerçekleşir. Bundan sonrasında olabilecek şey ataerkil bir güç tarafından düzenlenmiş ailenin dışında bir aşktır. Hera'dan daha saygıdeğer bir tanrıça olan Afrodit, yeni aile kurumu-

na hapsedilen aşk anlayışına direnir; buna karşın, Afrodit'e güçlükle katlanan Hera ise, ataerkil aileyi yönetir.

Antigone'nin trajedisinde koro, arzu ve aşk adına ataerkil aileyi ayırabilecek, dünyayı yöneten ustaların yanı başındaki bir tanrıça olarak Afrodit'e atıfta bulunur. Afrodit'e yapılan bu dualar ve övgüler, Hemon'un aşkı, arzuladığı sevgilisi bakire Antigone için babası Kreon'a karşı isyanının ardından gerçekleşir. Koroya göre Afrodit, Antigone ve Hemon'nun ölümüne rağmen, bu trajedideki kanlı mücadelenin galibidir, çünkü arzu ve aşk, yeni kurumsal yasaklamalara itaat etmelerini isteyen güce karşı galip gelmiştir.

Aslında Afrodit, anneye ait gelenekte olduğu gibi, en azından kökensel olarak etik bir düzene saygı duyar. Arzu ve aşk, aşk olarak arzu, dolayısıyla dünyanın yönetiminde söz sahibi olan büyük yasaların yanında bazı yasalara itaat eder. Antigone'nin yaşadığı trajedinin nedeni olabilecek olan ensest, anneye ait düzenden veya Afrodit'in düzeninden kaynaklanmaz. Daha çok ataerkilliğin gerçek anlamda sorunlu kuruluşunun yol açtığı farklılaştırılamayan gerilemesinden ileri gelir. Dolayısıyla anne, kimliğini, sevgililer de farklarını kaybeder.

Benim bildiğim kadarıyla, Oedipus'un ensesti ne eşsiz, ne de tektir. Başlangıçtan ziyade kültürle beraber beliren bir figürü ya da bir karakteri temsil eder. Çünkü erkek, anneye ait ve dişil kimliği ve değerleri yok etmek ister, bir fark eksikliğinin içine ve kendi kökeni ve çekicilikleri bakımından kaosa geri çekilir. Mantığıyla inşa ettiği dünya, yönetmeye niyetlendiği kendine özgü doğal dünyaya paraleldir. Fakat doğa olduğu ve eril kültür tarafından hükmedildiği iddia edilen bu doğa arasındaki ayrışma, artık yaşayan bir gerçeğe ve onun gelişimine karşılık gelmeyen, erkeğin olduğu gerçekten başlayan iki yapay ve bazı bakımlardan nötr bir evrenle sonuçlanır. Ensest, demek ki, başlangıç evresine giden nostaljik bir gerileme ve bu tarzda hareketlere eşlik eden bütün ikilemlerle bu başlangıç evresinde doğmayı hedefleyen bir kültür olarak

anlaşılabilir. Kendi varoluşuna bir kimlik atama ihtimalini hesaba katmayan erkek, kimliğini farktan yoksun iki dünya üzerinden doğrulamaya devam eder, çünkü ikisini de anneye ait ve dişil farklılığı yok etmesinin ardından üretmiştir. Erkeğin arayışı, onu ensest bir gerilemeden, başkalarından sadece mal veya güç aracılığıyla ayrılan birindeki veya bir kişideki yansızlaştırmaya götürür; bu da bir bakıma doğrudan olmayan bir şekilde ensest bir davranışa karşılık gelir.

Kendisinin ilk doğal kimliğinden ve meskeninden sürülmesi, kendi yarattığı dünyada erkeği kayıp ve kör bırakır. Böylesi bir körlük ona uymuş görünür. Kendi annesiyle sevиştiğini öğrendikten sonra Oedipus, bundan böyle ilgisini çekenin kim olduğu üzerinde düşünmeyi öğrenmek yerine gözlerini kapatır. Hatasından, öteki algısındaki eksikliği sorumlu tutmayı ve değiştirmeyi öğrenmez; aksine, gözlerini yerinden oyarak hata yapma riskini attırmayı tercih eder. Görebilme kabiliyetine sahip olan birisi olmayı denemek yerine, körlüğünü ikiye katlar. Oedipus, annesine karşı duyduğu, kör bir dokunuşa karşılık gelen bu kör çekimden, huzur içindeki hâlâ baskın olan pasif duygulanımlardan ve farklılığın hâlâ eksik olduğu anneye ait dünyayla paylaşılan kör bir dokunuşun cazibesinden vazgeçmeyi istemez.

Görüşünü kaybedişinin ardından Antigone'nin Oedipus'un yol göstericisi olması sadece bir tesadüften ibaret değildir. Antigone babası ve sevgilisi arasındaki farklılığın farkındadır çünkü yaşamı ve kuşağı gözeten yasaya saygı duyar. Hemon'la evlenmeden önce yaşamla ilgili düzeni değerlendirmesi gerektiğini bilir. Önce yaşama, çevresine ve kuşakla ilgili koşullarına saygı duymadan, yaşamı onurlandırmadan arzusunu tatmin etmek, Antigone'nin etik dünyasına yakışmaz.

Cinsel Oluş Farkı İçin Saygı

Ayrıca böylesi bir doğa birçok farklılığın doğmasına, gelişmesine ve çiçeklenmesine izin verir. Doğanın kendisi, ona hükmetmeye niyetlenen eril Batı geleneğinin öne sürdüğü

gibi farklılıklardan yoksun değildir. Aksine doğada, erkek tarafından inşa edilen dünyadakinden çok daha fazla fark bulunur ve bu erken Yunan kültürünün saygı duymaya çabaladığından daha fazlasını gerektiren bir düzendir. Ayrıca, her biri kendi kökenine, gelişimine ve serpilmesine bağlılık gerektirdiğinden ve sadece nicel farklılıkları gözeten biricik bir dünyaya itaat ile tek tipleştirilmediğinden ötürü, doğal farklılıklar daha az hiyerarşiktir.

İnsanlar, kendi doğal çevreleyenlerine saygılı kalmayı sürdürebildikleri sürece farklı varlıklar arasında yaşarlar. İnsan türü, iki aracılığıyla şekillendiği için, kendi içerisinde kendi farklılığını, farkını da içerir. Bu ikiliği tamamen kullanabilmek özellikle insana özgü değildir, oysa doğanın kendisinde içerilmiş olan bir aşkınlığın yerini farklılaştırmak tam olarak insanoğluna uygun görünüyor.

İnsani farklılığın görüldüğü yer, kız ve erkek kardeş arasındadır. Geleneğimizde erkek kendisini anneye ait dünyadan veya polisin, devletin tekil bir yansızlığından yeterince farklılaştırmaz, farklı bulmaz. Zevce ve koca, paradoksal olarak, farklı kimlikleri değil, üreyici ve ailevi sorumluluklarındaki farklı işlevleri aracılığıyla ayırt edilirler. Onlar doğanın hizmetindedirler, fakat yalnızca insan türünün hayatta kalması açısından. Cinsel oluş kimliği geleneksel aile yapımızda çiftin belirlediği bir şey değildir. Belki Hegel kısmen de olsa bu konuda yanılmıştır. O, kendisini bir koca olarak bulunduğu aile karşısında konumlandırmak yerine, bir oğul olarak ilksel ailesinin ufku içerisinde kalır. Aslında bu aile muhtemelen henüz var olmamıştır ve muhtemelen bugün de mevcut değildir.

Hegel, tıpkı Sophokles'in kendi trajedisinde yanıldığı gibi – fakat başka bir niyetle- erkekte, Kreon ve Oedipus, kadında, Antigone ve İsmene'yi birer cinsel oluş kimliği olarak değil de, sadece cinsel işlevleri ve rolleriyle beraber hesaba katarak yanılmıştır. Erkeği gerçek bir cinsel oluş kimliği olmadan politik bir role yerleştirir, dolayısıyla Kreon kendi eril

kimliğini, aşkınlık ve içkinlikle belirgin bir ilişkisi olan kendi kimliğiyle değil, keyfi bir düzen üzerinden onaylar. Bir bakıma, Kreon, Oedipus gibi hadımdır, ama farklı bir minvalde. Her ikisi de anneye ait dünyadan fark eksikliğini oluşturmak için cinsel oluş kimliklerini kurban etmişlerdir: bilhassa kadın düşmanlığı üzerinden, onun içine karışmak veya ona isyan ederek. Fakat bütün bunlar bir kişinin kendi kimliğine ulaşması ve onu tamamlaması için yeterli değildir.

Antigone cinsel oluş kimliğinin var olduğuna ve ona saygı duyulması gerektiğine şahitlik eden tek kişidir. Ve eğer kuşak düzenini savunuyorsa bu ayrıca kuşak düzeninin, cinsel oluş kimliğinin var olmasına izin verdiğindendir. Bu kuşak düzeni, anne ve baba olmaya yazgılı olan karı ve koca arasında değildir. Fakat doğal ya da yapay bir farklılaştırılamayanın sonucu olsun olmasın, ortaya çıktığı alanı ne anne ne de babanın temsil edemeyeceği, eşsiz ve tarafsız bir kökende, kız kardeş ve erkek kardeş arasındadır. Kız kardeş ve erkek kardeş arasındaki soykütük, beden bakımından cinsel oluş kimliğinin aşkınlığının görünümü olan iki farklı ufki kimliğin kuşağı olur.

Doğal aidiyetimiz, demek ki, insanlar da dahil olmak üzere bütün canlı varlıklar karşısında yalnız maddi aidiyetimize veya farksızlığımıza bir aşkınlık sağlar. Bundan böyle kültüre ulaşmak adına doğal kökenimizi bastırmamıza gerek kalmaz. Doğal kökenimizin kültürel bir ufukla bize sağladığı cinsel oluş kimliğimizin aşkınlığı yalnızca bedensel bir kimlik değil fakat aynı zamanda kültürel bir kimliktir de, çünkü kadın ve erkek için farklı bir dünya yaratır.

Polyneikes'in gömülmesi, Antigone açısından, yalnızca ölümün dünyası olarak aşkın bir dünyanın muhafaza edilmesine değil, fakat ilk olarak kendisininkinden farklı bir kimliği olan erkek kardeşinin dünyasının muhafaza edilmesine karşılık gelir. Bu öteki dünya görünmezliğini sürdürür: içinde görmenin mümkün olmadığı bir ufku sınırlandırır. Bu yalnızca gecede veya yeraltında olduğu anlamına gelmez fakat

aynı cinsel oluş kimliğine ait olmayanın görülme, anlaşılma ve ikame edilme becerisine indirgenemezliğini sürdürdüğü anlamına da gelir. Şüphesiz farklılığın maddi bazı işaretlerini kavramak mümkündür, örneğin cinsel organlar, fakat bunların özneler veya öznelliklerinin inşası için anlamlı bir örnek teşkil etmez. Dünyanın cinsel oluştaki bir özne tarafından şekillendirilme ve örgütlenme tarzı, kadın veya erkek bir öznenin, başka bir cinsi veya kendi dünyasını inşa etme tarzına indirgenemez. İkisinden hiçbiri diğerinin gerçekten ikamet ettiği dünyayı kavrayamaz, bu dünya kadına veya erkeğe daima aşkın kalmayı sürdürür. Bu aşkınlığın tanınması insanlığın ayrıştırılamayandan çıkmasına ve ilişkisel bir kültürel dünyaya girmesine izin verir. İki farklı cinsel oluş kimliği arasında var olan veya var olması gereken bu aşkın boyut, kültürel bir düzenle beraber, insanlığın, bilhassa anneden gelen köklerle olan çözülemeyen ilişkiden doğan her türlü ensest ve anneye ait dünya bakımından ayrıştırılamayanın içine geri düşmekten ve içine karışmaktan korumaya muktedirdir.

Böylesi bir aşkınlık ilk önce kız kardeş ve erkek kardeş arasında ortaya çıkar. Onu kavramak ve ona saygı duymak Antigone'nin jestine sadık, mitinin Tarihe geçmesine katkı sağlayan başka bir kültürel döneme girmemize izin verir. Ötekinin dünyasının aşkınlığının algılanması-cinsel oluştaki ötekiden başlayarak, en temel olan, evrensel ve indirgenemez ötekine karşılık gelir-tek başına bir kaygı ve kuruluş dünyasından ilişkisel bir gelişme ve kültür dünyasına geçmemize izin vererek, birin kendi dünyasının sınırlarını tanımlar. Tek başına bir dünya her zaman doğal bir dolaysızlık içinde kalır. Ve bizim Batı kültürümüz, doğal dolaysızlık düzeyinde başı çeker çünkü cinsel oluş veçheleri ve etkisinin farklı bir cinsel oluş öznesi tarafından sorun konusu edilmeyen birin ve aynı öznenin farkına varılmasına ve hazırlanmasına dayanır.

Bu yeni bir sorgulamadır ve kültürümüzde hâlâ iş başında olan doğal bir dolayımsızlığın gelişiminden başlayarak bizi, kadının ve erkeğin lehinde yeni bir çağa girmeye zorlar.

Elbette ortada farklı anlık algılarımız ve duygularımız adına birbirimizle çatışmaya girmekle ve sadece doğal bir aidiyete geri dönmekle ilgili bir mesele yoktur. Bu bizi kişisel ve toplumsal bozulmaya götürür. Bu süreç, eril ve dişil kimlikler karşıtlık ve çatışmalara varan tekil bir kimliğin iki parçasına karşılık gelmediği için, herhangi bir şeyle sonuçlanmayan, ötekiler arası cinsiyet savaşına gider. Eril ve dişil kimlikler, iki role, işleve veya karaktere değil, bir başkasına indirgenemeyen iki farklı dünyaya karşılık gelir. Farklılık içindeki ilişkileri aracılığıyla, bire ya da ötekine ait olmayan, fakat iki tarafından aralarındaki farklılıktan türeyen bir üçüncü dünya üzerinde durmak zorundadırlar.

Hegel'in aksine, sorun ikiyi bire indirgemek değil, fakat ikiden yola çıkarak, doğal aidiyetleri yok edilmemiş veya tarafsızlaştırılmamış, ama geliştirilmiş bir üçüncüyü meydana getirmektir. İki farklı dünyanın farklılıklarını çözmek, yok etmek ya da aşmak için birbirlerine karşıt olmaları gerekmez, fakat farklı aidiyetlerinin üretkenliğini hesaba katarak, yeni bir dünya oluşturma hedeflerinin etik meşguliyetlerinde bütünleşmeleri gerekir. Bir başka deyişle, cinsel oluş kimlikler, ilişkisel bir kültürün ve göz ardı edilemeyecek özelliklerinin meydana getirilmesi için göz önünde bulundurulması gerekir ki, böylece farkında olmadan bizim hakikat üzerine çalışmalarımızda ve uygulamalarımızda görev almayı sürdürebilsin.

Aşılamayan Bir Trajedi

Cinsel oluş aidiyetlerimiz daima, kısmen de olsa trajediyi içerir. Her birimiz kendi kimliğinin hakikatinin tek başına somut bir örneğidir ve onu Tarihin içine getirmek daima trajik bir jest olmayı sürdürecektir, çünkü cinsel oluş arzumuz Tarih sınırlı ve insaniyken mutlak ve sonsuz için özlem duyar. Üstelik cinsel oluş hakikati ikilidir ve ikili olmayı sürdürmek zorundadır; her biri öteki bakımından, birin cinsel oluş kaderi bakımından tek başına tamamlanmak zorundadır. Ki bu

kader, dünyaya sadece anonim bir beden olarak gelmekten daha yüksektedir.

Cinsel oluş kimliğini cinsel çekimden ayırmak da Antigone'nin etiğinin tanıklık ettiği trajik bir zorunluluğu içerir. Sevgilisiyle evlenmeden önce erkek kardeşinin cinsel oluş aşkınlığını tanımaya gerek duyar. Polyneikes'in gömülmesini sağlamak, erkek kardeşinin cinsel oluş aidiyetini, ölümünün ötesindeki bir statüyü, bir başkasının ölümsüz diyebileceği bir devamlılığı güvence altına almayı işaret eder. Bu, erkek kardeşini, kendisininkiyle, herhangi birininkiyle aynı, sadece bir beden olarak var olmaktan ve basit yansız bir role veya işleve hapsolmuş olmaktan koruyabilmek için gereklidir; işte bu, hepimizin önünde Kreon ve İsmene için bekleyen, yeni Batı kültürünün inşa ettiği kaderdir. Bu, bizi daima gerçek farklılıklarımızla bir araya gelmekten ve eğlenmekten alıkoyan, farklılığımızın bir halk yapısalcılığı tarafından yok edilmesi anlamına gelir.

Neyse ki Antigone daha sonra başlayacak olan insani kimliğimizin çürümesine direnir. Hegel, diğer metinlerinden ziyade *Tinin Fenomenolojisi*'nde Antigone'nin misyonunun İsa'nınkinden yukarıda olup olmadığını sorgular. Bu yersiz bir soru değildir. İnsan ve ilahi olan arasındaki kutuplaştırıcı yorumlar ne olursa olsun, Antigone, sivil ve dini yükümlülükleri birbirinden ayırmayan yasaları savunur. Elbette bu, bir köktencilik formu anlamına gelmez, çünkü köktencilik doğal olarak sosyolojiktir. Sivil ve dini yükümlülük, Antigone'nin bakış açısında, annesinin oğlundan, erkek kardeşinden başlayarak kendisini aşan bir aşkın varlık olarak başkası için, birbiriyle iç içe geçmiştir.

Tekillikten çoğulluğa geçmek sıklıkla bizi olumsuzlamaya, aslında aramızdaki cinsel oluş farklılığının önemini unutmaya götürür. Bir farklılık ki, ilk başta ve her zaman sınırları belirlenmiştir, şimdi ve burada aramızdakiyle ilişkilenerek, doğal bir dolaysızlıktan, kültürel bir aşkınlığa geçtiğimizde bir çeşit ölüm getiren iki farklı aidiyet arasında gerçekleşir.

Bu aşkınlık evrenseldir ve dünya üzerindeki bütün insanlar tarafından paylaşılabilir. Bunun için doğanın kendisinde içerilmiş olan yazılı olmayan yasaları dinlemek yeterlidir: yaşama, oluşa ve çiçeklenmeye ve aramızdaki aşkın cinsel oluş farklılığına saygı duymak yeterlidir. Her şeyden önce, bu dünyada veya ahirette az ya da çok bizi bölen, yapay toplumsal yapılar olmadan, aynı anneden gelen, fakat daha genel olarak doğa anamızdan olan insan türünün bütün çocuklarına saygı duymak yeterlidir.

VI. Dönüş

Batı kültürü neden Yunanistan'la başlamak zorunda? Neden böylesi bir yarık, evvel geleneklerle, başka kültürlerle beraber işaret edilir? Yunanlarla başlayacak olan şey nedir? Acaba, sürgünü, yolculuğu, evden uzaklaşmayı da ifade eden erkeğin ortaya çıkışı olabilir mi? Bu bütün kültürler için geçerli midir? Bilmek muhakkak kendinden uzaklaşmak anlamına mı gelir? Yoksa böylesi bir bilgi sadece yapılması gereken tarihsel bir geçişi, eve dönmek adına yapılan bir tür yolculuğu, birinin kendi ülkesine, kendi toprağına geri dönüşünün anlamına varmak için yaptığı bir tür yurt dışı misafirliğini mi temsil eder- Heidegger'in, Hölderlin'in bazı şiirleri üstüne yaptığı yorumlarda olduğu gibi?

Fakat ülke, toprak ve hatta ev bile henüz kendiliğe karşılık gelmez. Yine de, Batı geleneği, muhtemelen kendi kültürü kendiliğin içsel bir gelişimi olmadan dışsallık tarafından bir araya getirildiği için böylesi bir tartışmayı canlı tutar. Bu aynı zamanda, doğal menşe ve aidiyeti kökünden sökme kültürüdür. Batı kültürü, içeri değil, dışarı kültürüne karşılık gelir. Biz kurmak, sevmek, bilmek için planlar yaparız ve sonra, bir şekilde bizim dışımızda gelişen olayların yalnızca sonuçları oluruz. Kendimizin dışına çıkmak ve yaptığımız ya da bıraktığımız izlerin dolaylı sonucu olmak dışında kültürümüze ölçüsünü veren biz değilizdir.

Kendi hakkımızda nerdeyse hiçbir şey bilmeyiz. Ve dünyayı kurduğumuzu düşünsek bile, bu ancak dünya bizi kurduğu kadardır. Dünyaya dair projelerimiz kendimize, kendi içimize yönelik muhtemel bir geri dönüş olmaktan daha çok

bir yansıma, kendimizden kaçınma ve kaçıştır. Aslında tarihin büyük bir kısmı, kendi yerini yavaş yavaş bizim için dolduran bilgi dünyası da dahil olmak üzere, dünya kurma acelemizin bölümlerinin bir toplamına karşılık gelir. Bu, tarihçilerin, içinde insanlığın yeryüzüne geçişinin şahitleri olarak bazı izler, bazı "kalıntılar" arayışı içinde olacakları bir dünyadır.

Batı kültüründe, evden, kendinden uzaklaşmaya paralel olarak dönüş temasını buluruz. Erken Yunan kültürüne göndermede bulunan, savaşa giden kahramanın evden ayrılış ve maceralı eve dönüş yolculuğundan bahseden metin sadece bir tesadüf değildir. Bu ikili destan, kahramanın eve dönüşünü engelleyen çeşitli bölümlerle ve savaşa giriş için gerekli motivasyonu önümüze koyarak, bize geleneğimizin bütün bir resmini verir. Bu kahince rivayetin ilk bölümü, kültürümüzün güya olumlu olan veçhesine; ikinci bölümüyse, olumsuz veya tam tersi veçhesine denk gelir. Birinci bölüm erkekler arasındaki erkek dünyasının ortaya çıkışından ve ikinci bölüm evine dönmeye çalışan erkeğin yalnızlığından söz eder. Erkek nihayetinde, karakterinin hinliği sayesinde başarılı olur, fakat muhtemelen tarihin bir çağından bir başkasına geçişinin basamaklarına denk gelen büyük denemelerden geçmeden.

Kahraman evine geri döner, ama acaba kendisine döner mi? Emin değilim. Belki kalbinin, evliliğinin düzenine geri döner, fakat kendi düzenine, kendiyle yakınlığına değil. Ev dışındaki dişi figürlerle ilişkilerine dair birtakım şeyler duyduğumuzda, bunun eşiyle ilişkisindekine benzer olmadığını görürüz. Hileleri ve insanların kendisini hatırlamasını sağlayan mermi atma kabiliyetiyle karısının taliplerini alt edişini duyarız. Fakat talipler aşktan ziyade kahramanın mallarının mülkiyetini ister gibidirler. Başka kültürlerde, şehvet ritüelleri, aşıkların tanrısal figürlerle kıyaslanması ve aşkın kozmik düzene etkisi hakkında çok fazla şey biliriz. Yunan kültürünün bu ilk destanıyla beraber, aşk, çoktan Devlet olarak adlandırabileceğimiz, πόλις (polis) ile sınırlanan bir kuruma dönüşür. Ve aşıklar kendi duygularına olduğu kadar, bundan

çok değilse de, dışsal kurallara itaat ederler. Doğadan, bedenlerinden, duyguların düzeninden uzaklaşırlar ve dışsal yasalara tâbi olurlar.

Yine de kahraman hâlâ kendi öz-duygulanımına tanıklık eder. Odysseus duygulanmış, gözyaşı dökmüş, endişelenmiştir... Yunan dilinde, erkeğin kendiyle, kendi içinde yaşadığı bu duyguları ifade etmek için, aktif-pasif çiftinin karşıt düzeninin dışında, orta-pasif veya orta çatı denilen morfolojik bir form kullanılır. Bu, belli bir yalnızlıkta, gizlice ve bu duyguyu paylaşan bir başkası olmadan yaşanır. Erkeğin yolculuğu henüz öz-duygulanımından yoksun değildir, fakat öyle görünüyor ki bu yolculuk ona mutluluk sağlamadığı gibi, karşılıklı etkiden de mahrum kılmıştır.

Batılı Erkek Ne İçin Geçmişe Özlem Duyar?

Odysseus'un seyahati, eve dönüşü, Batı metafiziğinin kuruluşundan ve ilan edilişinden önce gerçekleşir. Metafiziğin sona ermesi veya tamamlanmasından sonra da, dönüş teması direnmeyi sürdürür. Burada örnek olarak Hölderlin ve Nietzsche'ye değinebilir ve imkansız bir dönüşe duydukları derin özlem üzerine yorum yapabilirim. Her ikisi de Batı kültürü tarafından kendi kendilerinden uzaklaştırılmışlardır- ilk olarak başka bir düşünürle somut hale getirilen Batı kültürü tarafından- ve bu kendiliğe geri dönemezler. Bildiğiniz gibi, her ne kadar eve dönüş yollarını farklı tarzlarda arıyor olsalar da, bu seyahat bir tür delilikle sona erecektir. Hölderlin için konu daha çok bir ülkeyle, kır manzarasıyla, yuvayla ve aynı zamanda arkadaş ve sevgiliyle tekrardan bulduğu alışkanlık ve yakınlık duygusuyla ilgilidir. Nietzsche ise, aynıyı daire içinde bir araya getirilip, sonsuz bir geri dönüşün varsayılmasıyla metafiziği aşmaya çalışır. Her ikisi de metafiziğin ötesine geçmeye çalışırlar, fakat eğer metafiziğin dışına çıkılmasının gerekliliğini ilan ederlerse, kendi yollarının, tarihlerinin, kendi benliklerinin üstünlüğü hususunda başarılı olamazlar. Bunu gerçekleştirememe kabiliyetsizliği, her şeyden önce

kendi öz-duygulanımlarında onlara aşkla yardımcı olacak bir kadının eksikliğinden kaynaklanır. Demek ki, her ikisi de kendi hastalıklı varlıklarından, kendi yollarını çizmekteki başarısızlıklarından kaynaklanan, kültürel geçmişlerinde ya da onları oldukları gibi çevreleyenlerde bulunamayan ve böylesi bir ufkun ötesine geçmek için başka biri ya da başka bir şeye ulaşılması gerektiği görüsüne sahiptirler.

Bu nedenle bazı düşünürler kültürümüzde gizlenmiş veya unutulmuş başka değerler ararlar. Ama genellikle planları, bu değerleri değiştirmeden geliştirmek için kültürümüze katmaktır. Bir kez daha, meselenin evin- birinin kendi ülkesinin, kültürünün, yuvasının- kıymetini anlamak adına gurbete gitmek olduğu söylenebilir. Bazıları dönüş için duyulan özlemin bir sonucu olarak sürekli bir göçebeliği-evde olmanın ne demek olduğunu unutuncaya dek sürecek bir uzaklaşmayı- hayal ediyorlar. Küreselleşme çağımızdaysa, iki eğilim gözlemliyoruz: bunlardan biri, evlerini, kültürlerini veya ülkelerini her ne pahasına olursa olsun oldukları gibi korumaya çabalayanlar ve diğeri, her türlü evi aşağılayan göçebe insanlar. Her ikisi de, kendinin ötekine açılma imkanıyla yaşama becerisini, ikiyi sürdüren bir ve ötekini, kendine; eve dönebilecek şekilde ötekiyle buluşmak için evden ayrılmayı gerektiren türden ötekiyle ilişkiyi görmezden gelirler.

Böylesi bir gidiş ve eve, kendisine, kendi içine geri dönüş, geleneğimizde, erkek kendini bilhassa kendisi dışında aradığı ve yolunu kendinin kılmadığı için ve aynı zamanda kendi oluşunu, nesnelerde, şeylerde veya bunların temsillerinde ve zihinsel tekerrüründe aradığı için eksiktir. Erkek, özellikle temsiller aracılığıyla dışarıya uyum sağlamak niyetindeyken, kendini kendi dışında aramıştır. Bu içselliğin gelişimine karşılık gelmez. Fakat gerçeği kopyalan teknikle, dünyayı kendinin kılan mantıkla, *logos*'la uyum sağlamaya niyetlendiği dışsal bir dünyada sürgünlüğe karşılık gelir.

Niçin böyle bir istek duyar? Neden erkek mutluluğun kayıp anahtarının, bitmeyen çiçeklenmesinin zaten erişil-

miş olan bir olgunlukta değil de, kendi kültüründe, kendi ülkesinde, kendi evinde veya dilinde bulunabileceğini düşünür? Hepsinden önemlisi, erkek neden beraberce konuşmayı da kapsayan bir birlikte-olma, başkasıyla ilişki içinde olma kültürünü değil de, dili de kapsayan bir performans, beceri, gizem kültürünü tercih eder? Böylesi bir kültürel hedef uğruna neden büyük bir parçasını; duygulanımı, arzuyu ve hatta yaşamın kendisini zihinsel bir ustalığa feda etmiştir? Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nde yazdığı gibi, neden Batı bilincinin evrimini kaçınılmaz bir felaketle mukayese etmiştir? Muhtemelen bu, kendini yaşamı paylaştığı ilk insanla, annesiyle ilişkisinden farklılaştırması üzerinde yeterince durmadan kendine düzgün bir kimlik edinmek istemesinden ötürüdür. Kadınla beraber şekillendiği ilk dünyanın bilinci oluşmadan önce, dünyaya hükmetmeye niyetlenmiştir. Aslında onlar, iki dünya arasında açık bir ayrılık olmadan, kökensel olarak benzer bir ufkun içinde yaşarlar. Kadın da erkek gibi, erkeğin doğduğu, büyüdüğü, kendini sarmalayan çevreye, dışsal evrene eriştiği benzer bir dünyada yaşar. Batılı erkek, böylesi bir paylaşımı ve farklılaşma eksikliğini anneye yormaz. Ne *logos*- Freud gibi konuşacak olursak, dünyayla ilişkisi bakımından bir tür genelleştirilmiş zihinsel bobin- ne de doğal, politik ya da tinsel bir babanın yasası, anneyle ilişkinin hissedilir ilk dolaysızlığından onu ortadan kaldırmadan dönüştürebilen bir bilinç düzeyine geçişe izin vermez.

Batılı erkek bazı açılardan anneye ait dünyayla ilişkisinde kafası karışmış, bu dünyaya sıkışmıştır ve Batı kültürünün hiçbir stratejisi bu ilk durumu ya da deneyimi geliştiremez: Mutlak ve kör olduğu söylenebilir. Anneden gelen bu tür ensest ilişki, Batı kültüründe erkek homoseksüelliği olarak genelleştirilmiştir ve sorunların kaynağının bulunamayışından bu yana, bir ve ötekini çevreleyen tabulardan en tehlikelisi olmuştur.

O zaman, dönüş teması üzerindeki bu ısrar ne anlama gelir? Özellikle mevcut Yunan kültürüne geri dönüş ne anlam-

dadır? Geri döndüğümüz Yunan kültürü hangisidir? Kaybettiğimiz tamlığı mı arıyoruz? Yoksa kültürel yolumuzun bizi mahrum bıraktığı bir şeyi istemekte ısrar mı ediyoruz?

Bana kalırsa, Yunan kültürü açısından her ikisi de tehlike altındadır. Sanırım, yanlış yola kıvrıldığımız o kavşağı bulmaya çalışıyoruz. Yunan kültüründe hâlâ mevcut olan birtakım morfolojik formların ve anlamların göze çarpan ortadan kayboluşlarından başlayarak bu konuda bazı göstergeler sunmayı hedefliyorum. Örnek olarak orta-pasif veya orta çatı olarak adlandırılan ἕτερος (heteros) ve γένος (genos)[1] sözcüklerinin anlam evrimine değineceğim. Bununla birlikte doğayla ya da ötekiyle, özellikle farklı ötekiyle ilişkideki hissedilir bir aşkınlığın kaybolmasına eşlik eden, kadın ya da dişil soykütüğünün değerini ele alacağım.

Yunan kültürünün erken dönemlerinde, ἕτερος kelimesi, ilk önce sadece iki arasındaki bir ilişkiyi ifade ediyordu; bu birbirinden farklı olan ikidir ve anne ya da Tanrıyla ilişkide olduğu gibi birin içine karışmaz. ἄλλος (allos)[2] sözcüğü, bir grup ya da dizi içindeki ötekini ifade ederken, ἕτερος sözcüğü ikiden, öteki olan anlamına gelir; örneğin, öteki el, öteki göz ve ayrıca öteki cinsiyet veya cins gibi. Yunan dilinde, "έτερο" sözcüğünü başka sözcükler içerisinde bir ön ek olarak buluyoruz. Oradan, dilimize sadece çok az terim kalmıştır; örnek olarak, heterodoks, heterojen, heteroseksüel gibi. Bu kelimelerin bazılarında "hetero"nun anlamı, çoktan iki sayısına referansını kaybetmiştir ve şimdi ikiye değil, birkaç, birçok sözcüklerine atıfta bulunur.

ἕτερος sözcüğüne ikiyi katmak sadece iki sayısına bir gönderme yapmak için değil, iki sayısına uygun olduğundan-

1 Ç.n.: ἕτερος, öteki, ötekilik anlamlarına gelen sözcüktür. Platon'nun çalışmalarında bütün diğer formları kapsayan en önemli form olan Öteki, dünyanın tininin kuruluşundaki bir ilkedir. Γένος sözcüğü, cins, tür anlamlarına gelir. Platon'nun çalışmalarında genellikle *eidos* ile eş anlamlı olarak kullanılan sözcük, Aristoteles'de cins kavramına denk düşer.

2 Ç.n.: Diğer, başka, öteki, bir diğeri, bir başkası gibi anlamlara gelen ἄλλος sözcüğü Yunanca kelime grubunda kökensel olarak birincil bir kelimedir.

dır. Aynı zamanda sözsel ve sözlü ikili bir form bulduğumuzdandır. Örneğin: "ikiniz güzelsiniz ve sinemada da güzel bir ikili olacaksınız"; "ikimiz de iyi insanlarız ve Paris'e zor durumdaki insanlara yardım etmeye gideceğiz". Bu cümlelerde, sözü geçen ikili form, fiil, özne ve fiilden sonra gelen sıfat için de kullanılabilir. Aynı zamanda bu form, bir karşılıklılık durumu olduğunda da kullanılabilir: "ikimiz de bir başkasını seviyoruz". Dual form bütün kiplerde olmadığı gibi, bütün durumlarda da mevcut değildir ve aslen Attika lehçesinde[3] kullanılmıştır, Yunanistan'ın diğer bölgelerinde, çoğul form bu ikili form kadar, hatta ondan daha bile fazla kullanılmıştır.

γένος terimi açısından, bu kelimenin kökensel olarak, cinse veya cinsiyete olduğundan daha başka anlamlara olduğu kadar, kuşağa atıfta bulunduğunu söyleyebilirim. Vurgulamaya çalıştığım şey "kuşak" veya "soykütüğü" sözcüklerinin anlamları zamanla her ikisi için de kullanılabilir olan "cins" veya "cinsiyet" ikili formunun anlamının yerini aldığıdır. Ben orta-pasif ya da orta çatı morfolojik sözsel formların gözden kayboluşuna olduğu kadar, bu ikili formun ortadan kalkışına da bir açıklama getirmeye çalışacağım.

Orta-pasif veya orta çatı öznenin bölünmesini gerektiren dönüşlülük anlamına gelmez, ama özne üzerinden eyleme kesin bir dönüşü işaret eder. Dolayısıyla bu, kısmen dönüşlü -"ellerimi yıkıyorum"- olabilir ya da dolaylı bir yoldan dönüşlüdür: öznenin kendi yararı için davrandığı durumda olduğu gibi -kendi yararına, kendi yararı için, kendi yararından dolayı gibi. Mesela kendisi için bir şey elde etmek veya bir tehlikeyi kendisinden uzaklaştırmak istediğinde. "Evlenmek" orta çatı tarafından ifade edilebilir (ilk önce bir kadın için). Enerji, ilham, bilgelik resmeden kendine dönüş aynı zamanda orta çatı ile ifade edilir. Bazen bu form eylemin dönüşü

3 Ç.n.: Anadolu'nun İzmir ve güneyindeki batı kıyısında konuşulan ve İyonya lehçesinin kardeş lehçesi olan Attika lehçesi, yüzyıllarca Atina'nın dili olmuştur. Attika lehçesi, Büyük İskender'in fethi ve Hellenizm'in yükselişinden önce Makedonya'da kabul görmüş, sonradan ortak dile dönüşen yaygın bir lehçe haline gelmiştir.

bütünüyle öznenin üzerindeyken kullanılabilir, fakat sadece beden dikkate alındığında ya da "yıkanacağım"; "giyineceğim" gibi bir alışkanlık söz konusu olduğunda. Orta çatı aynı zamanda karşılıklı bir durumu aktarmak için de kullanılır: "tanışıyorlar".

Orta-pasif ya da orta çatının hem etkenliği hem de edilgenliği aktaran ve sadece zihinsel olmayan türden bağlantıyı da gerektiren bir form olduğunu, altını çizerek belirtmek isterim. Dolayısıyla basitçe ne etken ne de edilgen formun ifade edemediği, bir öz-duygulanım ve hatta karşılıklı etki sürecini de aktarabilir. Şimdi, sonraki kültürlerde, etken-edilgen karşıtlığı ikilemi ve dönüşlü fiil, orta çatının yerini aldı. Fakat bunlar, eğer ki geleneğimizin bir normu olan öznelliğin bölünmesini gerektiriyorsa, ne öz-duygulanıma ne de karşılıklı etkiye izin vermezler.

Aynı zamanda, bu sözcüklerin, anlamların ve morfolojik formların ve dişil dudakların kendine özgü temsilinin, kadın veya dişi soykütüğünün ve aşkın duygunun eşanlı yok oluşlarını sorgulayacağım. Aynı zamanda tüm bunların böylesi bir evrimle bağdaştırılabilirliğini de.

Erilde Öz-duygulanım

Öz-duygulanım kipleri kadın ve erkek açısından aynı olmadığı gibi, eksiklikleri ve anormallikleri bakımından da aynı değildir.

Erkekler için öz-duygulanım teklikle, kendi dünyasının kuruluşuyla, bu dünyanın kendi idealleştirmesine dek gelişimiyle daha çok bağlantılıdır. Ben eril bir özne olmadığımdan, bir erkek açısından öz-duygulanımın ne olabileceğini ifade etmek benim için çok zor. Bunu ifade edebiliyor olmam, onun yerine kendimi koymam anlamına gelirdi. Benim yapabileceğim sadece eril bir kültürü sorgulamak. O halde, bu eril öznelliğin anneye ait dünyadan yeterince farklılaşmamış olduğunu söyleyebilirim. Dolayısıyla erkek çocuğunun –kendisi için ilk öteki olan- annesiyle kurduğu mutlak ilişkisi bu

bakımdan gelişmemiştir ve buna diyalektik bir sürece uyum sağlamadığı da eklenebilir. Bunun birtakım sonuçları olmuştur:

1- Zihin ve beden, doğa ve kültür, hissedilir olan ve bilinebilir olandaki bir bölünmeyle, eril öznellik ilk ötekiyle farklılaştırılamayan bir bağlantıdan doğmaya çalışır.

2- Daha genel olarak, karşıtların çiftliği mantığı üzerinden eril öznellik görünürde doğal ve duygusal kökeninden ayrılır fakat bu tarz birliktelikler, ilk önce anne ve erkek çocuk arasında olmak üzere, iki cinsiyete ait özneler arasındaki farkın yerini alırlar.

3- Dolayısıyla böylesi bir mantık, özellikle ilişkisel yaşam için belirleyici olan bazı çiftlerle ilişkili olarak, soykütüğü tarafından düzenlenmiştir: Etkenlik/edilgenlik, aşk/nefret, yakınlık/uzaklık ve aynı zamanda eril/dişil ve hatta ben/öteki gibi. Bu çiftler insanlar ve özellikle iki kişi arasındaki öz-duygulanım ve muhtemel karşılıklı etki üzerinde etkili olacaktır.

4- Anneden gelen dünyadan farklılaşma eksikliği, eril öznelliğin tekil ve hepsinden önce cinsel oluş öznelliği olarak tarifini engeller.

5- Bu yüzden, kültürümüzdeki özneler arasındaki ilişkiler, yansızlaştırılmış ve birinin ötekinin yerine geçebildiği "kişiler" veya "birileri" arasındaki ilişkilere indirgenmiştir.

6- Doğrusu özneye dışarıdan gelen etki, uyumdan veya oluşun zenginleşmesinden daha çok dengesizliğin kökenidir; dolayısıyla, bu etki öz-dengeye bir geri dönüşe indirgenecektir.

7- Bu sonuçlardan ötürü kendini etkilerden korumak için zihnen kapalı bir dünyanın gerekliliği,

8- Ve öznel farklılığın, en önce de öznel cinsel oluş farklılığının olmayışı; anne açısından bu şekliyle tanınmamış ve geliştirilmemiştir. Dolayısıyla farklılık bir şekilde sadece niceliksel kalmıştır; örneğin Tanrının mutlak başkasına, en yüksek mutlağa karşılık gelmesi gibi.

9- İnsanlığın ilişkisel oluşu için önemli bir boyut olarak hissedilir dolaysızlığın gelişiminin eksikliği.

Batılı eril özne ile anneye ait dünya arasında hiçbir zaman diyalektik bir sürece boyun eğmeyen bir bağlılık vardır. Bu durum, erkeğin özellikle hissedilir ve duygusal gelişimini ve bütünlüğünü felce uğratmasının ötesinde, hakikat algısını da saptırmıştır. Hissedilir olanla bilinir olanın ayrılması sorunu çözmez; aksine inkar eder veya bastırır. Bastırma, mevcudiyetin içine her girişte, içinde hareket eden hakikat algısının üzerinin örtülmesiyle sonuçlanır. Belirli bir uyku veya rüyayla erkek dünyaya yakınlaşır. Kendi *logos*uyla hakikatin üzerindeki peçeyi kaldırıyormuş gibi davranarak, hakikati yeniden üretip veya dünyayı kendi aracılığıyla inşa edip, hakikati açık hale getirmek yerine üzerindeki yanılgıyı arttırır. Erkeğin bu şekilde inşa ettiği dünya hayal dünyasıdır, böylesi bir hayalse bugün olduğu gibi bazen dramatik bir hal alır.

Dahası erkeğin anneye ait dünyaya bağlılığını yerinden etmek için, kendini anneye karşı, annenin dünyasına katılmaya karşı öne sürmek için inşa ettiği dünya, eril özne ve kendi arasındakine müdahale eden bir sahneye, hatta bir silaha dönüşmüş ve her erkeğin kendine, kendi içine geri dönüşünü engellemiştir. Erkek kendi kültürel kapanının içine düşmüştür. *Logos*u onu korumakla kalmamış, kendi üretiminin bir tutsağı olarak etrafını sarmalamıştır. Her dönüş veya olayı geriye döndürme veya geri alma girişiminde, kör kaldığı bilinçsiz başlangıçlarının ikameleri tarafından tuzağa düşürülmüştür. Sayısız denemeden, büyük zorluklar yaşadıktan sonra eve geri dönmek belki mümkündür. Ancak artık kendine geri dönmek mümkün değildir. Ötekiyle, ilk ötekiyle bağlantısını özgürleştirmediği sürece erkek kendine geri dönemez. Annesiyle hissedilir ilişkinin gelişiminin eksikliği, erkeğin ilk duygulanımlarındandır; erkek kendi özduygulanım deneyiminden kendini alıkoymuştur.

Eril kültür, bu nedenle erkeğin kendisine geri dönüşüne engel olur. Hatta kendi geleneğinde, ülkesinde, hanesinde bile "evinde" değildir. Erkeğin hissettiği bu aşinalık veya yakınlık, gerçek bir yakınlık değil, alışkanlıkların ve geleneklerin örümcek ağıdır. *Logos*uyla, özellikle mekansal uzaklığı zamansallığa dönüştürerek, yakın ve uzak arasındaki değişimi kontrol etmeyi istemesi, erkeğin şeylerle, özellikle farklı cinsteki veya cinsiyetteki ötekilerle yakınlaşma olasılığını engellemiştir. Aşinalık, erkek açısından hakimiyetin, şöhretin ve hatta dünyaların kaynaşmasının bir getirisidir- özellikle öteki tarafından dolayımlandığı müddetçe. Bu kendisiyle veya tek bir kişiyle bile yakınlaşmanın paylaşımının bir sonucu değildir. Öz-duygulanım, kendini çevreleyen dünyaya bağlılık, erkeğin kendine yeniden dokunduğuna inanışıyla karıştırılmıştır. Fakat erkeği çevreleyen dünya kısmen anneyle ilişkinin bir ikamesidir- ikiye ortak bir dünya ve enerji sağlayan bir tür plasenta veya yaşamının anneden gelen başlangıcını yöneten için bir yapı gibi. Kültür, annenin kendiyle olan ilişki üzerine yoğunlaşarak, erkeği annenin dünyasından ayırmaya niyetlenir.

Aslında erkeğin kazandığı otonomi sadece görünüştedir. Bundan dolayı, başkasıyla ilişki içine girebilmek için vahşice davranmak ve var olmak zorunluluğundadır: onu herkesle ve her şeyle bölen salıneyi kırmaya çalışır. Maharetini, becerisini ortaya koymaya çalışır, çünkü etkili bir eğitimden ve hatta niceliksel bir düzey dışında etkili hissetmekten de yoksundur. Hissettiği şey az çok yoğun olsa da, tekilliklerden ve nüanslardan yoksunmuş gibi görünüyor.

Özneler arası bir ilişki olarak anneyle kurulan ilk ilişkinin işe yaramamış olması, erkeği kadınla enerjik bir paylaşımla ve kişiliksiz "birilerinin" ürettiği bir dünyada diğer erkeklerle kaynaştırır. Her bir varlığın kendi içselliğine göre kendini etkilemeye muktedir olmadan, bütün erkeklerin aynı kültürü, aynı değerleri paylaşmaları ve böylesi bir benzerlikle dışardan etkilenmiş olmaları gerekir. Fakat böylesi bir içsel düzenin

olmaması halinde, etkilerin enerji üzerinde anlık bir etkisi olur; enerji yükselir ve rahatlama ihtiyacı duyar ya da korku, dehşet duygusu ve konsantrasyon eksikliğinden dolayı yayılır ve kaybolur. Etkileri harekete geçiren bu şey çoğunlukla erkeğin kendi dünyası olarak ele aldığı kapalı ufkun içerisine aniden giren bir şeydir. Dolaysız bir şekilde onu etkileyen bu şey, erkeğin dünyası için, en azından kendi dünyası olarak varsaydığı dünya için gariptir. Ve eril özne kendi içindeki bir öz-duygulanımın gelişimi üzerinde çalışmadığından beri fazlasıyla dolaysız bir etki altındadır. Dolayısıyla herhangi bir etki onun olağan düzeninde - Freud'un yazdığı gibi özdengesinde- sıkıntıya yol açar. Alışkanlıklarındaki en ufak bir rahatsızlık, ona aşina gelen her türlü tedirginlik -örneğin öteki için duyduğu çekim veya arzu ya da bir yabancıyla beraber olma arzusu- bir rahatlamayla son bulmalı, bir ya da başka bir şekilde iptal edilmiş olmalıdır. Farklı olarak ötekiyle ilişkiden üretilen enerji artığı öz-duygulanımın içselleştirilmesiyle depolanamaz ve geliştirilemez. Çevreleyen dünyanın parçası olan şeylere veya edimlere yatırım yapılması veya bunlar içerisinde gözden kaybolması gerekir.

Batılı erkek ötekiyle ilişki yolunu yapmak için kullanımında çok az işarete ve çok az bilgiye sahiptir. Freud, genitallik olarak adlandırılan, cinsel olgunluk ilişkisi içerisindeki bir muhtemel oluşu bizzat ima etmez, sadece döllenmeden ve mutlu bir evlilik için döllenmenin gerekliliğinden, zevcenin bu şekilde kocası için bir anneye dönüşebilmesinden ve ona kaybettiği ilk ilişkisel dünyayı geri verebilmesinden söz eder. Freud erkeğin anneyle ilişkisinden feragat etmesini veya bu ilişkiyi yüceltmesini talep etmez. Tam tersine, zevceden kendisini anne yerine koymasını ve dolaysız eril tatmin için bir arabulucu olmasını önerir. Böylece özne ve anneye ait dünya arasındaki ayrım eksikliğine dayanan aile ufak bir ölçüde kültürel dünya üzerinde yinelenir. Her halükarda, öteki de dahil olmak üzere, erkeği kendi kısmındaki gerçek bir özduygulanım olmadan etkileyen çevreleyenleri kuran budur.

Kültürümüzün aksine, anneyle ilişki, bütün kültürlerde karanlıkta bırakılmamıştır ve öyle görünüyor ki bu ilişki doğal köken ve ilk hissedilir ilişki olarak karanlıkta kaldıkça, kültür üzerinde etkisi de fazlasıyla artmıştır. Geleneğimizdeki bu bastırılmış boyut eninde sonunda başka bir belirleyici doğal boyuta, cinse veya cinsiyete gölge düşürülmesine yol açmıştır. Anneyle olan bağın öneminin inkar edilmesi, cinsiyetin cinsel oluş bir kimlik olarak heba edilmesinin soykütük üzerinde yaptığı vurguyla sonuçlanır. Bu yüzden Yunanca γένος sözcüğü, gittikçe artan bir şekilde dikey ve bazı yönlerden hiyerarşik, soykütüksel boyutta ve gittikçe azalan bir şekilde cinsiyetin yatay boyutunda ifade edilir olmuştur.

Fakat soykütüğü üzerinde durmak, arzu ve sevginin ilişkisel gelişiminden daha çok doğal üreme ve doğal ilişkiler -doğayla ilişkili olarak birçok tabunun eşlik ettiği bir baskının- üzerinde durmak anlamına gelir. Bizden istenen gelişim, ruhu bedenden, zihni etkiden ayırmamız değil; bu öyle bir gelişim olmalı ki her cinsiyetin kendi öz-duygulanımını ve başkasına saygı duymaya önem verilsin. Dolayısıyla kadın kendini erkeğin annesinin yerine koymak zorunda kalmaz. Fakat kendi kendine bir geri dönüş anlamında öz-duygulanımını geliştirerek, erkeğe kendi öz-duygulanım keşfinde yardımcı olmak zorundadır. Bunu ilişkilerindeki hissedilir -yoğun derecede yakın yahut sahiplenici- herhangi bir dolaysızlık olmadan yapmalıdır.

Dişide Öz-duygulanım

Erkeğin aksine kadın iki olmaya alışkındır. Bir kız çocuğu anneyle bir "çift" değil, gerçek bir ikilik oluşturur. İlişkisel boyutlarındaki ruhsal ve bedensel benzerlik, kuşaksallık da dahil olmak üzere onları biricik bir varlığın içinde kaynaşmaktan korur. Anne-kız çocuğu birlikteliğinin ikisi, yine de otonom bir öz-duygulanımın garanti altına alınması için yeterli değildir. Şüphesiz, anne-erkek çocuk birlikteliğine karşılık gelmeyen anne-kız çocuğu çiftinin ikiliği, kızı olduğu

ve sahip olduğu her şeyi yansıtarak eril öznenin üstüne çıkmaktan koruyabilir. Fakat anne-kız çocuğu ilişkisinin ikiliği, birinin kendisine geri dönüş imkanı olarak henüz geliştirilmediği, kökensel olarak verili bir durumun devamlılığı riskini sürdürür. Anneye ait dünyaya bağlılık erkek çocuğunkinden farklıdır, fakat bu bağlılık, anne ve verili bağlam açısından bağımlı bir durumu da içeren, kökensel bir durumun sürekliliği ve yinelemesi olarak var olabilir.

Dolayısıyla kadının, eril soykütüğüne olan bağlılığını devretmesine izin verilmesinden daha önemli olan, kadın ya da dişil soykütüğünün değerinin yeniden belirlenmesidir. Fakat soykütüğünün ilerisine gidememek öznenin oluşu için bir tuzak, bir engel olabilir. Eğer eril soykütüğüne bağlılık kadını ya da kız çocuğunu kendi öznel oluşunun dışına çıkmaya zorluyorsa -bugün çoğunlukla olduğu gibi özellikle kendi doğal boyutunda - ilerisine gidememek, genellikle kız çocuklarını ve kadınları kendi öznelliklerini gerçekleştirmekten ve bütünüyle otonom olmaktan alıkoyan bir ilk ilişkiye bağlılığa karşılık gelir.

Dişil öznelliğin öz-duygulanımı anne-kız çocuğu birlikteliğinde kesilemez. Fakat çift olmakla yapacağı şey, eril öznelliğin öz-duygulanımından daha fazladır. Ben iki dudağın morfolojisinin kadının kendi öz-duygulanım süreci içerisine girmesi için ayrıcalıklı bir yer tuttuğunu iddia ediyorum. Böyle bir iddia kişisel deneyimden olduğu kadar bir parça da kültürel bilgi tarafından desteklenir. Örneğin, Sicilya'daki Syracuse Arkeoloji Galerisinde Tanrıça Kore'nin birçok heykeli var. Elbette tanrıların heykellerine vurgu yapan ve Kore'yi "basit bir kadın" hatta sadece "ev hizmetçisi" olarak sunan rehberi de dinledim. Kore'nin adı eserde belirtilmiş olmasına rağmen rehber, Tanrıça Kore'nin varlığından haberdar değildi. Fakat bu Kore heykellerinin en ilgi çekici yanı kendi döneminde yapılanlarla aynı dudaklara sahip olmamalarıydı. İçlerinde en eski olanın, biri diğerine dokunan kapalı dudakları vardı ve bu dişil öz-duygulanım için iyi bir canlandırmay-

dı. Daha geç dönem heykellerinde, çene açıktır ve dudaklardan biri diğerine dokunmaz ve en son dönemlerde ise çene açık kalır ve dudakların şekli bozulmuştur.

Bildiğiniz gibi anlattığım hikaye, yeraltı tanrısı tarafından annesi muhteşem Tanrıça Demeter'den çalınan Kore'nin hikayesidir. Annesinin, kızını kurtarabilmek için yeryüzünde büyük bir kıtlığa neden olacağı ana kadar yeraltı tanrısı, Kore'yi yeraltında tutar ve ona tecavüz eder- üstelik onun adını da değiştirmiştir. Kore'nin dudaklarındaki evrim, onu dışsal bir araca veya araç olarak ötekine- erkek çocuğu veya erkek olana- bağlı kılmaya iten öz-duygulanımındaki bir değişim olduğunu anlamışsınızdır. Aynı zamanda buradan, kadının bekaretinin otonomi için bir koşul olduğundan bahsettiğimde neyi kastettiğimi de anlayabilirsiniz. Herhangi dışsal bir müdahale ya da araç olmaksızın kadının bir dudağının diğerine dokunmasıyla kendisini etkileme becerisini ima ediyorum. Kadının başka bir müdahale ya da etkinlik olmadan, bu dokunuştan kaynaklanan etkiye odaklanabilmesi ve kendini bir araya toplayabilmesi için bu şekilde kalması yeterlidir. Sonrasında bir ilişki içerisinde özellikle iki kişi -öteki ve kendisi- bakımından hissedilenin ne olduğunu deneyimlemek ilginçtir. Böylesi bir hareket, iki arasındaki özgür alanı koruyarak kadının kendi içine, kendine geri dönmesini ve ötekine saygı duymasını sağlar.

Kendi kendimize geri dönebilmemiz, kendimize sadık kalabilmemiz ve kendi oluşumuzu geliştirebilmemiz için bu ayrıcalıklı öz-duygulanım alanını nasıl koruyabiliriz? Ötekiyle ikili bir ilişkiye girmek anneyle ilk bağın bir tekrarının zorunlu bir şartı değildir. Bir "beraberliğe" ya da bir karşıtlığın çiftliğine indirgenemeyen ikilikle ilişkiye nasıl ulaşabiliriz? Bu özenle üzerinde çalışılmış başka bir kültürü gerektirir. Eril öznelliğin gelişmesi aynı zorunluluklara, demek ki, dişilin öznelliğiyle aynı olan değerlere denk değildir. Aynı zamanda, dişinin öznellik durumunda, erkek öznelliği tarafından ihtiyaç duyulandan başka bir şekilde, hissedilir bir dolaysızlığın diyalektik süreci zorunludur.

Dişil dünya, özellikle annenin kız çocuğuyla aynı olmasından kaynaklanan ayrıcalıklı durumundan ötürü, erkeğinkiyle daha ilişkiseldir. Bu en başından itibaren, özellikle erkek çocuğunkinden, erkeğinkinden farklı bir şekilde meydana gelen ilişki aracılığıyla insanların çift olmasına izin verir. Kız çocuğu bir şeye neden olmanın ne anlama geldiğini bilir, bu onun için sezgi ya da his aracılığıyla zaten bildiği bir deneyimdir. Doğuma ya da ötesine geri dönmek, eril bir öznede olduğu gibi örtülmesi, kapatılması gereken tehlikeli bir boşluk değildir. Dişil öznellik için sorun, sadece doğal bir durumda olan şeyden, doğum düzeyinde fakat aynı zamanda ötekiyle/ötekilerle ilişkiler düzeyinde -annesi olsun, sevgilisi olsun ya da mesela çocuğu olsun- nasıl kaçacağıdır. Kadının yapması gereken, bir yandan doğal kökenini ve köklerini muhafaza ederken diğer yandan ötekiyle kendi arasındaki indirgenemez farklılığı sürdürmektir. Bu, özellikle başka bir kökene ait olan -eril öteki gibi- ötekiyle kendisi arasındaki aşkın bir boyutu düzenlemekle ve korumakla gerçekleşebilir. Bir kadının yapması gereken, başkasıyla kendi arasına aşılamayacak bir olumsuzu koymaktır. Dolayısıyla aşkınlık, erkeklerin kültürümüzde sıklıkla yaptığı gibi, dolaysızca Tanrının mutlak "sen"ine ötelenemez –aslında Tanrı bunu kendini annenin yerine, ilk öteki biçiminde koyarak yapar. Aşkınlık, ilişkinin hissedilir dolaysızlığını, iki –"sen" ve "ben"- arasındaki aşılamaz farka, öteki ve kendim arasındaki indirgenemezliği muhafaza edebilen etki gelişimine dönüştüren öteki ve ben –"sen" ve "ben"- arasına durmaksızın girmek zorundadır.

Öz-duygulanım İki Olmayı Gerektirir

Öz-duygulanımın gelişimi, iki arasındaki farkın korunması aracılığıyla, arzu ve çekimin dönüşümü ve muhafazasına izin vermesiyle mümkündür. Bu aynı zamanda, kendisi dışındaki -bir başkası, nesne veya dünya- ve kendi arasındaki gidiş-gelişleriyle bir bireyin oluşuna olanak verir.

Öz-duygulanımın gelişimi biz Batılılar, özellikle de er-

kekler için eksik gibi görünüyor. Belki bazı gizemciler ve sanatçılar öz-duygulanıma ulaşmayı denemişlerdir. Fakat her ne kadar öz-duygulanıma karşı özlem duysalar da, bundan keyif almak konusunda çok da başarılı oldukları söylenemez. Böylesi bir kültüre ulaşmamıza izin veren -mesela nefes alma egzersizleri gibi kendi yaşamımdaki bir gelişimin ötesinde- iki özne arasındaki, anne ve erkek çocuk tarafından şekillenen bir çiftten farklı bir ikiyle ilişkinin gelişimidir. İki cins ve cinsiyet arasındaki arzunun ve aşkın geliştirilmesi gereklidir, fakat bu ilk önce cinsel bir ilişkiyle değil, iki farklı cinsel oluş kimliğinin öz-duygulanımı farkıyla ve bu farkın gerektirdikleriyle yapılmalıdır. Bu "iki", erkeğin, annenin dünyasıyla gerçek bir ayrım yapmadan bir ufuk inşa etmesine yardımcı olabilir -nötr olarak adlandırılan veya nötr bir özne olan "biri"nin yansızlaştırılmamasıyla. Bu, onu etkileyen dışsal nesnelere veya ötekilere olan bağımlılığından ve yalnızlık hapishanesinden kurtulmasına da yardımcı olabilir. Arzu, aslında, öznenin içsel bir enerjisini harekete geçirir ve başka bir özneyi cezbeder. En azından böyle olabilir. Aksi halde, bu bir arzu meselesi değil, daha çok içgüdü veya dürtüdür. İnsani olan ise sadece arzudur.

Dolayısıyla iki arasındaki ilişki, erkeğe ve aynı zamanda kadına otonom ve içsel bir öz-duygulanım kazanmak konusunda yardımcı olabilir. Dilsel düzeyde, orta-pasif veya orta çatıya geri dönmenin zaten bir anlamda içselleşmek olduğu iddia edilebilir. Aktif ve pasif arasındaki zıtlığa değil, orta-pasife: etkilemek/etkilenmek; bu anne çocuk arasındaki ilişkiye muhtemelen uyuyor. Anneyle aramızdaki ilk ilişkiden bize miras kalan karşıtların çiftliği, kutuplaşma aşamasındaki bir tersine çevirmeyle, çoğunlukla kadın ve erkek arasındakine taşınmıştır: erkek, mazoşist bir tavır dışında, kadınla ilgili olarak genellikle aktiftir. Fakat aktif/pasif karşıtlığı orta çatının bir ikamesiyle, onun yerini almasıyla olur. Böylesi bir karşıtlık, ötekiler arasındaki karşılıklı etkiyi, etkilenimlerimizin içselleştirilmesinin ve kültürel oluşumunun gelişimini önler.

Anonim bir kelime olan "birileri" bizi dışardan gelen etkilerle ilişkili biçimde edilgenleştirir ve dışarıdan kendi içine geçmemizi gerektiren orta çatının düzenine izin vermez. Yalnızca iki arasındaki bir ilişkiye izin veren bu geçiş, geleneğimizin ancak başka bir dünyada karşılaşabileceğimiz eşsiz bir Tanrı üzerinden ertelediği bir ilişkidir.

Orta çatı veya orta-pasif aracılığıyla ifade edilen öz-duygulanım -aktif ve pasif arasındaki bir değişimle değil- ikiyle ilişkiye bağlıdır. Bu iki birbirinden farklıdır ve eğer ki bir bütün inşa edecek olurlarsa, soykütük veya kalıtım yoluyla birleşmezler.

Erken Yunan kültüründe, ikili sözel ve sözlü formu ve orta-pasif ve orta çatı formunun mevcut olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda iki farklı kişi arasındakini veya ikideki ilişkiyi ifade eden ἕτερος zamiriyle karşılaşıyoruz ki bu fark, daha sonra aynılık ve karşıtlık olarak ele alınır. ἕτερος sözcüğü ἄλλος ile aynı anlama gelmez; ἄλλος, ilkinden farklı olarak, öteki sözcüğüne benzer. Bu ἄλλος - öteki- herhangi bir ötekiye karşılık gelir, iki olarak ilişki içinde olduğum karşımdaki ötekine değil. Öteki sözcüğü "birileri" sözcüğünün dünyasına uygundur ancak bu sözcük, farklı olan ötekiyle ilişki için kullanışlı değildir. Birileri sözcüğü bir yansıtı, ya da yansıtılığı, daha çok yansıtılaştırılmış olanı ifade eder. Öteki ise, hakkında konuştuğumuz, fakat somut ve canlı bir öteki olarak karşılaşmanın zor olduğu bir tür soyut bireydir. Öyle görünüyor ki "birileri" sözcüğüyle iletişim kurabiliriz fakat sadece sözde bir dünyada ve bu henüz öznellikler arasındaki gerçek bir değiş-tokuşa karşılık gelmez.

Diğer şeylerin yanında Yunan kültürüne dönüş özlemimiz, öz-duygulanım aracılığıyla kendimize, kendi içimize dönmeyi istiyor olmamızdan ileri geliyor olabilir. Bir kadın tarafından öz-duygulanımın geliştirilmesi, kendi öz-duygulanımına varmak için anneye ait dünyadan ayrılmasına izin verecek olan esas yol gibi görünüyor.

Öz-duygulanım ne ikincildir ne de gereksizdir. Öz-

duygulanım -bunun sadece bir oto-erotizme karşılık gelmediğini bir kez daha vurgulayalım- insanoğlu için en az ekmek kadar gereklidir.

Öz-duygulanım temeldir ve insan onuru için ilk koşuldur. Öz-etkilenimin muhafaza edilmediği yerde kültür de, demokrasi de yoktur.

Öz-etkilenim bugün, kendi bedenimize, nefesimize bir dönüşü, teknolojilere, paraya, güce, evrensel bir "birisi"nde yansızlaştırılmaya, anonim bir dünyada sindirilmeye, bireyciliğin ıssızlığına tâbi olmamak için yaşamı önemsemeye ihtiyaç duyar.

Öz-duygulanım, kendisindeki doğruluğa, kendi tekilliğindeki ötekine saygıya, aşk ve arzudaki karşılıklı olmaya -daha genel olarak, insanlığa- gerek duyar. Her birimiz ve hepimiz için, insanlığın oluşu ve sağ kalışı için, farklılıklara saygı duyan ikiden itibaren, öz-duygulanımın başlangıcını yeniden keşfetmek ve geliştirmek zorundayız.

Başlangıçta Kadın Vardı

LUCE IRIGARAY

Postmodern feminizmin en önemli temsilcilerinden biri olan Luce Irigaray bu kitapla Batı kültüründeki başlangıcın peşine düşüyor. Rotasını doğrudan Yunan felsefesinin ve trajedisinin temel karakterlerine yöneltiyor. Parmenides'i sorgularken Odysseus ve Antigone'yi de meseleye dahil ediyor. Filozof, psikanalist ve kültür teorisyeni kimliklerinin katkısıyla Irigaray, Batı geleneğinde insanlığın aslında sürgün edildiğini gösteriyor: Dişi kaynaklardan beslenmesine rağmen erkeğin, kaynaklarını görmezden gelerek, nasıl bir ustalık söylemi oluşturduğuna, dünyayı kendi keyfine göre nasıl inşa ettiğine ve gerçeği olduğu gibi algılanmaktan nasıl alıkoyduğuna işaret ediyor.

Başlangıçta Kadın Vardı; Batı mantığındaki sınırlara, söylemin cinsiyet edinmesine, farklı iki öznenin varlığının ıskalanmasına yeni bir bakış açısıyla yaklaşan bir eser.

ISBN : 978-605-5302-41-2

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhanikitaplar